

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΙΤΛΟΣ : Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ
ΣΧΛΕΙΟΥ. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.**

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΚΑΤΣΑΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ

Επιβλέποντες Καθηγητές:

A Επιβλέπων: Γκόβαρης Χρήστος

B Επιβλέπων: Πανταζής Βασίλειος

ΒΟΛΟΣ 2016

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 15084/1
-Ημερ. Εισ.: 25-01-2017
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΔΕ
2017
ΚΑΤ

*«Εκπαίδευση για ενσυναίσθηση, εκπαίδευση
για αλληλεγγύη, εκπαίδευση για
διαπολιτισμικό σεβασμό, εκπαίδευση
εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης »*

Helmut Hessinger

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους δυο επιβλέποντες καθηγητές μου, τον κ. Χρήστο Γκόβαρη και τον κ. Βασίλειο Πανταζή. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ Χ. Γκόβαρη για τις πολύτιμες συμβουλές μέχρι και τη διεκπεραίωση της εργασίας μου καθώς και για το γεγονός πως μέσα από τη διδασκαλία των μαθημάτων του με έκανε να ευαισθητοποιηθώ σε θέματα σχετικά με την διαπολιτισμική εκπαίδευση και επιπλέον να μπορώ να αντιληφθώ και μετέπειτα να υιοθετήσω την ανάγκη για μία εποικοδομητική κριτική αντιμετώπιση των εκάστοτε καταστάσεων. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διευθυντές και τους δασκάλους που συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της ερευνάς μου.

Τέλος, θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου, στους γονείς μου που με στηρίζουν όλα αυτά τα χρόνια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Περίληψη.....	6
Εισαγωγή	7
Σύντομη Ιστορική αναδρομή	8
Διάκριση των όρων «διαπολιτισμικός – πολυπολιτισμικός».....	9
Η έννοια της Σχολικής Κουλτούρας.....	10
Σχολικό κλίμα.....	11
Τύποι σχολικού κλίματος.....	13
Το διαπολιτισμικό σχολείο.....	14
Ο διευθυντής ηγέτης.....	17
Ο διαπολιτισμικός εκπαιδευτικός.....	19

ΜΕΡΟΣ Β΄

Μεθοδολογία της έρευνας.....	26
Παιδαγωγικές προκλήσεις.....	30
Οι σχέσεις των γονέων	39
Δράσεις ένταξης.....	42

Συμμετοχή στη σχολική ζωή: η περίπτωση των σχολικών εορτών.....	46
Συμπεράσματα.....	49
Βιβλιογραφία.....	51
Παράρτημα 1.....	54
Παράρτημα 2.....	60
Παράρτημα 3.....	64
Παράρτημα 4.....	69

Περίληψη

Η παρούσα ερευνητική εργασία έχει ως στόχο να αναδείξει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών στο πολυπολιτισμικό σχολείο. Διακρίνεται σε δυο διακριτά μέρη. Στο πρώτο μέρος κυριαρχεί το θεωρητικό υπόβαθρο, δηλαδή, θεωρητικές αρχές στις οποίες στηρίζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Αναλυτικότερα, διασαφηνίζει το ποια πρέπει να είναι τα χαρακτηριστικά τόσο του διαπολιτισμικού σχολείου, όσο και των εκπαιδευτικών – διευθυντών που στεγάζονται σε αυτό. Ακόμη, εξηγεί τι είναι σχολικό κλίμα καθώς και ποια είναι τα ήδη του. Στη συνέχεια, ακολουθεί το ερευνητικό μέρος, στο οποίο παρατίθενται οι απόψεις τεσσάρων διευθυντών μέσω της ποιοτικής έρευνας και πιο συγκεκριμένα μέσω της ημι-δομημένης συνέντευξης. Από τις απαντήσεις που λάβαμε, μπορούμε να κατανοήσουμε εις βάθος το ποιες είναι οι παιδαγωγικές προκλήσεις για κάθε διευθυντή, ποια είναι η σχέση μεταξύ των γονέων του διαπολιτισμικού σχολείου, ποιες είναι οι δράσεις οι οποίες πραγματοποιούνται για την εύρυθμη λειτουργία του, καθώς και ποιος είναι ο τρόπος κατά τον οποίο διεξάγονται οι σχολικές εορτές. Τέλος, μερικά ερευνητικά ερωτήματα τα οποία προκύπτουν αλλά και έμμεσα απαντώνται είναι το αν τελικά οι δράσεις που πραγματοποιούνται έχουν ως στόχο την εξέλιξη των ρομά μαθητών ως αυτόνομα ενεργά υποκείμενα ή απλώς έχουν ως μοναδικό στόχο την ενσωμάτωση τους; Κι ακόμη, παρουσιάζονται τελικά οι ρομά ως φορείς ελλειμμάτων και μιας κατώτερη κουλτούρας;

Λέξεις- Κλειδιά: Διαπολιτισμική εκπαίδευση, πολυπολιτισμικό σχολείο, σχολείο της ετερότητας, διευθυντής ηγέτης, σχολικό κλίμα, αντιλήψεις των διευθυντών, προβλήματα του διαπολιτισμικού σχολείου, αντιθέσεις, αρμονική συνύπαρξη, σχολική διαρροή

ΜΕΡΟΣ Α΄

Εισαγωγή

Όπως αναφέραμε η συγκεκριμένη έρευνα έχει ως στόχο να αναδείξει τις απόψεις των Ελλήνων διευθυντών σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση στο πολυπολιτισμικό σχολείο. Θα προβάλει τα προβλήματα που παρουσιάζονται στο διαπολιτισμικό σχολείο καθώς επίσης και τις πρακτικές που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί για να τα απαλείψουν. Πιο συγκεκριμένα αναδεικνύει τις αντιλήψεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών ως προς τις διαστάσεις του στοχαστικοκριτικού – διαπολιτισμικού ρόλου τους στο πολυπολιτισμικό σχολείο – πολυγλωσσικό σχολείο , μέσα από τη διερεύνηση των απόψεων τους για τη διαπολιτισμική διδακτική τους ετοιμότητα και μέσα από την ανάλυση της εκπαιδευτικής και παιδαγωγικής τους πράξης σε καθημερινά ζητήματα διαχείρισης της πολιτισμικής ετερότητας και ερμηνείας της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Ένα βασικό ερώτημα που τίθεται συχνά από γονείς και εκπαιδευτικούς είναι : «Τι χρειάζεται το παιδί για να είναι ικανοποιημένο από το σχολείο;» Απάντηση στο ερώτημα έδωσαν οι Poplin & Joseph Weeres οι οποίοι εξέφρασαν πως το παιδί για να νιώσει ασφαλές χρειάζεται αγάπη, σεβασμό, και αναγνώριση τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους συμμαθητές του. Τα βασικότερα λοιπόν παράπονα των παιδιών είναι ότι κανένας δεν ενδιαφέρεται γι ‘ αυτούς , απεναντίας τους αγνοούν και τους φέρονται με αρνητικό τρόπο.

«Αυτό που θέλουμε να τονίσουμε είναι πως οφείλουμε να μιλούμε για ένα διαπολιτισμικό σχολείο που νοείται ως απογύμνωση της διττής πολιτισμικής απάτης, μιας απάτης που θεωρεί τόσο την κοινωνία όσο και την ατομική συνείδηση ως πραγματοποιημένες , πρέπει να αντανακλά τη διαλεκτική του Εαυτού και Άλλου , ταυτότητας και διαφοράς , εθνικότητας και διεθνικότητας, καθώς και τον πλουραλισμό της ποικιλομορφίας και τον κοσμοπολιτισμό.» (Γκόβαρης, Θεοδωροπούλου, Κοντάκος).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, κατά μια περισσότερο επίκαιρη αντίληψη , θεωρείται από μεγάλο αριθμό ενδιαφερόμενων η βάση για οποιαδήποτε μορφή αντιρατσιστικής αγωγής (Νικολάου, 2000). Ταυτόχρονα, η αντιμετώπιση της πιθανότητας ανάπτυξης εκπαιδευτικού ρατσισμού θεωρείται ότι μειώνει ή αναστέλλει

το συνεπακόλουθο του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό κάνει ακόμα πιο σημαντική την ύπαρξη ενός θεσμικού πλαισίου διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ένα τέτοιο πλαίσιο θα πρέπει ουσιαστικά να αντιμετωπίζει σε βάθος και με ευρύτητα τα διάφορα επίπεδα στα οποία είναι δυνατό να εμφανιστούν στοιχεία κοινωνικού ρατσισμού.

(Παπαπέτρου, 2004, 4).

Σύντομη Ιστορική αναδρομή **Η έννοια της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης**

Ο όρος «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση» εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 60' στην επίσημη εκπαιδευτική πολιτική των Η.Π.Α και λίγο αργότερα στον Καναδά. Στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική εμφανίστηκε για πρώτη φορά , λίγο αργότερα, το 80' και είχε άμεση συσχέτιση με την επανένταξη των παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό σχολείο και τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο

Συγκεκριμένα , όσον αφορά την Ελλάδα η κύρια αιτία για τη δημιουργία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτέλεσε η μεγάλη προσέλευση μεταναστών και παλιννοστούντων Ελλήνων. Ειδικότερα θα λέγαμε πως από την δεκαετία του 1980' η ανομοιογένεια του μαθητικού δυναμικού στα ελληνικά σχολεία της γενικής εκπαίδευσης άρχισε να αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς. Έτσι λοιπόν , εξαιτίας της παλιννόστησης Ελλήνων μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του 1980' και στη συνέχεια λόγω της αθρόας προσέλευσης μεταναστών από τις Βαλκανικές αλλά και άλλες χώρες στην Ελλάδα.

Αφού είδαμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, στη συνέχεια θα αναφερθούμε επιγραμματικά τους στόχους της , οι οποίοι είναι :

- ✓ αναγνώριση και κατανόηση της διαφοράς
- ✓ σεβασμός για τους πολιτισμούς
- ✓ θετική στάση και αντίληψη απέναντι στις διαφορές των πολιτισμών, την ετερότητα, τη διαφορετικότητα.
- ✓ έμφαση στα κοινά σημεία διαφορετικών ομάδων
- ✓ αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών τρόπων ζωής
- ✓ αλληλεγγύη

- ✓ ειρήνη
- ✓ κοινωνική δικαιοσύνη
- ✓ συνειδητοποίηση της δύναμης και της αξίας της πολιτιστικής ποικιλίας
- ✓ συνείδηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- ✓ ίσες ευκαιρίες

Διάκριση των όρων «διαπολιτισμικός – πολυπολιτισμικός»

Οι όροι «διαπολιτισμικός» και «πολυπολιτισμικός» πολλές φορές συγχέονται μεταξύ τους. Πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν πως δεν υπάρχει καμία διαφορά στη σημασία τους, παρόλα αυτά, σύμφωνα μάλιστα με βιβλιογραφία τόσο του εγχώριου όσο και του διεθνούς κόσμου, αρκετοί είναι αυτοί που διαχώρισαν τις σημασίες αυτών των δύο όρων. Τονίζουμε, λοιπόν, πως οι όροι «διαπολιτισμικός» και «πολυπολιτισμικός» μπορεί να αλληλοσυνδέονται, αλλά δεν παραπέμπουν στην ίδια ακριβώς σημασία. Αυτό που πρέπει να επισημάνουμε αδιαμφισβήτητα είναι πως η πολυπολιτισμικότητα είναι το δεδομένο, ενώ, η διαπολιτισμικότητα είναι το ζητούμενο. Συνεπώς, ο όρος διαπολιτισμικότητα περιέχει τον όρο πολυπολιτισμικότητα αλλά δεν απορρέει και αυτόματα από αυτόν.

Στη συνέχεια θα δούμε επιγραμματικά κάποιες απόψεις σχετικά με αυτούς τους δυο όρους. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Αθ. Παπά: «Η πολυπολιτισμικότητα είναι το ‘είναι’ και η διαπολιτισμικότητα το ‘γίγνεσθαι’». Από την άλλη πλευρά ο Π. Γεωργογιάννης τονίζει πως: «το διαπολιτισμικό μοντέλο λαμβάνει υπ’ όψιν την αναγκαιότητα της αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας συνεργασίας, μεταξύ των μεταναστευτικών ομάδων και έχει ως στόχο τη δημιουργία ανοιχτών κοινωνιών που θα χαρακτηρίζονται από ισοτιμία, αλληλοκατανόηση και αλληλοαποδοχή. Το σχολείο οφείλει να ανταποκριθεί στις εκπαιδευτικές κοινωνικές πολιτισμικές και πολιτικές προσδοκίες όλων των εθνικών ομάδων. Η διαπολιτισμικότητα είναι ένας, ανάμεσα στους άλλους, τρόπους διαχείρισης της πολυπολιτισμικότητας και δε θα πρέπει να συγχέεται με την αφομοίωση, αλλά ούτε και με τον πολιτικό σχετικισμό» (Γεωργογιάννης Π., 1997 στο Διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα και την Ευρώπη.) Τέλος, προσθέτουμε πως οι Pozz - Escot, Escobar, Wolik, Bratt- Paulstor

συμφωνούν στο ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια στρατηγική για μια ομαλή και βιώματική λειτουργία μέσα στην πολυπολιτισμική πραγματικότητα.

Η έννοια της Σχολικής Κουλτούρας

Αν θέλαμε να αποδώσουμε με ένα σύντομο ορισμό τι είναι η σχολική κουλτούρα θα λέγαμε ότι είναι « οι στάσεις , οι απόψεις, οι αξίες και οι συμπεριφορές που επιδεικνύουν τα άτομα στη σχολική μονάδα όπου φοιτούν ή εργάζονται. Είναι ο συνδυασμός λοιπόν κάποιων εξωτερικών και εσωτερικών στοιχείων»

Η σχολική κουλτούρα έχει δύο διαστάσεις την εξωτερική και την εσωτερική. Τι είναι λοιπόν η εξωτερική διάσταση; Η εξωτερική διάσταση της κουλτούρας έχει να κάνει με την αισθητική , τις ανέσεις και τις παροχές του χώρου όπως για παράδειγμα η αίθουσα, ο εξοπλισμός , η καθαριότητα, η άνεση , η διακόσμηση , το υλικό, το περιβάλλον. Από την άλλη πλευρά η εσωτερική κουλτούρα αποτελεί τον πυρήνα, την ουσία της κουλτούρας. Αυτή λοιπόν έχει αφορά τις ανθρώπινες σχέσεις και τα συναισθήματα, την αίσθηση ικανοποίησης, την υπερηφάνεια για τη σχολική μονάδα. (Αθανασούλα-Ρέππα, 1999· Everard & Morris, 1999).

Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε σε βασικά σημεία της σχολικής κουλτούρας σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία. Αναλυτικότερα οι Chrispeels 1992, Anderson και συνεργάτες 2003, Louis και συνεργάτες 1994, Sammons και συνεργάτες 1995, Sammons και συνεργάτες 1996, Stoll και Fink 1996, MacGilchrist και συνεργάτες 1997, Robertson και Sammons 1997 υποστηρίζουν πως «η σημασία της σχολικής κουλτούρας θεωρείται, από την έρευνα για τη Σχολική Βελτίωση κινητήρια δύναμη διαδικασιών αλλαγής και εφαρμογής καινοτόμων δράσεων». Όπως επισημαίνει ο Fullan (1991) η σχολική βελτίωση μπορεί να αφορά την αλλαγή συγκεκριμένων συλλογικών κανόνων αλλά η διάχυτη φύση της μπορεί να την καταστήσει ένα ισχυρό εργαλείο αλλαγής. Όσοι επιδιώκουν να βελτιώσουν τη σχολική τους μονάδα συνήθως αγνοούν επικίνδυνα αυτή τη παράμετρο:

«Η αλλαγή της σχολικής κουλτούρας απαιτεί δυνατές και επίμονες προσπάθειες καθώς πολλές από τις ισχύουσες πρακτικές αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των δομών και των

συνηθειών των μελών της εκπαιδευτικής μονάδας συμπεριλαμβανομένων και των εκπαιδευτικών.» (Fullan 1991:143)

Η ερευνήτρια Susan Rosenholtz (1989) εξετάζει δύο τύπους σχολείων με διαμετρικά αντίθετες κουλτούρες, τα λεγόμενα 'εξελισσόμενα' (moving) και 'μη εξελισσόμενα' (stuck) σχολεία, αναφορικά με δύο παραμέτρους, αυτή της σχολικής αποτελεσματικότητας και αυτή της σχολικής βελτίωσης. Τη «μοντελοποίηση» αυτή έρχονται να αναπτύξουν το 1996 οι Stoll και Fink σε τέσσερις τύπους σχολικών μονάδων με διαφορετικές σχολικές κουλτούρες, του «εξελισσόμενου» (moving), «του σχολείου που πορεύεται» (cruising), «του σχολείου που αγωνίζεται να επιβιώσει» (struggling) και του «βυθιζόμενου» σχολείου (sinking σχολείο).

Σχολικό κλίμα

Αφού κάναμε μια προεπισκόπηση για την έννοια της σχολικής κουλτούρας, στη συνέχεια θα δούμε ένα άλλο σημαντικό στοιχείο για την εκπαιδευτική διαδικασία, το σχολικό κλίμα. Τόσο η κουλτούρα όσο και το κλίμα είναι εξίσου σημαντικοί παράγοντες για την εύρυθμη λειτουργία του οποιουδήποτε οργανισμού. Πιο συγκεκριμένα το σχολικό κλίμα είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην παραγωγικότητα και αποτελεσματικότητα της σχολικής μονάδας (Creemers, Peters & Reynolds, 1989' Lezotte, 1991' Lezotte & Jacoby, 1990' Pashiardis, 2000' Πασιαρδής & Πασιαρδή, 2000' Purkey & Smith, 1983).

Ως σχολικό κλίμα ορίζουμε λοιπόν το σύνολο των δυναμικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ψυχολογικών, ακαδημαϊκών και φυσικών παραμέτρων του σχολικού περιβάλλοντος (Hayes, 1994) και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ψυχική διάθεση των εκπαιδευτικών για την εκτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου (ψυχολογικό κλίμα) (Jorde-Bloom, 1988), τον ενθουσιασμό των εκπαιδευτικών για το εκπαιδευτικό και το διδακτικό τους έργο (συναισθήματα, στάσεις), την παραγωγικότητα των εκπαιδευτικών (διεκπεραίωση συγκεκριμένης εργασίας σε καθορισμένο χρόνο), την επίτευξη των στόχων τους κατά τρόπο αποτελεσματικό και γενικά την όλη απόδοση στο εκπαιδευτικό τους έργο (Sergiovanni & Starratt, 2007).

Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε από επηρεάζεται το σχολικό κλίμα και ποιοι είναι οι τύποι του (ανοιχτό –θετικό ,κλειστό –αρνητικό) Αναφέρουμε λοιπόν

πως το σχολικό κλίμα επηρεάζεται τόσο από τις επίσημες όσο και από τις ανεπίσημες συμπεριφορές που εκδηλώνονται στους σχολικούς οργανισμούς, την προσωπικότητα των εμπλεκόμενων, καθώς επίσης και από την ηγεσία του σχολείου.

Κάθε εκπαιδευτικός οργανισμός παρουσιάζει τα δικά του χαρακτηριστικά, ανεξάρτητα από εκείνα των ατόμων ή των ομάδων που εργάζονται ή φοιτούν σ' αυτόν. Το κλίμα σε μια σχολική μονάδα μπορεί να είναι ευχάριστο και δημιουργικό ή καταθλιπτικό και απωθητικό. Μπορεί να δίνει την εικόνα εγρήγορσης ή μια εικόνα στατική. Μπορεί να αποπνέει αίσθηση έμπνευσης και αισιοδοξίας ή φθοράς και απογοήτευσης. Ο οργανισμός είναι δυνατόν να σέβεται και να στηρίζει το ανθρώπινο δυναμικό του ή να αδιαφορεί γι' αυτό. Ακόμη και το ίδιο το κτίριο που τον στεγάζει μπορεί να είναι καθαρό και ευπρεπισμένο ή βρώμικο και εγκαταλελειμμένο (Δημητρόπουλος, 1999)

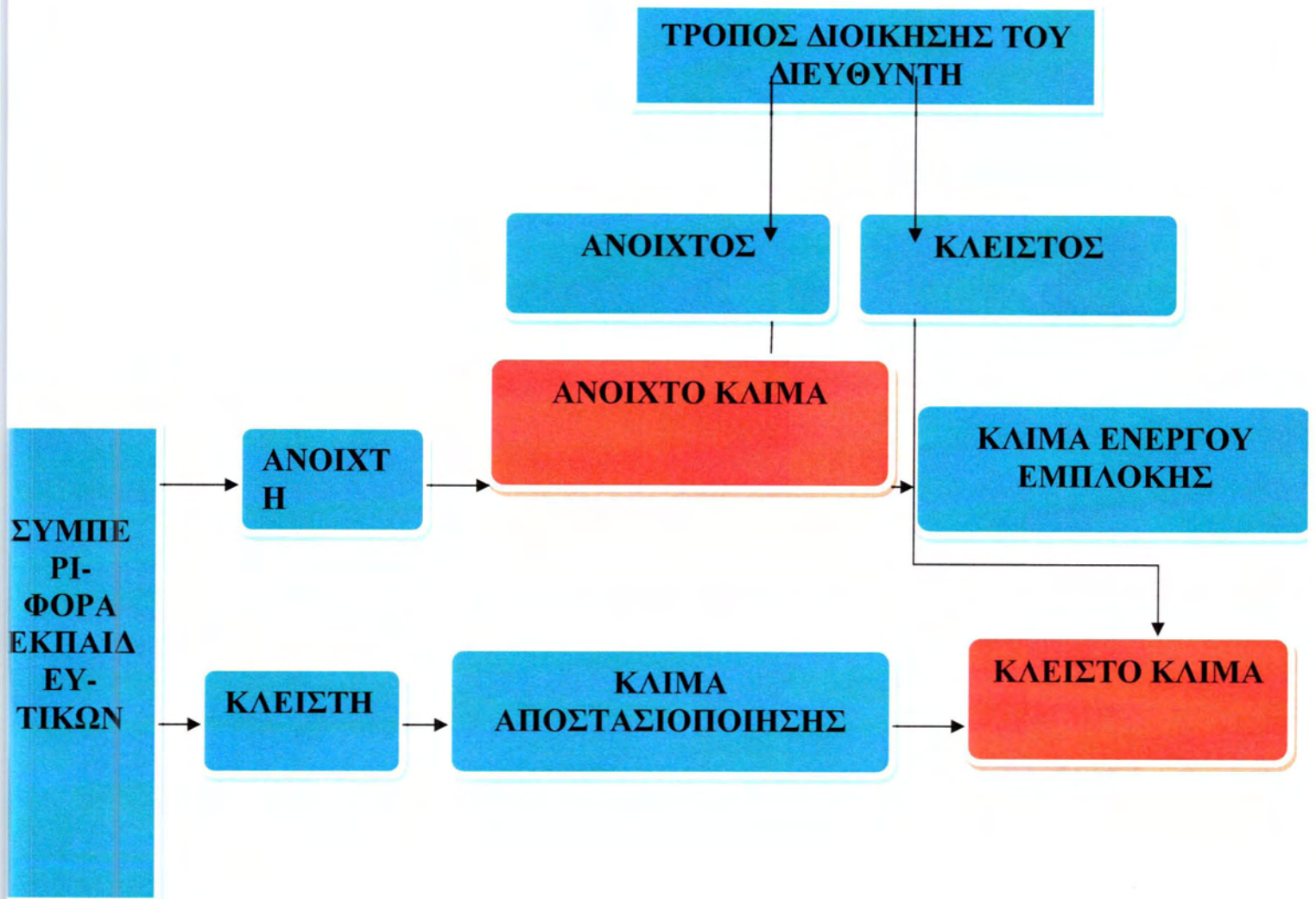
Έπειτα, παρατηρούμε τα χαρακτηριστικά ενός θετικού κλίματος :

- ✓ Οι διευθυντές οι οποίοι κατέχουν τον ηγετικό ρόλο δίνουν μεγάλο βαθμό ελευθερίας σε κάθε εκπαιδευτικό
- ✓ Τόσο η οργάνωση όσο και η διοίκηση καθορίζεται από μια σειρά δίκαιων οδηγιών και κανονισμών , οι οποίοι έχουν ως συνέπεια να δημιουργούνται αισθήματα ικανοποίησης αλλά και υπευθυνότητας από τους εκπαιδευτικούς.
- ✓ Οι στόχοι και οι σκοποί καθορίζονται από τον διευθυντή αλλά κατόπιν ομαλής συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς
- ✓ Καθήκον των εκπαιδευτικών είναι να διδάξουν σε όλους τους μαθητές πολλές και διαφορετικές μεθόδους και μέσα αναδεικνύοντας την ατομικότητα του κάθε μαθητή.
- ✓ Το πνεύμα πρέπει να χαρακτηρίζεται από συναδελφικότητα και συνεργασία καθώς με αυτόν τον τρόπο οι εκπαιδευτικοί θα είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις ανάγκες των μαθητών αλλά και θα βελτιώσουν τα προγράμματα της σχολικής μονάδας.

Συνεπώς, το σχολικό κλίμα είναι ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας αποτελεσματικότητας ενός σχολείου που δίνει το στίγμα της ίδιας της ύπαρξής του

(Πασιαρδή, 2001). Στη συνέχεια ακολουθεί ένα σχετικό διάγραμμα με τους τύπους σχολικού κλίματος

Τύποι σχολικού κλίματος

Το διαπολιτισμικό σχολείο

Όταν μιλάμε για ένα επιτυχημένο μοντέλο διαπολιτισμικού σχολείου οφείλουμε να έχουμε στο νου μας πως αυτό δεν είναι απόλυτα κάτι συγκεκριμένο , αλλά μπορεί να είναι ο συνδυασμός διαφόρων συνιστωσών που οδηγούν στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Μέσω των καθοδηγητικών γραμμών του Υπουργείου Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων περιμένουμε πως τα σχολεία θα προκαθορίζονται από μια στρατηγική μεταξύ των διευθυντών και του προσωπικού η οποία θα έχει ως στόχο να αναδεικνύει στη σχολική κοινότητα : τις προτεραιότητες, τη φύση και το ήθος τους.

Αναλυτικότερα, θα επικεντρωθούμε στα βασικά χαρακτηριστικά που οφείλει να έχει ένα πολυπολιτισμικό σχολείο. Στο περιβάλλον, αυτό, του διαπολιτισμικού σχολείου, τα συναισθήματα τα οποία κυριαρχούν είναι αυτά της ασφάλειας, της φιλίας και της ανεκτικότητας καθώς και η αυτοπραγμάτωση και οι αυτοεκτίμηση είναι δυο έννοιες που καλλιεργούνται τόσο από όλους τους μαθητές αλλά και από τα μέλη του διδακτικού προσωπικού. Σ' αυτό το σχολείο όλοι οι μαθητές έχουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες. Επίσης, το αναλυτικό πρόγραμμα είναι ισορροπημένο και η βασική προϋπόθεση της μαθησιακής διαδικασίας είναι η εξατομίκευση της διδασκαλίας. Τι σημαίνει φυσικά όμως αυτό; Πως η διδασκαλία θα είναι καθαρά προσαρμοσμένη στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του κάθε παιδιού ξεχωριστά. Κι αυτό εξηγείται φυσικά καθώς οι ρυθμοί και ο τρόπος με τους οποίους μαθαίνουμε κάτι είναι διαφορετικοί. Άλλο ένα στοιχείο που οφείλουμε να προσθέσουμε είναι πως οι εκπαιδευτικοί είναι σε άμεση επικοινωνία με τους γονείς, καθώς τους ενημερώνουν τόσο για την παρούσα όσο και για την μελλοντική εξέλιξη των παιδιών τους. Το συγκεκριμένο σχολείο λοιπόν είναι σε θέση να έρθει αντιμέτωπο σε κάθε μορφή αρνητικής διάκρισης και ρατσισμού.

Γενικότερα είμαστε σε θέση να πούμε πως το διαπολιτισμικό σχολείο οφείλει να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει αλλά και να διορθώνει οποιαδήποτε εκπαιδευτική ανισότητα. Το σχολείο αυτό είναι απαλλαγμένο από στερεότυπα και προκαταλήψεις. Η φιλοσοφία αυτού βασίζεται στην ελευθερία και στον πλουραλισμό απόψεων, ιδεών. Ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία υπάρξουν προβλήματα στις συμπεριφορές λόγω πολιτισμικών συγκρούσεων , αυτό, οφείλει να δίνει δίκαιες και ισότιμες απαντήσεις για την επίλυση αυτών των συγκρούσεων – προβλημάτων.

Τέλος , τονίζουμε πως πρέπει να είναι ένα σχολείο το οποίο είναι σε θέση να δώσει πληθώρα εναλλακτικών λύσεων , να κινείται με ευελιξία ώστε να διαχειρίζεται το σχεδιασμό , την οργάνωση, και την αποτελεσματικότητα των στόχων του.

Σύμφωνα μάλιστα με τους Γκόβαρη και Ρουσσάκη βασική έννοια για ένα διαπολιτισμικό σχολείο αποτελεί η έννοια της αναγνώρισης. Στόχος είναι η στήριξη των υποκειμένων ώστε να μπορούν χωρίς δισταγμό να εκφράσουν τη διαφορετικότητα τους , στοιχείο σημαντικό για τη συγκρότηση της ταυτότητας τους. Σημαντική και απαραίτητη προϋπόθεση για τη φιλοσοφία της αναγνώρισης είναι η ετοιμότητα της κριτικής. Βασικά ερωτήματα που οφείλει να απαντήσει το διαπολιτισμικό σχολείο είναι :

- ✓ Το περιβάλλον του σχολείου περιβάλλεται από ένα δημοκρατικό κλίμα;
- ✓ Κυριαρχεί η επικοινωνία και η εμπιστοσύνη;
- ✓ Οι μαθητές εξελίσσονται τόσο γνωστικά όσο και συναισθηματικά;
- ✓ Οι ευκαιρίες είναι ίσες ακόμη και για τους «διαφορετικούς» μαθητές;
- ✓ Το σχολείο είναι σε θέση να βοηθήσει μαθητές που στο παρελθόν ήταν θύματα διάκρισης και στιγματισμού;
- ✓ Κατασκευάζουν οι μαθητές κοινούς κώδικες συνύπαρξης;
- ✓ Αναδεικνύεται μια κοινή ταυτότητα μεταξύ των μαθητών παρά των «διαφορών» τους ;

Όλα λοιπόν τα ερωτήματα το διαπολιτισμικό σχολείο πρέπει να είναι σε θέση να τα απαντήσει. Έχουμε τη βλέψη πως στα σχολεία θα εφαρμόζονται γενικές και ειδικές πρακτικές οι οποίες θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τις αρμοδιότητες τους. Τα τελευταία χρόνια σημαντικό ζητούμενο αποτελεί η παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από την εθνικότητα και τον πολιτισμό. Το διαπολιτισμικό σχολείο περιλαμβάνει απαραίτητα συστατικά μέρη τόσο των ίσων ευκαιριών όσο και του αντι-ρατσισμού.

Αναλυτικότερα, προσθέτουμε απαραίτητες πληροφορίες για την οργάνωση ίσων ευκαιριών οι οποίες είναι:

- ✓ Ο σεβασμός
- ✓ Οι ίσες προσδοκίες όσον αφορά τη σχολική επίδοση (ανεξάρτητα από το φύλο, την εθνικότητα, το κοινωνικό υπόβαθρο κ.τ.λ
- ✓ Ίση πρόσβαση στο αναλυτικό πρόγραμμα όσον αφορά τις δομές και την οργάνωση. Είναι αναγκαίο ο διορισμός και η μονιμότητα του προσωπικού

, οι δικαιότερες διαδικασίες πρόσβασης , η απουσία διακρίσεων και η ανάλυση των μαθησιακών αναγκών.

Απαραίτητο στοιχείο που πρέπει να επισημάνουμε είναι πως στις σχολικές πρακτικές οφείλουμε να εφαρμόζουμε τη μέθοδο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας των μαθημάτων ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες ακόμη και των μαθητών που είτε το επίπεδο τους είναι χαμηλό είτε έχουν ορισμένες ιδιαιτερότητες και δεν μπορούν να συμβαδίσουν στη διαδικασία της μάθησης. Αυτό βέβαια θα υλοποιηθεί , μέσω της άντλησης στοιχείων από το υπόβαθρο και την εμπειρία των μαθητών τα οποία θα αποτελέσουν καθοδηγητικό στοιχείο για τη διδασκαλία. Μπορούμε λοιπόν να δώσουμε στους μαθητές κάποια ερωτηματολόγια τα οποία καλούνται να απαντήσουν και να συμπληρώσουν. Σε αυτά τα ερωτηματολόγια μπορεί να χρειαστεί να συμπληρώσουν διάφορες αγαπημένες δραστηριότητες , αγαπημένο φαγητό , αγαπημένο παιχνίδι κτλπ καθώς επίσης να συμπληρώσουν (με ένα tick) τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουν καλύτερα τις νέες πληροφορίες (οπτικά, ακουστικά κ.τ.λ). Μέσω αυτής της διαδικασίας ο εκπαιδευτικός θα είναι σε θέση να αναγνωρίζει τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών ατομικά και να προσαρμόζει τη διδασκαλία του στις προτιμήσεις των παιδιών ώστε να λάβουν τη νέα γνώση με το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Αδιαμφισβήτητα, εφόσον επικεντρωνόμαστε στην πλευρά της διαπολιτισμικότητας είναι σκόπιμο να αναφέρουμε πως εφαρμόζουμε την αντιρατσιστική τακτική η οποία έχει ως στόχο να αντιμετωπίσει άμεσα αλλά και έμμεσα συμπεριφορές διακρίσεων και στιγματισμού.

Ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του διευθυντή – ηγέτη

Ο ρόλος του διευθυντή είναι ένας αρκετά πολύπλοκος και δύσκολος ρόλος καθώς καλείται να ανταποκριθεί σε αρκετούς και πολυσύνθετους/πολύπλευρους στόχους. Αναλυτικότερα, θα λέγαμε, πως ο διευθυντής είναι υπεύθυνος για την εύρυθμη και ομαλή λειτουργία του σχολείου. Αυτό λοιπόν, αυτόματα, συνεπάγεται πως είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό και τον έλεγχο του εκπαιδευτικού προσωπικού. Ειδικότερα, μέσα στις παρούσες συνθήκες που βιώνουμε καθημερινά, της αβεβαιότητας και των συνεχών αλλαγών, ο διευθυντής είναι υπεύθυνος για την επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων αλλά και για την διοικητική του λειτουργία.

Σύμφωνα με τον Walker (1987) ο διευθυντής του σύγχρονου σχολείου καλείται να ανακαλύψει τον κοινό του οράματος και των στόχων του σχολείου με τους συντελεστές επίτευξης τους (δασκάλους – μαθητές – γονείς). Η ανακάλυψη του κοινού τόπου αναφέρεται ως ακρογωνιαίος λίθος. Η επίτευξη των παραπάνω στόχων δεν είναι εφικτή, εάν ο διευθυντής είναι προσκολλημένος στις παρωχημένες τεχνικές και δεν διαθέτει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του *ηγέτη*.

Αρχικά οφείλουμε να ορίσουμε εν συντομία τη σημαίνει η λέξη ηγεσία σε ένα γενικότερο πλαίσιο και έπειτα να ειδικευτούμε στο χώρο του σχολείου. Η «ηγεσία» λοιπόν χρησιμοποιείται για να περιγράψει έναν συνδυασμό από «προσωπικά ποιοτικά χαρακτηριστικά» και έναν τρόπο ζωής κατά τον οποίο ενθαρρύνουν και προσελκύουν τους άλλους να ακολουθήσουν. Μια χαρακτηριστική ιδιότητα της ηγεσίας είναι πως μέσα από αυτήν ο ηγέτης θέτει στόχους τους οποίους καλείται να πραγματοποιήσει με επιτυχία. Πολλές φορές έχουμε ακούσει πως ένα άτομο διαθέτει «ηγετικά χαρακτηριστικά». Τι σημαίνει όμως αυτό στην πραγματικότητα; Αυτό λοιπόν σημαίνει πως εφαρμόζει ένα σύνολο από πρακτικές οι οποίες οικοδομούνται σταδιακά και καλλιεργούνται εν συνεχεία χρόνο. Μάλιστα, κάποιοι θεωρούν πως οι ηγετικές ικανότητες και δεξιότητες δεν διδάσκονται. Τα ηγετικά χαρακτηριστικά όμως όπως προαναφέραμε μπορούν να καλλιεργηθούν μέσα από τη γνώση των επιστημονικών τεχνικών διοίκησης.

Όσον αφορά τον διευθυντή του σχολείου σύμφωνα με τον Green (2001), ένας επιτυχημένος ηγέτης αφιερώνει ισάξιο χρόνο τόσο για την ηγεσία, όσο και για τη διοίκηση του σχολείου. Επιπρόσθετα, όμως, ο σχολικός ηγέτης, είναι αναγκαίο να κατέχει μια ομάδα προσωπικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων. Όπως υποστηρίζουν

οι Leithwood κ.ά. (2006), οι πιο επιτυχημένοι σχολικοί ηγέτες έχουν ευρύ πνεύμα, είναι έτοιμοι να μάθουν από τους άλλους, είναι ευέλικτοι στη σκέψη τους, ελαστικοί και αισιόδοξοι. Την ομάδα αυτή των χαρακτηριστικών συμπληρώνουν τα αποτελέσματα διάφορων άλλων ερευνών (Bradley, 1988' Leigh, 1994' Scheeres, 1994), όπως υποστηρίζει ο Dean (1999). Σύμφωνα με αυτά, ένας επιτυχημένος ηγέτης σκέφτεται ξεκάθαρα, είναι προγραμματισμένος, δημιουργεί καλές σχέσεις, είναι ώριμος, έχει την ικανότητα να εμπνέει και δημιουργεί ενθουσιασμό για την εργασία, ανησυχεί για τα δρώμενα στην τάξη, ασκεί κριτική με υποστηρικτικό τρόπο και παρέχει ανατροφοδότηση, ενθαρρύνει συνεργατικές μεθόδους, αντιμετωπίζει με επιτυχία τις εντάσεις, τις διαφωνίες και τα διάφορα προβλήματα που ανακύπτουν και εφαρμόζει όλα όσα αναφέρθηκαν στις πιο πάνω παραμέτρους, οι οποίες και χαρακτηρίζουν τον επιτυχημένο ηγέτη. Επίσης, ο Noonan (2003), προσθέτει στα πιο πάνω την ειλικρίνεια, τη δικαιοσύνη, την αξιοπιστία και την ηθικότητα που πρέπει να χαρακτηρίζουν ένα επιτυχημένο ηγέτη.

Επιπλέον , ο Morgan (1996) συμπληρώνει πως ο διευθυντής- ηγέτης είναι απαραίτητο να κατέχει ειδικευμένες γνώσεις και ικανότητες με σκοπό να :

- «1) Βοηθά τους ανθρώπους σε καθημερινή βάση , χωρίς να επιβλέπει τη δουλειά τους
- 2) Λειτουργεί ως ένα πηγαίο άτομο και όχι ως ελεγκτής , καλλιεργώντας τέτοιες σχέσεις ώστε το προσωπικό να απευθύνεται σε αυτόν όταν απαιτείται .
- 3) Δημιουργεί το όραμα του σχολείου.
- 4) Δημιουργεί συνθήκες που να επιτρέπουν την επίτευξη των στόχων.
- 5) Εξασκεί επιτυχώς τις «ικανότητες επιρροής» , όπως επίλυση διαφορών και διαπραγματεύσεις.
- 6) Αναπτύσσει κάθε είδους συνεργασίας.
- 7) Αναπτύσσει «ομάδες εργασίας» όπως και κάθε συμμετοχική και συναδελφική δραστηριότητα.
- 8) Αντιμετωπίζει άμεσα καταστάσεις αβεβαιότητας και πολλαπλών επιλογών.
- 9) Παραμένει ανοικτός και ευέλικτος, ενώ ενεργεί αποφασίστηκα, όταν απαιτείται.
- 10) Παρακινεί , εμπνυχώνει, ενεργοποιεί τους συνεργάτες του και αποφεύγει να τους αδρανοποιεί.
- 11) Κάνει προσωπικές επαφές και συνδέει στενά τους συνεργάτες του.
- 12) Διαδίδει τους στόχους και τις αξίες του οργανισμού.

13) Ηγείται και συμμετέχει με το παράδειγμά του, διαμορφώνει τις κατευθύνσεις, ενώ παραμένει ανοικτός στις απόψεις των άλλων.»

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε πως τέτοιοι ευρηματικοί άνθρωποι είναι αναγκαίο να υπάρχουνε για να μας καθοδηγούν καθώς αυτοί αποτελούν αδιαμφισβήτητα φορείς για την ανθρώπινη πρόοδο.

Ο διαπολιτισμικός εκπαιδευτικός (γενικό προφίλ)

Για να μιλήσουμε για το προφίλ του εκπαιδευτικού σε ένα διαπολιτισμικό σχολείο οφείλουμε να επικεντρωθούμε τόσο στο γνωστικό όσο και στο προσωπικό του επίπεδο. Σύμφωνα μάλιστα με τον Freire οι δεξιότητες και τα προσόντα δεν είναι στοιχεία με τα οποία γεννιέσαι , αλλά στοιχεία τα οποία οικοδομούνται καθημερινά. Μερικά από αυτά τα στοιχεία είναι η ταπεινοφροσύνη, το θάρρος, η αγάπη, η αποφασιστικότητα, η ανεκτικότητα, η ασφάλεια και η ισορροπία ανάμεσα στην υπομονή και στην ανυπομονησία. Επίσης για να ξεπεράσει ο εκπαιδευτικός τους φόβους του , απαραίτητη προϋπόθεση είναι η καλλιέργεια των ηθικών αρχών , της πειθαρχίας και αδιαμφισβήτητα του σεβασμού.

Εκτός βέβαια από τα παραπάνω ο εκπαιδευτικός οφείλει να γνωρίζει απαραίτητα το γνωστικό αντικείμενο, τις διδακτικές στρατηγικές, τις ομαδοσυνεργατικές συνεργατικές, να αξιοποιεί τη διαπολιτισμική στρατηγική στο αναλυτικό πρόγραμμα, να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει «ενοχλητικούς» παράγοντες, καθώς επίσης να εφαρμόζει ιδιαίτερες ικανότητες που θα του επιτρέπουν να σκέφτεται , να αισθάνεται και να πράττει διαπολιτισμικά ο ίδιος και αυτό να το μεταδίδει και στους μαθητές του.

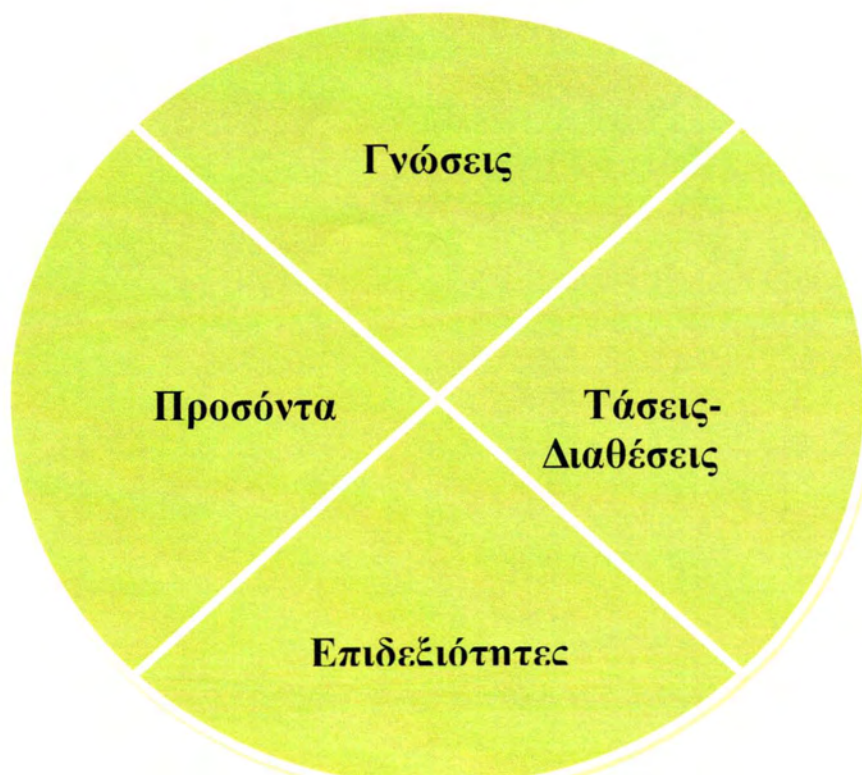
Σύμφωνα με τη Παιδαγωγική Ψυχολογία, υπάρχουν τέσσερις παράμετροι οι οποίες διαμορφώνουν ένα εκπαιδευτικό προφίλ και αυτές είναι οι ακόλουθες:

- 1) Γνωστικές
- 2) Επιδεξιότητες
- 3) Προσόντα
- 4) Τάσεις- Διαθέσεις

Πιο συγκεκριμένα , όσον αφορά το διαπολιτισμικό εκπαιδευτικό τα στοιχεία που συμπεριλαμβάνονται είναι τα εξής :

- 1) Γνώσεις σχετικά με την : Παιδαγωγική Ψυχολογία, Κοινωνική Ψυχολογία, Πολιτική Φιλοσοφία, Κοινωνιολογία και Τεχνογνωσία (χρήση Η/Υ)
- 2) Επιδεξιότητες: Στρατηγικές διδασκαλίας (διαφοροποιημένη, ομαδοσυνεργατική) , σχεδιασμός και έλεγχος διδασκαλίας, βασικές αρχές επικοινωνίας, τρόποι προώθησης και ενίσχυσης της μάθησης, διαχείριση ενοχλητικών παραγόντων , διδακτική της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και διαπολιτισμική ετοιμότητα.
- 3) Προσόντα: συνεργασία, συμμετοχή, ανοχή στη διαφορά, ανοχή στον θυμό, ηρεμία, αποστασιοποίηση από ρόλους, αλληλεγγύη και διαπολιτισμική ικανότητα.
- 4) Τέλος, όσον αφορά τις τάσεις- διαθέσεις , ο διαπολιτισμικός εκπαιδευτικός οφείλει να έχει υπομονή, επιμονή, ηρεμία, ενσυναίσθηση, ικανότητα μνήμης, αισθήματα δικαίου, να είναι συνεργάσιμος, αισιόδοξος, να έχει στιλ προσανατολισμού και να διακατέχεται από συναισθήματα αλληλεγγύης.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ (σε σχεδιάγραμμα)

Ειδικά Στοιχεία του προφίλ του Διαπολιτισμικού Εκπαιδευτικού

Α) Στιλ «προσανατολισμού : αβεβαιότητα- βεβαιότητα»

Αρχικά αυτό που πρέπει να ορίσουμε είναι ποια είναι η σημασία της λέξης προσανατολισμού και ποια είναι η προέλευσής της. Έτσι λοιπόν βρισκόμαστε σε θέση να πούμε πως η λέξη προσανατολισμός προέρχεται από τον κλάδο της Ψυχολογίας και πιο συγκεκριμένα από τον κλάδο της Διαφορικής Ψυχολογίας. Μάλιστα για τη Διαφορική Ψυχολογία ο «προσανατολισμός» επικεντρώνεται στο γεγονός ότι « οι άνθρωποι προσαρμόζουν την αντίληψη τους, τη σκέψη τους, τα αισθήματα τους και τη δράση τους στις συνθήκες του περιβάλλοντος με τρόπο εξειδικευμένο. Περιγράφει επίσης το τι γνωρίζουν τα άτομα για το περιβάλλον τους σε σχέση με το χρόνο και το χώρο και την υποκειμενική σπουδαιότητα» . Πιο συγκεκριμένα το στιλ προσανατολισμού σύμφωνα με τον Huber συνδέεται άμεσα με τη διαπολιτισμική αγωγή. Επιπρόσθετα , σύμφωνα με έρευνες του σχετικά με το δίπολο «βεβαιότητα – αβεβαιότητα» ως στιλ προσανατολισμού τονίζει πως άλλα άτομα επιλέγουν που ενισχύουν τις «βεβαιότητες» τους , ενώ άλλα άτομα εστιάζονται και προσανατολίζονται σε «αβεβαιότητες» δηλαδή σε αντιφατικές πληροφορίες. Από την άλλη ο Sorrentino χαρακτήρισε τα άτομα που επιλέγουν καταστάσεις με αβέβαιο αποτέλεσμα ως προσανατολισμένα προς την αβεβαιότητα και πως μαθαίνουν κάτι νέο για τον εαυτό τους. Στην αντίθετη περίπτωση, τα άτομα που προσπαθούν να αποφύγουν τέτοιες καταστάσεις είναι άτομα «προσανατολισμένα στην βεβαιότητα». Επίσης, είναι άξιο αναφοράς πως χαρακτηριστικά των ατόμων που είναι προσανατολισμένα στην αβεβαιότητα παρουσιάζουν μεγαλύτερη συνάφεια με χαρακτηριστικά της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

B) Η Διαπολιτισμική Διδακτική Ικανότητα και Ετοιμότητα

Όταν μιλάμε για τη Διαπολιτισμική Διδακτική Ικανότητα εννοούμε τα χαρακτηριστικά και τις δεξιότητες που οφείλει να έχει ένας εκπαιδευτικός στο Διαπολιτισμικό Σχολείο. Σύμφωνα με τον J. Gundara η ικανότητα αυτή προϋποθέτει διαρκή αυτομόρφωση - επιμόρφωση , συστηματική επικοινωνία και αλληλεπίδραση με διαφορετικούς μαθητές.

Η Διαπολιτισμική Διδακτική Ετοιμότητα επικεντρώνεται σε δραστηριότητες :

- ✓ Παρατήρησης και ελέγχου των μαθητών
- ✓ Της οργάνωσης της διδασκαλίας ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε μαθητή.

Στη συνέχεια θα επικεντρωθούμε στα βασικά χαρακτηριστικά της Διαπολιτισμικής Διδακτικής Ετοιμότητας. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο θα λέγαμε ότι είναι η ευελιξία, η προσαρμοστικότητα και η μεταβλητότητα. Αναλυτικότερα όμως θα δούμε πως η Διδακτική Ετοιμότητα οφείλει να παρεμβαίνει στη σχολική τάξη σε κάθε περίπτωση που ανιχνευθεί οποιαδήποτε ένδειξη διάκρισης και ρατσισμού. Επίσης, οφείλει να έχει αναπτύξει θετικές προσδοκίες για τις δυνατότητες όλων των παιδιών χωρίς καμία εξαίρεση, καθώς και να αναπτύσσει σε κάθε επίπεδο την αποδοχή και την ενσυναίσθηση , έχοντας ως στόχο να κατανοήσει τις δικές τους πολιτισμικές αξίες. Ακόμη, οφείλει να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται και να συναισθάνεται προβλήματα ψυχολογικά και επικοινωνιακά που μπορεί να εμφανίζουν οι αλλόφωνοι μαθητές.

Επιπρόσθετα στη Διαπολιτισμική Διδακτική ικανότητα μπορούμε να διακρίνουμε τα εξής στοιχεία:

- ✓ Το επίπεδο του αναλυτικού προγράμματος
- ✓ Του διδακτικού σχεδιασμού
- ✓ Των μεθόδων διδασκαλίας
- ✓ Και την αξιολόγηση του διδακτικού έργου
- ✓

Τέλος, προσθέτουμε πως ο τομέας των σχέσεων και των ενοχλητικών παραγόντων σχετίζεται με την παιδαγωγική αξιοποίηση των διαταραχών τόσο στο μάθημα όσο και στη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικών - μαθητών - γονέων - συναδέλφων.

Ο ρόλος του διαπολιτισμικού εκπαιδευτικού στο σχολείο της ετερότητας

Σε έναν κόσμο ταχύτητας και σύγχρονων αλλαγών όπως αυτός που βιώνουμε καθημερινά , ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι αρκετά πολυσύνθετος. Συνεπώς , καινούριες έννοιες εντάχθηκαν και στον ρόλο του όπως : η κριτική σκέψη, ο αναστοχασμός, η ευελιξία, η έρευνα ,αλλά και η ικανότητα διαπροσωπικών σχέσεων , η ψυχολογική – συστημική προσέγγιση ,η διαπολιτισμική ικανότητα, η εμπύχωση, η γνώση διαδραστικών τεχνολογικών στρατηγικών και τέλος η δια βίου μάθηση.

Σύμφωνα με τους Argyris και Schon οι εκπαιδευτικοί από το να : « σχεδιάζουν μονομερώς το διδακτικό περιβάλλον και να το ελέγχουν πρέπει να περάσουν σε ένα άλλο στάδιο , όπου θα σχεδιάζουν τις καταστάσεις ή το περιβάλλον , στο οποίο οι συμμετέχοντες μπορούν να προκαλέσουν και να βιώσουν υψηλές προσωπικές προκλήσεις... όπου οι δραστηριότητες ελέγχονται από κοινού... η προστασία του εαυτού είναι κοινή υποχρέωση και στοχεύει στην ανάπτυξη.» Ακόμη, κατά τον Beernaert,Υ., (1994), «οι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι οι ίδιοι μαθητές δια βίου και αυτό πρέπει να αποτελεί το στοιχείο του ανοιχτού επαγγελματισμού του εκπαιδευτικού.»

Όπως προαναφερθήκαμε , ο πολυσύνθετος ρόλος του εκπαιδευτικού και ιδιαίτερα του διαπολιτισμικού εκπαιδευτικού στο σχολείο της ετερότητας χρειάζεται απαραίτητα δι-επικοινωνιακές ικανότητες. Γενικότερα θα λέγαμε πως απαραίτητο στοιχείο για την επιτυχημένη διδασκαλία τους αποτελεί η διαπολιτισμική ικανότητα με παιδαγωγικούς τρόπους που προωθεί την ετερότητα με θετικό τρόπο και τον δημοκρατικό διάλογο. Οι εκπαιδευτικοί αυτοί λοιπόν, εφαρμόζουν δεξιότητες απάλειψης του ρατσισμού και της πολιτισμικής προκατάληψης, αποφεύγουν τα στερεότυπα και αποδέχονται στη διδασκαλία τους τις πολιτισμικές συνεισφορές.

Σύμφωνα μάλιστα με την τυπολογία του Maisonneuve ένας βασικός παράγοντας για έναν επιτυχή διαπολιτισμικό εκπαιδευτικό αποτελεί ο τρόπος θέασης αλλά και βίωσης του ρόλου του προς την κατεύθυνση της ταύτισης με τα προσωπικά του πιστεύω και θέλω τα οποία ανήκουν στο δημοκρατικό παράδειγμα. Από την άλλη πλευρά, οι Longworth και Davies υποστηρίζουν πως το γνωστικό σύστημα αναφοράς του εκπαιδευτικού κατανέμονται αρμονικά και σε συνάφεια οι κώδικες συμπεριφοράς, οι ρόλοι και η ταυτότητα κάτω από τους προσωπικούς

σκοπούς που διέπονται από το δημοκρατικό ήθος και την παιδαγωγική της συμπερίληψης και αγάπης. Επιπρόσθετα , τονίζουν πως ο εκπαιδευτικός δεν εγκαταλείπει ποτέ το ρόλο του, αλλά αναζητά συνεχώς λύσεις μέσα από συγκρούσεις και αντιφάσεις και συχνά οδηγείται στην καινοτομία και στον ριζοσπαστισμό. Ιδιαίτερη σημασία δίνουν επίσης στην προσωπική εκπαιδευτική «κουλτούρα» του εκπαιδευτικού η οποία αποφεύγει τα αυτονόητα και τα στερεότυπα καθώς συνδιαμορφώνεται μέσα από τα αληθινά και διαρκή βιώματα με τους μαθητές του αναζητώντας νοήματα και υποκειμενικές προσεγγίσεις. Ακόμη, η διδακτική του συμπεριφορά τοποθετείται ανάμεσα στην προσωπική του θεωρία και τις κοινωνικές δεσμεύσεις που απορρέουν από το ρόλο του. Συνεπώς, όλα τα παραπάνω τον καθιστούν να αντιπαρέρχεται και να προσπαθεί να ανατρέψει το χαμηλό γόητρο και τη θέση που αποδίδεται στο επάγγελμά του.

Μερικές βέβαια από τις στρατηγικές διδασκαλίας που είναι απαραίτητες για έναν επιτυχή εκπαιδευτικό ρόλο όπως έχουμε αναφερθεί και νωρίτερα είναι :

- ✓ οι ομαδοσυνεργατικές στρατηγικές
- ✓ η διδασκαλία της γλώσσας ως δεύτερης
- ✓ η διαφοροποιημένη διδασκαλία
- ✓ η διαθεματική προσέγγιση
- ✓ η κειμενοκεντρική διδασκαλία

Όσον αφορά , το γνωστικό και πραξιακό επίπεδο, σημαντικές δεξιότητες είναι τόσο η γνώση ευέλικτων διδακτικών σχεδιασμών όσο και η διαχείριση των ενοχλητικών παραγόντων, ενώ , η εφαρμογή πολλών τύπων αξιολόγησης και αυτό αξιολόγησης συνθέτουν την διαπολιτισμική διδακτική ικανότητα. Ακόμη πολύ σημαντικό στοιχείο του διαπολιτισμικού εκπαιδευτικού είναι πως το θεωρητικό του υπόβαθρο θα πρέπει να εμπλουτίζεται συνεχώς και να χαρακτηρίζεται από διεπιστημονικές προσεγγίσεις οι οποίες ανήκουν στο χώρο της κριτικής διαπολιτισμικής παιδαγωγικής, της παιδαγωγικής συμπερίληψης, της διαπολιτισμικής κοινωνιολογίας και ψυχολογίας, της γνωστικής ψυχολογίας, του κονστрукτιβισμού , της πολιτικής φιλοσοφίας , της κοινωνιογλωσσολογίας και της διδακτικής.

Καταληκτικά, παραθέτουμε ένα απόσπασμα από τον Freire ,P . (2006), όπου κάθε εκπαιδευτικός οφείλει να έχει υπόψη, αλλά ταυτόχρονα να το μεταδίδει και στους μαθητές του με τρόπο απλό και κατανοητό. Σύμφωνα λοιπόν με το συγκεκριμένο απόσπασμα πρέπει: « να τολμάμε , με την πλήρη έννοια της λέξης, να μιλάμε για αγάπη χωρίς να φοβόμαστε μη μας πουν γελοίους, υπερβολικά συναισθηματικούς ή μη επιστημονικούς, αν όχι αντιεπιστημονικούς. Πρέπει να τολμάμε, για να μπορούμε επιστημονικά, και όχι απλώς να φλυαρούμε , ότι μελετάμε, μαθαίνουμε , διδάσκουμε, γνωρίζουμε με ολόκληρο το σώμα μας. Τα κάνουμε όλα αυτά με συναισθήματα, με πάθος, με επιθυμίες, με φόβο, με αμφιβολίες και με κριτική σκέψη. Πρέπει να τολμάμε έτσι ώστε να μπορούμε να συνεχίσουμε να διδάσκουμε για πολύ καιρό υπό συνθήκες που ξέρουμε πολύ καλά : χαμηλός μισθός , έλλειψη σεβασμού, και με τον πανταχού παράγοντα κίνδυνο να γίνουμε θύματα του κνιισμού. Πρέπει να τολμάμε να μάθουμε πώς να τολμάμε , για να λέμε όχι στη γραφειοκρατικοποίηση του νου στην οποία είμαστε εκτεθειμένοι κάθε μέρα. Πρέπει να τολμάμε, για να μπορούμε να συνεχίσουμε να το κάνουμε ακόμα κι όταν από υλικής άποψης μας συμφέρει περισσότερο να πάψουμε να τολμάμε.»

ΜΕΡΟΣ Β΄

Μεθοδολογία της έρευνας

Ποιοτική προσέγγιση

Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική προσέγγιση. Η ποιοτική μέθοδος δίνει την ευκαιρία στον ερευνητή να στοχεύσει στο τι σημαίνει για τα υποκείμενα η εμπειρία για την οποία μιλούν, με άλλα λόγια, να εμβαθύνει. Αυτό που συμβαίνει είναι μια «λεπτή» από την πλευρά των ερευνητών. περιγραφή (Geertz, 1973) . Πέρα, όμως, από τη λεπτότερη ανάλυση, οι ποιοτικές μέθοδοι καταγράφουν τη «φωνή» του υποκείμενου και τις εκφράσεις του (Eisner, 1991). Επιπρόσθετα, παρέχει την ευκαιρία στους αποκρινόμενους να απαντήσουν με τις δικές τους λέξεις και να εκφράσουν τις δικές τους αντιλήψεις για το θέμα. Γι αυτό και αναφέρεται με το συλλογικό όρο ως μια ποιοτική συνέντευξη. Σκοπός λοιπόν της ποιοτικής συνέντευξης είναι να συλλάβει πως βλέπουν τον κόσμο τους οι αποκρινόμενοι, με τους δικούς τους όρους , τις δικές τους αξίες , και τις πολυπλοκότητες των ατομικών εμπειριών και αντιλήψεων που φέρουν.

Πιο συγκεκριμένα, για τη διερεύνηση των αντιλήψεων των υποκειμένων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της ημι- δομημένης συνέντευξης με βάση έναν οδηγό που περιέχει ευελιξία στον ερευνητή να προσθέσει ερωτήσεις ή να αλλάξει την ροή των ερωτήσεων ανάλογα με την εξέλιξη της συνέντευξης. (Bryan 2001, σελ. 313) Η ημι- δομημένη συνέντευξη ανήκει στην μέθοδο της ποιοτικής προσέγγισης της έρευνας.

Ακόμη, αναφέρουμε πως το γεγονός ότι σε μια έρευνα επιλέγεται η ημι-δομημένη ή μη δομημένη μορφή συνέντευξης , η οποία θα δίνει στον ερωτώμενο την αίσθηση της «συζήτησης με κάποιο σκοπό» , δεν σημαίνει ότι ο ερευνητής απαλλάσσεται από την υποχρέωση του λεπτομερούς και αυστηρού σχεδιασμού. (Mason, 2003).

Από την άλλη πλευρά αυτό που πρέπει να επισημάνουμε είναι ότι υπάρχουν και ορισμένα ζητήματα που θεωρούνται ταμπού. Από ηθικής άποψης περισσότερο εγκλωβίζονται τα υποκείμενα, όταν βρίσκονται σε άμεση συνομιλία με τον ερευνητή, παρά αισθάνονται ελεύθερα να μιλήσουν και να προβληματιστούν επί του αντικειμένου. Μερικά από τα προβλήματα που προκύπτουν, λόγω προκατάληψης, είναι για παράδειγμα η προθυμία του υποκειμένου να δώσει τις απαντήσεις που ο

ερευνητής θέλει ή τις απαντήσεις που θα είναι οι κοινωνικά αποδεκτές κι επιθυμητές (Kitwood, 1977). Ακόμα και η τάση του ερευνητή να αναζητήσει τις απαντήσεις που ήδη έχει σαν πρώτο πλάνο στο μύαλο του. Πρόκειται για έναν «άδηλο ανταγωνισμό που εμφανίζεται κάποιες φορές ανάμεσα στον ερευνητή και στον ερωτώμενο» (Borg, 1981: 87). Στα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί και ένα άλλο στοιχείο, που έρχεται σε πλήρη αντιδιαστολή με όσα προαναφέρθηκαν ως θετικά: οι αντιλήψεις των υποκειμένων δεν μπορούν να ελεγχθούν, καθώς «πλανάται» στην ατμόσφαιρα κατά τη διάρκεια του διαλόγου ενός είδους πίεση στο υποκείμενο να πει «κάτι σημαντικό». Πολλές φορές οι ερωτώμενοι ενδόμυχα τρέφουν την ελπίδα ότι θα δώσουν τις «σωστές» απαντήσεις. Δεν είναι αυτή, όμως, η επιθυμητή κατάληξη μιας συνέντευξης, γιατί στις συνεντεύξεις δεν γίνονται «λάθη», όσον αφορά στις απαντήσεις των ερωτώμενων. Σκοπός του ερευνητή είναι η προσέγγιση και καταγραφή της αλήθειας, χωρίς αποστέωση και αποχρωμάτιση των απαντήσεων. Τα υποκείμενα πολλές φορές νιώθουν ότι βρίσκονται εν μέσω μιας διαδικασίας άφεσης αμαρτιών. Εάν ειδικά καταφέρουν να δουν από την αντίδραση του ερευνητή ότι έχουν συμβάλει στα προσδοκώμενα αποτελέσματα της έρευνας. (Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις Methodology of qualitative research in social sciences and interviews Δρ. Ευφροσύνη-Άλκηστη Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008)

Ο ερευνητής

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως η έρευνα με ερωτηματολόγιο πρέπει να προετοιμάζεται με κάθε λεπτομέρεια, αφού ο ερωτών πρέπει σε μικρό χρονικό διάστημα, μέσω της συνέντευξης, να αποκτήσει αρκετές και σημαντικές πληροφορίες. Ο ερευνητής μέσω αυτών των ερωτηματολογίων και της συνέντευξης αναλαμβάνει:

- Να μεταφέρει τους σκοπούς που επιδιώκει η έρευνα σε επιμέρους ερωτήσεις,
- Να προσαρμόσει το ερωτηματολόγιο στα πρόσωπα με τα οποία θα γίνει η έρευνα,
- Να ενημερώσει τους ερευνητές για αυτά, έτσι ώστε να μπορέσουν να εκθέσουν με σαφήνεια τις ερωτήσεις στα πρόσωπα που θα υποβληθούν στην

έρευνα και να προδιαθέσει τον ερωτώμενο να μεταδώσει αυθόρμητα τις πληροφορίες που επιθυμεί να αποσπάσει.

Επίσης, οφείλουμε να τονίσουμε πως ο διαλογικός χαρακτήρας της έρευνας επιδρά θετικά, έτσι ώστε ο ερωτούμενος να μην κουράζεται και να μπορεί να απαντά σε λίγο χρόνο σε περισσότερα ερωτήματα. Αν συνεπώς αυτά είναι σωστά κατανεμημένα η έρευνα θα μπορεί να προχωρήσει εις βάθος. (Δρ. Γιάννης Μάτζαρης, Επιστημονική Έρευνα, Θεσσαλονίκη 2004, 219).

Σχέση ερευνητή- υποκειμένου

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ του ερευνητή και του υποκειμένου είναι αναλογική κι ισότιμη και κατά τη διάρκεια της συνέντευξης διαπλέκονται συναισθήματα εμπιστοσύνης και ασφάλειας, που χαρακτηρίζουν τελικά την όλη διαδικασία. Η διακριτικότητα του ερευνητή και η ευγένειά του, καθορίζουν κατά πολύ την χροιά των απαντήσεων. Τα υποκείμενα πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και δικαιοσύνη (Briggs, 1986). Είναι σκόπιμο να αναφέρουμε ότι υπάρχουν και αρκετά αρνητικά στοιχεία κατά την προσπάθεια συλλογής πληροφοριών από συνεντεύξεις. Καταρχάς το να παίρνει κάποιος συνεντεύξεις από τα υποκείμενα ενέχει τον κίνδυνο «εισβολής» στη ζωή τους, στον τομέα των προσωπικών τους δεδομένων, αν ο ζήλος του ερευνητή είναι υπέρμετρος. (Talbot και Edwards, 1994) - στοιχείο το οποίο είναι επίσης συνδεδεμένο με τα ηθικά ζητήματα που προκύπτουν σε μια συνέντευξη.

Δείγμα

Τα συμμετέχοντα υποκείμενα για τη διεξαγωγή της ήταν 4. Ειδικότερα, διεξήχθησαν 4 συνεντεύξεις με τους διευθυντές τεσσάρων δημοτικών σχολείων από διάφορες περιοχές του Βόλου, όπως η Νεάπολη, η Αγία Παρασκευή, το Αλιβέρι και η Νέα Ιωνία. Ο ερευνητής είχε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο προσαρμοζόταν κάθε φορά στα δεδομένα των απαντήσεων των ερωτηθέντων. Οι συνεντεύξεις κάθε φορά πραγματοποιούνταν στο χώρο του σχολείου. Οι ερωτηθέντες ήταν πρόθυμοι να εκφράσουν την γνώμη τους όσον αφορά τις απόψεις σχετικά με το διαπολιτισμικό σχολείο και ιδιαίτερα να επικεντρωθούν στα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν

Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας είναι τα εξής :

- Ποιες παιδαγωγικές προκλήσεις περιγράφουν οι διευθυντές;
- Σε ποιες αντιλήψεις για τον «άλλον» εδράζονται οι περιγραφές τους;
- Τι είδους δράσεις προκρίνουν προκειμένου να ανταποκριθούν στις παιδαγωγικές τους προκλήσεις;
- Εμπεριέχουν οι δράσεις των σχολείων αναφορές στην διαπολιτισμική παιδαγωγική και τι είδους αναφορές είναι αυτές;
- Υπάρχουν δράσεις που αφορούν τις σχέσεις σχολείου- γονέων με διαφορετικό πολυπολιτισμικό υπόβαθρο;

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως στόχος μια έρευνας σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες , όπως είναι οι ρομά μαθητές, δεν πρέπει να είναι μόνο η παραγωγή νέας γνώσης, αλλά και η πρακτική σημασία της γνώσης που παράγεται για τη βελτίωση της ζωής του πληθυσμού – στόχου. (Η διαπολιτισμική εκπαίδευση απέναντι σε νέες προκλήσεις : Ρομα μια θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση, Χ. Παρθένης - Γ Φραγκούλης , 2015)

Παιδαγωγικές προκλήσεις

Όσον αφορά τις παιδαγωγικές προκλήσεις μπορούμε αδιαμφισβήτητα να τις χωρίσουμε σε τρεις κύριες κατηγορίες. Είναι οι προκλήσεις που αφορούν το μαθησιακό επίπεδο και την αναγκαιότητα βελτίωσης των γνωστικών στόχων των μαθητών, οι προκλήσεις που αφορούν την συχνή- τακτική φοίτηση των μαθητών ρομά αλλά και οι προκλήσεις οι οποίες εντάσσονται στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών. Ξεκινώντας από ένα ευρύτερο πλαίσιο θα επισημάνουμε πως όλοι οι διευθυντές, άλλοι περισσότερο άλλοι λιγότερο κάνουν αναφορά στον στόχο της αρμονικής συνύπαρξης των μαθητών. Τι σημαίνει όμως αυτό;

Η πρόκληση της αρμονικής συνύπαρξης

Πιο συγκεκριμένα ο Δ1 τονίζει πως «*Βασικότερη πρόκληση είναι η αρμονική συνύπαρξη των μαθητών , με τρόπους , δράσεις και πρακτικές μέσα από προγράμματα ώστε να αμβλύνουμε τις αντιθέσεις μεταξύ των Ρομά και μη Ρομά μαθητών. Όλο αυτό που προαναφέραμε γίνεται για την ομαλή συνύπαρξη μαθητών και γονέων και για την αποφυγή πολλών προβλημάτων. Συνεπώς αναλαμβάνουμε πολλές δράσεις.*» Στο ερώτημα το οποίο θα εστιάσουμε και θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε είναι το σε ποιες αντιθέσεις αναφέρεται ο συγκεκριμένος διευθυντής; Την απάντηση έρχονται να μας την δώσουν οι υπόλοιποι διευθυντές οι οποίοι όταν κλήθηκαν να μας μιλήσουν για τις αυτές τις αντιθέσεις μεταξύ ρομά και μη ρομά , κάποιιοι ισχυρίστηκαν πως δεν υπάρχει καμία αντίθεση ενώ άλλοι τόνισαν πως αυτές οι αντιθέσεις δημιουργούνται από την κοινωνία και την οικογένεια. Πιο συγκεκριμένα ο Δ 4 αναφέρει πως «*Είναι γεγονός ότι για να συνυπάρξουμε όλοι αρμονικά , αυτό ξεκινάει από την κοινωνία. Αρχικά πρέπει να γίνει δουλειά με την κοινωνία και με τους ενήλικες. Γιατί , ένα παιδί έρχεται στο δημοτικό σχολείο στα 6 του χρόνια και πάει στα προ νήπια στα 4 ή 5 του και ήδη έχει διαμορφώσει μια προσωπικότητα που συμβάλλουν βέβαια οι εμπειρίες του και οι στάσεις του προσωπικού του περιβάλλοντος. Εγώ αυτό που αντιμετώπισα ως διευθύντρια, ήταν ένας προβληματισμός των μη ρομά μαθητών γονέων.*» Το ίδιο επισημαίνει και ο Δ3 ο οποίος λέει πως «*Νομίζω ότι όταν σε ένα σχολείο υπάρχει ένα κλίμα συνεργασίας και αποδοχής και προσαρμοστικότητας, όλα λύνονται. Μόνο όπου υπάρχουν περιβάλλοντα πολύ ανταγωνιστικά , νομίζω παρουσιάζονται τέτοια πράγματα.*» Παρομοίως, ισχυρίζεται και ο Δ2 πως «*Αντίθεση δεν έχουμε καμία μεταξύ των μαθητών. Μάλιστα, αυτό το οποίο πρέπει να*

σημειώσουμε είναι , επειδή το έχω δει πολλές φορές και επειδή εδώ είναι γειτονιά, υπάρχει ένα πάρκο στη πλατεία της Νεάπολης, άμα πάτε το απόγευμα στο πάρκο θα δείτε ,τους μαθητές τους μη Ρομά να παίζουνε ποδόσφαιρο μαζί με τους μαθητές Ρομά, οι οποίοι διανύουνε μια Α απόσταση προκειμένου να παίζουν το απόγευμα και μπάλα και μπάσκει με τους συμμαθητές τους εκτός σχολικού ωραρίου. Μέσα στο σχολείο όλα αυτά τα χρόνια που είμαι εγώ δεν έχω δει καμία ένταση μεταξύ μαθητών Ρομά και μη Ρομά με αυτό το κριτήριο, λειτουργούν αρμονικά, παίζουν αρμονικά.» Επίσης διαπιστώνουμε πως εκτός από την τις αντιθέσεις ως προς την συμπεριφορά των γονιών γίνονται αντιληπτές αντιθέσεις οι οποίες σχετίζονται με πολιτισμικές διαφορές. Αυτό γίνεται πιο ευδιάκριτο πχ μέσα από το «φαινόμενο» του γάμου. Πολλές φορές μαθητές ρομά παντρεύονται σε ηλικία σε ηλικίες 10 με 12 χρόνων. Κάτι τέτοιο κατά βάση δεν το συναντάμε στην Ελλάδα. Επομένως ίσως οι ερωτηθέντες το εξέλαβαν σαν μια βασική αντίθεση μεταξύ ρομά και μη ρομά. Πιο συγκεκριμένα ο Δ4 μας επισημαίνει πως «Και εντάξει υπήρχαν και κάποιες οικογένειες, θεωρώ πως ήταν μικρότερο αυτό το ποσοστό, που γενικά δεν ήταν έτσι στην κουλτούρα της οικογένειας το σχολείο και η εκπαίδευση. Δηλαδή, ήταν πιο δεμένοι με την νοοτροπία ότι ε μεγαλώνει το κορίτσι μου 12 χρονών να το παντρεύω ας πούμε.» κάτι τέτοιο ισχυρίζεται και ο Δ3 «Ναι, ναι απουσιάζουν. Υπάρχουν μάλιστα κάποια παιδιά που δεν έρχονται καθόλου. Για παράδειγμα, φέτος έχουμε στην Στ' έναν μαθητή ο οποίος ήρθε πέρυσι, σταμάτησε κάποια στιγμή επανέλαβε την τάξη και φέτος μετά από τα Χριστούγεννα δεν έχει έρθει γιατί μάλλον έχει παντρευτεί.» Όσον αφορά της πολιτισμικές διαφορές ο Δ2 προσθέτει σε ένα γενικότερο πλαίσιο πως «Κοιτάζτε να δείτε είναι μια διαφορετική κοινωνία , πολύ διαφορετική κοινωνία. Έχουνε μια διαφορετική κουλτούρα, κι αυτή τη διαφορετική κουλτούρα προσπαθούμε κάπου να την παντρεύουμε. Κάπου να δείξουμε ότι σεβόμαστε τον άλλον, γιατί τους σεβόμαστε.

Καταληκτικά , είναι σημαντικό βέβαια να αναφέρουμε πως «Όσο οι συνεχείς σχέσεις ανάμεσα στις τσιγγάνικες κοινότητες και τις κοινότητες που τις περιβάλλουν ενέχουν συγκρούσεις, τόσο οι σχέσεις των τσιγγανοπαίδων και των γονιών τους με το σχολείο θα εξακολουθούν σε μεγάλο βαθμό να καθορίζονται ευρέως από το αρνητικό προφίλ αυτών των σχέσεων. Από αυτή την άποψη , ο αριθμός των τσιγγανοπαίδων που φοιτούν στο σχολείο συνδέεται άμεσα με την ποιότητα της σχολικής φοίτησης , δηλαδή με τις συνθήκες που την καθορίζουν» (Ζαν – Πιερ – Λιεζουα , ΡΟΜΑ , ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ, ΤΑΞΙΔΕΥΤΕΣ, 1999)

Το πρόβλημα της μη τακτικής φοίτησης των ρομά μαθητών

Ένα εξίσου σημαντικό θέμα το οποίο προκύπτει από τα δεδομένα των απαντήσεων είναι αυτό της σχολικής διαρροής. Όλοι οι ερωτηθέντες διευθυντές έκαναν λόγο για τη μη τακτική φοίτηση των μαθητών ρομά αλλά και για τη μακρά απουσία τους από τη μαθησιακή διαδικασία. Σύμφωνα με το Δ1 « Ένας μεγάλος αριθμός απουσιάζει συχνά. Και το θέμα δεν είναι ότι απουσιάζουν συχνά αλλά απουσιάζουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα λόγω της δουλειάς των γονέων , λόγω των μετακινήσεων , λόγω του γεγονότος ότι δεν έχουν τοποθετήσει το σχολείο αξιακά με τον κατάλληλο τρόπο. Έχουμε λοιπόν το πρόβλημα της σχολικής διαρροής.» Την απουσία των μαθητών ρομά επιβεβαιώνει και ο Δ2 με το επιχείρημα ότι οι γονείς δεν ξυπνάν τα παιδιά τους « Ε βέβαια απουσιάζουν. Δεν τα ξυπνάει κανένας.» Και ο Δ3 επισημαίνει το ίδιο πρόβλημα λέγοντας πως έχει ως πρώτο μέλημα «Καταρχάς να φροντίσω την φοίτηση τους, να είναι τακτικοί, να έρχονται στο σχολείο. Το δεύτερο είναι, να φροντίζω όταν φεύγουν, που πηγαίνουν κυρίως στην Αμαλιάδα οι δικοί μου, να παίρνω τις κάρτες φοίτησης και να φοιτούν στο σχολείο εκεί πέρα, ή στο 4^ο Αμαλιάδας ή στο 2^ο ανάλογα σε ποια περιοχή πηγαίνουν. Ιδιαίτερα προβλήματα άλλα δεν έχουμε. Δηλαδή 5 χρόνια που είμαι εγώ διευθυντής εδώ τα πιο δύσκολα σημεία της φοίτησης των ρομά ήταν αυτά. Η τακτική φοίτηση , να τους κυνηγάμε να έρχονται και όταν φεύγουν, να φεύγουν με κάρτα φοίτησης για να πηγαίνουν στα αντίστοιχα σχολεία στην Αμαλιάδα.» Στο σημείο αυτό να τονίσουμε πως οι παραπάνω ερωτηθέντες εφαρμόζουν παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας καθώς επισημαίνουν με έντονο τρόπο πως σε περίπτωση που δεν φοιτούσαν οι μαθητές κανονικά, οι ίδιοι τους ήταν υπεύθυνοι για να τους παρακινήσουν να έρθουν στο σχολείο. Από την άλλη πλευρά ο Δ4 τονίζει πως η μη συχνή φοίτηση των μαθητών σχετίζεται και με τις μαθησιακές τους επιδόσεις καθώς ακόμη θέτει στο προσκήνιο το ρόλο του διαμεσολαβητή ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την άφιξη των μαθητών στο σχολείο. Ο Δ4 ερωτώμενος βλέπουμε λοιπόν, ότι χρησιμοποιεί μια πιο σύγχρονη εκπαιδευτική μέθοδο , αυτή του διαμεσολαβητή ο οποίος είχε ως κύρια αρμοδιότητα να διερευνά τα αίτια της απουσίας των μαθητών και να ενθαρρύνει την επιστροφή και την παραμονή τους. « Εκείνο που θεωρώ εγώ ανασταλτικό παράγοντα στο κομμάτι τι εκπαίδευσης είναι το κομμάτι της φοίτησης. Αν φοιτούσαν ανελλιπώς θεωρώ ότι δεν θα υπήρχαν τα εκπαιδευτικά κενά τα οποία τους δημιουργούνταν και βέβαια για να μην έχουμε απουσίες και οι συνάδελφοι παρακολουθούσαν , παίρνανε παρουσίες , τους κατέγραφαν σε περίπτωση που ένας μαθητής έλειπε 3 μέρες αυτομάτως επικοινωνούσαμε με την

οικογένεια. Σε περίπτωση που δεν ήταν εύκολη η οικογένεια χρησιμοποιούσαμε τον διαμεσολαβητή , ενεργοποιούσαμε, δραστηριοποιούσαμε τον διαμεσολαβητή ο οποίος έψαχνε την οικογένεια για να μας ενημερώσει και σε περιπτώσεις μαθητών που χρειάστηκε να μετακινηθούν χρησιμοποιούσαμε την κάρτα φοίτησης. Εκδίδαμε την κάρτα φοίτησης επικοινωνούσαμε με τους υπόλοιπους στο καινούριο σχολείο στο οποίο θα βρισκόταν ο μαθητής , πήγαινε η κάρτα φοίτησης εκεί, βρισκόμασταν σε επαφή και επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς από το άλλο σχολείο και στο τέλος το σχολείο στο οποίο ήταν εγγεγραμμένος ο μαθητής έπαιρνε την κάρτα φοίτησης και παρακολουθούσε γενικά το θέμα της φοίτησης. Τώρα βέβαια και με το my school όλα αυτά γίνονται πιο γρήγορα γιατί γίνονται και ηλεκτρονικά. Δηλαδή αυτό που έβλεπα ήταν ότι να χθες είχαμε έναν γάμο , είχαμε μια γιορτή , αργήσαμε να κοιμηθούμε, δεν ζυπνήσαμε το πρωί μας πήρε ο ύπνος ή λείπαμε ταξίδι και ποιος θα τα ζυπνήσει τα παιδιά. Πολλές φορές τα παιδιά έμεναν με τον παππού ή την γιαγιά. Ο παππούς και η γιαγιά πιο δύσκολα καλούσε το χατίρι ή πίεζε ας πούμε τον μαθητή. Και οι καιρικές συνθήκες επηρέαζαν την φοίτηση. Το κρύο ή η βροχή δεν τους έκανε να ζυπνούν νωρίς . Μετά τις διακοπές υπήρχε ένα χαλαρό κλίμα το οποίο πρόκειται να συνεχιστεί. Και για αυτό το λόγο πάντα επικοινωνούσαμε με τον διαμεσολαβητή και του έλεγα ότι κύριε τάδε την Δευτέρα ξεκινάει το σχολείο , ενημερώστε τα παιδάκια , επικοινωνήστε με τις οικογένειες λίγο να ξέρουν να έρθουν στο σχολείο. Ήθελαν αυτό , μια παρακίνηση ας πούμε. Να βρίσκετε κανείς σε ετοιμότητα και εγρήγορση. Βέβαια, υπήρχαν οικογένειες οι οποίες επένδυναν στην μόρφωση των παιδιών τους υπήρχαν οικογένειες που είχαν και κάποιου άλλου τύπου δυσκολίες τώρα με την κρίση, δούλευαν οι γονείς, έμεναν μακριά , αναγκάζονταν να μετακινηθούν οι ίδιοι. Ένα γονιός μου είχε πει «εγώ θέλω να στείλω το παιδί μου στο σχολείο αλλά αυτήν τη στιγμή έχω οικονομικά προβλήματα , το πρώτο μου μέλημα είναι το βιοποριστικό.» Επιπρόσθετα άλλο ένα βασικό πρόβλημα το οποίο τονίζει είναι το οικονομικό δηλαδή «Εγώ έτυχε να βρεθώ στο συγκεκριμένο σχολείο σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Βέβαια η εκκλησία σε μαθητές που δεν είχαν την οικονομική ευχέρεια, έδινε το κολατσιό. Και σε αλλοδαπούς μαθητές και σε μη Ρομά. Η εκκλησία επίσης έδωσε και σχολικά είδη στους μαθητές. Το πρόγραμμα ακόμη έδινε και σχολικές τσάντες, τετράδια κτλ. Ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζαμε ήταν όταν επρόκειτο να κάνουμε μετακινήσεις μαθητών για εκπαιδευτικές επισκέψεις. Εκεί επειδή η νομοθεσία προβλέπει ότι πρέπει να συμμετέχουν τα 3/4 των μαθητών κάθε τμήματος πραγματικά δίναμε μεγάλο αγώνα. Όταν το ποσοστό των Ρομά άγγιζε το 50 % έπρεπε να καταβάλουμε μεγάλη προσπάθεια, ώστε να συγκεντρώσουμε αυτό τον

αριθμό, για να έχουμε τα $\frac{3}{4}$ ανά τμήμα. Οι λόγοι που δεν συμμετείχαν ήταν οικονομικοί κυρίως. Γιατί όταν ένας γονιός Ρομάς πούμε είχε τρία παιδιά και για να πάμε στη θεατρική παράσταση έπρεπε να έχει 3 επί 3, 9 ευρώ. Ήταν ένας λογαριασμός μεγάλος για μια οικογένεια με πολύ περιορισμένα τα οικονομικά. Εκεί πραγματικά το παλεύαμε και το καταφέρναμε με πολύ κόπο. Δηλαδή, πάρα πολλές φορές και οι συνάδελφοι έλεγαν στα παιδάκια, να έχουν ένα κουμπάρα να μαζεύουν λίγα - λίγα χρήματα, να μη παίρνουν κολατσιό από το μαγαζάκι κάθε μέρα ή από το περίπτερο, να παίρνουν κάτι από το σπίτι, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν. Και κάποιες φορές υπήρχε και ο φόβος και η αγωνία από την πλευρά των γονέων οι οποίοι δεν εμπιστευόταν τα παιδιά τους, ιδιαίτερα τα πιο μικρά παιδάκια. Είχαμε όμως καταφέρει να κάνουμε το έξης: συντονίζονταν όλοι οι συνάδελφοι μεταξύ τους. Δηλαδή, ήθελε ένα τμήμα να πάει στο μουσείο το αρχαιολογικό, το άλλο θα πήγαινε στο μουσείο του Κίτσου Μακρή, κάποιιο άλλοι θα πήγαιναν στον Άγιο Κωνσταντίνο. Όλοι θα πήγαιναν προς την ίδια κατεύθυνση. Βάζαμε όλα τα παιδάκια σε ένα λεωφορείο. Προγραμματίζαμε κοινή μετακίνηση ώστε να είναι χαμηλό το κόστος μετακίνησης των παιδιών για να μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε όσες περισσότερες εκδρομές μπορούμε. Επίσης, φροντίζαμε σε κάθε σχολική χρονιά να πάμε να δούμε μία θεατρική παράσταση. Το καταφέρναμε αυτό.»

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να αναφέρουμε τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου η οποία σχετίζεται άμεσα και με τις επιδόσεις των ρομά μαθητών. Σύμφωνα λοιπόν με αυτήν την θεωρία «τα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα της σχολικής εκπαίδευσης ορίζονται ως το αποτέλεσμα σύνθετων και ποσοτικά μετρήσιμων προσπαθειών επένδυσης και μετασχηματισμού υλικών και άυλων πόρων (κεφαλαίων) σε ανθρώπινο κεφάλαιο (π.χ. αξίες, γνώσεις, δεξιότητες, προσανατολισμοί) στη διάρκεια της σχολικής σταδιοδρομίας. Κατά συνέπεια, οι διαφορές ως προς την ποσότητα και ποιότητα των πόρων που επενδύονται από του γονείς με στόχο τη δημιουργία και συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου είναι αυτές που τελικά καθορίζουν και τις διαφορές στις σχολικές επιδόσεις και στα αποτελέσματα της εκπαιδευτικής βιογραφίας μαθητών, οι οποίοι ανήκουν σε διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες. (Kristen & Granato 2007, Granato & Kristen 2004). Σύμφωνα, λοιπόν, με την επιχειρηματολογία αυτού του μοντέλου, οι διαφορές στις σχολικές επιδόσεις μεταξύ γηγενών και μεταναστών μαθητών οφείλονται σχεδόν αποκλειστικά στις διαφορές ως προς την έκταση και την ποιότητα της επενδυτικής δραστηριότητας των γονέων στον τομέα της εκπαίδευσης των παιδιών τους, δηλαδή

στα κεφάλαια, υλικά ή συμβολικά, που διαθέτουν οι οικογένειές τους καθώς και στις δυνατότητες και πρακτικές μετασχηματισμού αυτών σε ανθρώπινο κεφάλαιο ικανό να στηρίξει την αποτελεσματική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Από τη σκοπιά αυτής της θεώρησης, οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις των μαθητών με μεταναστευτικό υπόβαθρο δεν μπορούν παρά να εξηγηθούν ως αποτέλεσμα των εκ προοιμίου «ελλειμματικών» και «περιορισμένων» κεφαλαίων - βλ. *Υπόθεση του Ελλείμματος* - που έχουν στη διάθεσή τους και μπορούν να επενδύσουν οι οικογένειες αυτών των μαθητών (π.χ χρήμα, χρόνος, μαθησιακή στήριξη, μαθησιακά ερεθίσματα του οικογενειακού περιβάλλοντος) (Diefenbach 2008, 240). Στο ερώτημα «γιατί είναι δύσκολο για μετανάστες γονείς να επενδύσουν με αποτελεσματικό τρόπο στην εκπαίδευση των παιδιών τους;», η απάντηση που δίνεται από τη σκοπιά του συγκεκριμένου μοντέλου υπογραμμίζει τα εξής (Kristen & Granato 2007, 26): η μετανάστευση επιφέρει αλλαγές στο πλαίσιο ζωής τους και συνεπώς αλλαγές στους όρους, στις δυνατότητες και στις ευκαιρίες αξιοποίησης των διαθέσιμων συμβολικών κεφαλαίων της οικογένειας. Η μετανάστευση μπορεί υπό συγκεκριμένες συνθήκες να οδηγήσει στην απομόνωση ή και στην καθολική απαξίωση και αδρανοποίηση της λειτουργικότητας και αξίας όλων εκείνων των συμβολικών κεφαλαίων που αποκτήθηκαν στη χώρα προέλευσης.» (Χρήστος Γκόβαρης , Εκπαιδευτική δικαιοσύνη στο σχολείο της μεταναστευτικής κοινωνίας – Η εκδοχή της Δικαιοσύνης Αναγνώρισης (Anerkennungsgerechtigkeit), 2009)

Το μαθησιακό επίπεδο των ρομά μαθητών

Άλλο ένα ζήτημα το οποίο μας απασχόλησε καθ όλη τη διάρκεια της έρευνας είναι το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών ρομά. Πριν λίγο κάναμε αναφορά πως λόγω πως η μη τακτική τους φοίτηση είναι και ένας λόγος που το επίπεδο τους είναι μαθησιακά χαμηλά. Στη συνέχεια λοιπόν θα δούμε και άλλους λόγους και απόψεις σχετικά με το αν όντως το επίπεδό τους είναι χαμηλό ή υπάρχουν και εξαιρέσεις. Θα δούμε ακόμη αν το μαθησιακό επίπεδο των κοριτσιών σε σχέση με των αγοριών είναι καλύτερο ή όχι. Πιο συγκεκριμένα ο Δ1 μας αναφέρει «Ακόμη ένα πρόβλημα το οποίο δεν σας ανέφερα είναι πως στο σχολείο μας υπάρχουν πολλά επίπεδα. Μπορώ να σας ισχυριστώ ότι κάθε μαθητής έχει το δικό του επίπεδο. Σχετικά όμως το επίπεδο τους είναι χαμηλό. Δηλαδή είναι οι μαθητές οι οποίοι έχουν τα περισσότερα μαθησιακά προβλήματα και αυτό έχει τις ρίζες του στο ότι δεν έχουν καλή , ομαλή σχολική φοίτηση. Έχουν μεγάλα διαστήματα σχολικής διαρροής, με αποτέλεσμα να έχουν

ασυνέχεια στην εκπαιδευτική διαδικασία. Άλλος λόγος είναι το οικογενειακό τους περιβάλλον. Ίσως ακόμη οι μαθητές να μην έχουν αποκτήσει τη σωστή σχέση με το σχολείο αξιακά. Πιο συγκεκριμένα, στην αξιακή τους κλίμακα την εκπαίδευση την έχουν χαμηλά. Βλέποντας έναν μαθητή, από πίσω βλέπουμε και μια οικογένεια που κρύβεται. Οι προσδοκίες του, οι αξίες του, ο πολιτισμός δεν τον καθορίζουν αλλά τον επηρεάζουν.» Από την άλλη πλευρά ο Δ2 ισχυρίζεται πως « Το επίπεδο τους είναι πολύ χαμηλό. Σίγουρα οφείλετε στους γονείς, όχι όμως απαραίτητα. Είναι και το γεγονός ότι ως κοινότητα, κοινωνία έχουν απαξιωμένη την εκπαιδευτική διαδικασία.» Είναι σημαντικό να τονίσουμε πως ο Δ3 αναφέρει πως υπάρχουν ρομά μαθητές οι οποίοι είναι άριστοι και πως κύριο ρόλο εκτός από την οικογένεια παίζει και το σχολείο, πράγματα τα οποία δεν ακούστηκαν μέχρι τώρα «Υπάρχουν παιδιά τα οποία είναι πάρα πολύ καλά, 10 κυριολεκτικά για το 10 και υπάρχουν και κάποια άλλα που έχουνε πάρα πολλά προβλήματα. Εξαρτάται από το πόσο ενδιαφέρον δείχνει η οικογένεια στο να τα βοηθήσουν. Δεν μπορώ να πω σίγουρα. Και η οικογένεια και το σχολείο. Πρέπει από κοινού αυτά τα δυο στοιχεία τέλος πάντων, οι δυο θεσμοί να συνεργάζονται και να βοηθάνε. Δεν μπορούμε να πούμε ότι κάποιος έχει περισσότερο ή ότι κάποιος έχει λιγότερο ευθύνη. Νομίζω ότι και οι δυο ευθύνονται το ίδιο.» Την ίδια άποψη έχει επίσης και ο Δ4 «Υπήρχαν ρομά μαθητές οι οποίοι ήταν καλοί, υπήρχαν ρομά μαθητές οι οποίοι υστερούσαν σε σχέση με τους υπόλοιπους.» Τελειώνοντας οτιδήποτε αφορά το μαθησιακό επίπεδο των ρομά οφείλουμε να εκφράσουμε τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πιο φύλλο υπερτερεί μαθησιακά. Οι απόψεις δίστανται αφού μερικοί εξέφρασαν την άποψη ότι «Μπορώ να μπω καλύτερα ότι μαθησιακά υπερτερούσαν τα κορίτσια. Δεν είμαι όμως κάθετη σε αυτό. Υπήρχαν ρομά μαθήτριες καλές που συνεχίζουν και στο γυμνάσιο και μαθαίνω τα νέα τους και αγόρια επίσης. Μάλλον τα κορίτσια.» Από την άλλη πλευρά υπήρχε όμως και η άποψη ότι «η μαθησιακή σχέση είναι πιο δύσκολη με τα κορίτσια. Είναι πιο δύσκολη. Δηλαδή πολλές φορές παλεύουμε για να πάνε στο Γυμνάσιο. Συνήθως μόλις τελειώνουν την Στ' σταματάνε. Σταματάνε, άλλα παντρεύονται.. Μας έχουν καλέσει και σε γάμους τα προηγούμενα χρόνια. Σταματάνε και ασχολούνται είτε με τις δουλειές του σπιτιού είτε με τη δουλειά που κάνουν οι γονείς. Πάντως δεν πάνε στο Γυμνάσιο και αυτό είναι ένα θέμα που το παλεύουμε κάθε χρόνο.»

Οι σχέσεις μεταξύ των μαθητών

Ένα σημαντικό ζήτημα το οποίο δεν θίξαμε μέχρι τώρα είναι το πώς είναι τελικά οι σχέσεις των μαθητών ρομά και μη ρομά ; Υπάρχουν μεταξύ αυτών των μαθητών συγκρούσεις ή όλα αυτά ανήκουν στην σφαίρα των προκαταλήψεων-στερεοτύπων που χτίζουμε με το μυαλό μας;

Σύμφωνα λοιπόν με τον Δ1 « Έχουμε διενέξεις , κατά διαστήματα. Μπορούμε να πούμε ότι υπάρχουν διενέξεις σε Ρομά και μη Ρομά μαθητές , αλλά αυτό αφορά ένα μικρό ποσοστό. Δηλαδή υπάρχει μεγάλη ένταση , αλλά δεν είναι μια ένταση που αφορά όλο το σχολείο. Κάποιοι μαθητές ερχόμενοι από τους γονείς τους , δημιουργούν εντάσεις και στα παιδιά αναμεταξύ τους. Αλλά αυτό δε σημαίνει τίποτε . ένταση υπάρχει και μεταξύ Ρομά και Ρομά μαθητών. Γενικά θεωρώ ότι τα παιδιά αυτά δημιουργούν τις εντάσεις και φέρνουν τη βία από τις οικογένειες τους. Δηλαδή είναι ένα πλέγμα. Δεν αφορά αποκλειστικά Ρομα και μη Ρομά μαθητές. Δεν υπάρχει κάτι γενικευμένο. Έξω από το χώρο του σχολείου πιθανόν να κυριαρχούν άλλες απόψεις, σχέσεις. Εδώ γενικευμένη ένταση ανάμεσα στα παιδιά δεν υπάρχει.» Από την άλλη πλευρά ο Δ2 συμπληρώνει πως « Εμείς δεν έχουμε το απόγεμα άμα πάτε κατά τις 8 στο πάρκο θα δείτε παιδιά και ρομα και μη ρομά να παίζουν μαζί μπάλα. Δεν έχουμε τέτοιες συγκρούσεις. Μεταξύ τους μαλώνουν πιο πολύ και μαλώνουν και άσχημα.» Στο ίδιο αποτέλεσμα καταλήγει και ο Δ3 «Διενέξεις υπάρχουν γενικά μεταξύ των μαθητών όχι συγκεκριμένα. Έχουμε και διενέξεις μεταξύ των ρομά έχουμε και διενέξεις μεταξύ των υπολοίπων. Και όταν υπάρχουν αυτές οι διενέξεις δεν έχουν σαν αντικείμενο, δεν έχουνε μάλλον σαν υπόβαθρο ότι ο ένας είναι ρομά και ο άλλος δεν είναι. Είναι αυτά που τσακώνονται όλα τα παιδιά στο σχολείο , για τα παιχνίδια, για τα πράγματά τους , για διάφορα.» , και ο Δ4 « Δεν νομίζω ότι συγκρούονταν. Υπήρχαν φιλίες ρομά και μη ρομά μπορώ να πω και συγκρούσεις μπορώ να πω ότι μπορεί να υπήρχαν μεταξύ των ρομά μαθητών. Όχι αντιπαλότητες ρομά και μη ρομά. Αλλά όσον αφορά να ρθούν οι προκαταλήψεις θεωρώ ότι παίζει μεγάλο ρόλο το πώς θα χειριστεί κάποια πράγματα ο διευθυντής , οι εκπαιδευτικοί νομίζω ότι χρειάζεται συνεργασία με τον σύλλογο γονέων, συνεργασία με τους γονείς γενικότερα.» Συνοψίζοντας, παρατηρούμε δηλαδή πως κατά βάση οι συγκρούσεις μεταξύ ρομά και μη ρομά μαθητών αποτελούν έναν μύθο, αφού σύμφωνα με τους ερωτηθέντες διευθυντές οι συγκρούσεις αυτές δεν υφίστανται.

Οι σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και ρομά μαθητών

Εκτός βέβαια από τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών, πως θα μπορούσαμε να παραλείψουμε το πώς είναι οι σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών ρομα; Τι κάνουν για να τους εντάξουν σε ένα κλίμα συνεργασίας; Πως τους βοηθούν ώστε να βελτιώσουν το επίπεδο τους μαθησιακά; Όλα αυτά τα ερωτήματα λοιπόν θα απαντηθούν από τους διευθυντές των σχολείων. Ο Δ1 λοιπόν μας αναφέρει πως « *Ο κάθε εκπαιδευτικός έχει και την προσωπικότητα του. Ο καθένας διαχειρίζεται τα θέματα αυτά με τον δικό του τρόπο. Γενικά όμως μπορώ να πω ότι είναι καλοί. Αρκεί να σας πω, ότι υπάρχουν εκπαιδευτικοί οι οποίοι είναι πολλά χρόνια εδώ και συνεχίζουν να θέλουν να είναι στο σχολείο, αν και είχαν την δυνατότητα, έχοντας τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα να μετακινηθούν και να πάνε σε άλλα σχολεία. Αυτοί παραμένουν στο σχολείο και συνεχίζουν να συνεισφέρουν χωρίς κανένα πρόβλημα. Γενικά, δεν έχουν προβλήματα με τους μαθητές. Σε όλα τα σχολεία υπάρχουν προβλήματα με μεμονωμένους μαθητές. Για παράδειγμα, ορισμένοι έχουν προβλήματα συμπεριφοράς, άλλοι έχουν μαθησιακά κτλ. Όσον αφορά τα προβλήματα υπάρχει αντικειμενικά διαφοροποίηση. Απλά ο κάθε εκπαιδευτικός με την προσωπικότητα του, χτίζει, άλλος περισσότερο, άλλος λιγότερο και διαχειρίζεται αυτά τα προβλήματα. Τέτοια φαινόμενα έχουμε αρκετά. Δηλαδή πολλές φορές ο κάθε εκπαιδευτικός αντιμετωπίζει διαφορετικά θέματα, με διαφορετικό τρόπο.» Ο Δ2 προσθέτει πως « *Ο κάθε εκπαιδευτικός σε ένα κενό βοηθάει το παιδί στη γλώσσα. Κάνει και μια εξατομικευμένη προσέγγιση. Γιατί θέλουμε όλοι μας τα παιδιά εδώ της γειτονιάς να ενσωματωθούν γνωστικά, κοινωνικά»* το ίδιο αναφέρει και ο Δ3 « *Οι εκπαιδευτικοί αφιερώνουν πολύ περισσότερο χρόνο με τα παιδιά ρομά, να τους εξηγήσουν κάτι παραπάνω, να συμπληρώσουν μια άσκηση που δεν έκαναν στο σπίτι, να ενδιαφερθούν για πράγματα πέρα από το σχολείο, δηλαδή, και όσον αφορά τα προσωπικά τους. Αν έχουν παρέες, αν δεν έχουνε, αν παίζουνε, αν δεν παίζουνε, που πάνε. Τέτοιες ενέργειες κάνουν.» Τέλος, στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Δ4 λέγοντας πως *η σχέση των εκπαιδευτικών με τους μαθητές ρομά είναι «Πολύ καλή. Δεν τους αντιμετώπιζαν διαφορετικά. Δηλαδή δεν έκαναν διακρίσεις Ρομά και μη Ρομα. Οι συνάδελφοι ήταν εκπαιδευτικοί οι οποίοι εργάζονταν αρκετά χρόνια στο σχολείο ή ήταν εκπαιδευτικοί που είχαν δηλώσει το συγκεκριμένο σχολείο και ήθελαν να έρθουν σ' αυτό.»***

Συμπερασματικά, μέσα από την πληθώρα των απαντήσεων των διευθυντών συνοψίσαμε τις παιδαγωγικές προκλήσεις και τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει

στις μέρες μας ένα διαπολιτισμικό σχολείο. Ζητήματα τα οποία ο κάθε εκπαιδευτικός προσπαθεί να τα προσεγγίσει με τον δικό του τρόπο. Με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της σχολικής διαρροής. Άλλοι διευθυντές χρησιμοποιούν παραδοσιακές μεθόδους όπως για παράδειγμα επικοινωνούν οι ίδιοι είτε με την χρήση του τηλεφώνου , είτε με την παρουσία τους , ενώ κάποιοι άλλοι διευθυντές χρησιμοποιούν πιο σύγχρονες μεθόδους, με τον ρόλο του διαμεσολαβητή. Ακόμη, παρατηρούμε πως οι σχέσεις μεταξύ των μαθητών (ρομά και μη ρομά) δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερα προβλήματα, καθώς όλα αυτά είναι προκαταλήψεις οι οποίες προέρχονται από τους γονείς. Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν με εξατομικευμένες μορφές διδασκαλίας αλλά και μέσα από την αφιέρωση επιπρόσθετου χρόνου στους μαθητές ρομά να προσεγγίσουν τα μαθησιακά τους προβλήματα. Τέλος, το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι αν αυτοί οι τρόποι που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί είναι ουσιαστικοί και έχουν ως στόχο το να εξελιχθούν οι μαθητές ως ενεργά υποκείμενα ή έχουν ως μοναδικό στόχο την ενσωμάτωση τους;

Οι σχέσεις των γονέων

Όσον αφορά τις σχέσεις των γονέων με το σχολείο οι απαντήσεις των ερωτηθέντων διευθυντών διαφέρουν ανάλογα και με την τοποθεσία στην οποία βρίσκεται το σχολείο. Τι ακριβώς σημαίνει όμως αυτό; Παρατηρήθηκε λοιπόν πως όσο πιο απομονωμένο ήταν το σχολείο και μακριά από το Βόλο(Νεάπολη, Αλιβέρι) τόσο και οι σχέσεις των γονέων με το σχολείο ήταν και πιο επιφανειακές ή ανύπαρκτες .

Ακόμη, αυτό το οποίο έγινε αντιληπτό μέσα από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων είναι οι πως γονείς ρομά δεν είχαν συχνή επικοινωνία με το σχολείο. Παρόλα αυτά όταν γίνονταν συγκεντρώσεις γονέων ή σχολικές γιορτές επιδίωκαν με κάθε τρόπο να παρευρεθούν.

Όταν λοιπόν οι διευθυντές ρωτήθηκαν αν οι γονείς παρευρίσκονται στις συγκεντρώσεις του σχολείου οι περισσότεροι από αυτούς δεν απάντησαν αρνητικά, εκτός από μόνο έναν διευθυντή ο οποίος ήταν κάθետος. Αναλυτικότερα, ο ΔΙ μας επισημαίνει πως *«Κάνουμε συχνά συγκεντρώσεις για την ενημέρωση των μαθητών. Εκτός δηλαδή απ αυτές που προβλέπει το νομικό πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου, εμείς κάνουμε και άλλες επιπρόσθετες εκδηλώσεις. Ήδη αυτή τη στιγμή τρέχει ένα*

πρόγραμμα στο σχολείο, όπου κοινωνική λειτουργός και ψυχολόγος έχουν τοποθετηθεί στο σχολείο και μιλούν στους γονείς όλων των μαθητών για θέματα που αφορούν τη συνύπαρξη, τα όρια και τη συμπεριφορά των μαθητών. Παρευρίσκονται όλοι οι γονείς, Ρομά και μη Ρομά. Αυτό είναι και η βασική μας επιδίωξη. Από την άλλη βέβαια, οι γονείς των Ρομά συμμετέχουν λιγότερο σ' αυτές τις δράσεις. Εμείς κάνουμε ο, τι είναι δυνατόν από εκδηλώσεις, προσκλήσεις παραινέσεις δικές μου για να έρχονται και οι γονείς Ρομά και να συμμετέχουν κανονικά όπως και οι υπόλοιποι γονείς.» Από την άλλη πλευρά ο Δ3 μας εξηγεί τον λόγο για το οποίο οι γονείς ρομά δεν παρευρίσκονται στις συγκεντρώσεις «Γιατί είναι πρωινές οι ώρες. Βέβαια, τους παίρνουμε εμείς τηλέφωνο, κανονίζουμε ραντεβού άλλες μέρες που μπορούνε. Οι περισσότεροι έρχονται όμως. Έρχονται στα ραντεβού που τους κλείνουμε εμείς μετά. Γιατί όταν δίνουμε βαθμούς, δουλεύουν οι περισσότεροι το πρωί. Ενδιαφέρονται όμως για τα παιδιά τους.» Στο ίδιο μοτίβο κινείται και ο Δ4 ο οποίος υποστηρίζει πως «Σε συγκεντρώσεις γονέων κάποιοι συμμετείχανε, κάποιοι όμως όχι. Χρειάζεται δουλειά. Δηλαδή ευθύς εξαρχής θεωρώ ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει την οικογένεια, τις δυσκολίες και να βρίσκεται έτσι σε μια διαρκή εγρήγορση και επικοινωνία.» Στην αντίθετη πλευρά βρίσκεται ο Δ2 ο οποίος κάνει λόγο πως οι γονείς είναι εντελώς αδιάφοροι για τα παιδιά τους και τονίζει πως «Οι γονείς δεν υπάρχουνε. Δεν υπάρχουνε. Μερικές φορές δεν υπάρχουνε και κυριολεκτικά.»

Ακόμη, από την συγκεκριμένη έρευνα διαπιστώσαμε πως υπήρχαν πολλές φορές συγκρούσεις γονέων ρομά και μη ρομά. Αναλυτικότερα, αυτό το οποίο συμπεράναμε είναι πως μέσα από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων έγινε λόγος για συγκρούσεις οι οποίες προέκυπταν από έλληνες γονείς. Σύμφωνα μάλιστα με τον Δ4 «Εγώ αυτό που αντιμετώπισα ως διευθύντρια, ήταν ένας προβληματισμός των μη ρομά μαθητών γονέων. Οι μη ρομά γονείς δηλαδή φοβόντουσαν ότι ερχόμενα τα παιδιά του στο συγκεκριμένο σχολείο, θα μείνουν πίσω στα μαθήματα, γιατί οι ρομά μαθητές υποτίθεται ότι, υποτίθεται λέω, γιατί δεν ισχύει αυτό πάντα ότι υστερούν, μέσα στην νοοτροπία των γονέων ότι υστερούν στο κομμάτι το μαθησιακό, και ένας άλλος φόβος και προβληματισμός που υπήρχε σε περίπτωση που οι ρομά μαθητές έμεναν για περισσότερα χρόνια στο δημοτικό σχολείο είχαν διαφορά ηλικία με τα υπόλοιπα παιδιά και έχοντας υπόψη τους ότι τα πολιτισμικά στοιχεία κάποιων οικογενειών ρομά και των περισσότερων λειτουργούν – είναι τελείως διαφορετικά από τα δικά μας ανησυχούσαν ας πούμε μήπως κάποιο ρομα ενοχλήσει το κορίτσι και δημιουργηθούν κάποια προβλήματα. Έλεγαν ας πούμε κάποιες μαμάδες: « πω πω το παιδί μου εμένα ένα κατά

δύο χρόνια μεγαλύτερο μπορεί να το πονηρέψει ή μπορεί να συμβεί κάτι την ώρα του διαλείμματος ή στο σχόλασμα ή στην τουαλέτα.» Υπήρχε αυτός ο φόβος.» Στο συγκεκριμένο λοιπόν απόσπασμα παρατηρούμε πως κυριαρχεί ο φόβος των μη ρομά γονέων για δύο λόγους. Ο ένας λόγος σύμφωνα με τα όσα ειπώθηκαν ήταν πως οι ρομά μαθητές αναπτύσσουν πρώιμα έντονη σεξουαλικότητα και μπορεί να «παρασύρουν» έναν έλληνα μαθητή και ο άλλος λόγος είναι πως επειδή το επίπεδο των ρομά μαθητών αρκετές φορές είναι χαμηλό πιστεύουν ότι το παιδί τους ερχόμενο σε ένα τέτοιο σχολείο θα υστερήσει γνωστικά. Όπως βέβαια όλοι καταβαίνουμε αυτά τα οποία ειπώθηκαν ανήκουν στην σφαίρα των στερεότυπων και των προκαταλήψεων των ελλήνων γονέων και δεν βασίζονται σε ουσιαστικά επιχειρήματα.

Δυστυχώς όμως τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις έβρισκαν έδαφος καθ όλη τη διάρκεια της σχολικής ζωής. Αυτό μπορούμε να το επιβεβαιώσουμε με ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του Δ4, σύμφωνα με το οποίο *« Θυμάμαι κάποια φορά, δεν ξέρω αν έχει αξία αυτό.. Λοιπόν χάλασε ο σκελετός από τα γυαλιά ενός μαθητή . Τον χάλασε ένας ρομά μαθητής, ενώ αυτός που φορούσε τα γυαλιά ήταν μη ρομά. Μπήκε ο ρομά μαθητής στην τάξη αμέσως μετά το διάλειμμα και εκεί πήγε να τον διώξει ο μη ρομά μαθητής, ψιλό-πάλεψαν και έτσι χάλασε ο σκελετός. Μετά ο μη ρομά μαθητής παραπονέθηκε στον δάσκαλό του , ήρθε κάποια στιγμή εκεί πέρα μου έκανε και εμένα παράπονα. Κάναμε μια επικοινωνία με τον πατέρα του ρομά μαθητή, ο οποίος μου λέει: «κυρία τάδε πόσα χρήματα κάνει ο σκελετός του μαθητή να τον φτιάξω;». Με εντυπωσίασε η στάση του γονέα. Εν τω μεταξύ , η μητέρα του μη ρομά μαθητή όταν είχε έρθει στο σχολείο άρχισε να λέει « και βέβαια ο ρομά μαθητής έσπασε το σκελετό, και τι γίνεται κτλπ.» Όταν της εξήγησα ότι δεν αντιμετωπίζουμε τους μαθητές ως ρομά και μη ρομά, θα μπορούσε να το έκανε ο διπλανός του ή ο οποιοσδήποτε μου είπε ύστερα ότι « καταλαβαίνω ήταν μια άτυχη στιγμή, κι εγώ φοράω γυαλιά κ μπορεί να σπάσουν κτλπ» . Όταν όμως είδε τη στάση του γονέα ο οποίος πήγε να φτιάξει τα γυαλιά , πραγματικά εντυπωσιάστηκε. Και έφτασε στο σημείο να παραδεχτεί ότι αυτό ίσως δεν το έκανα οι μη ρομά γονείς.» Παρατηρούμε πως ο συγκεκριμένος διευθυντής εστιάζει στον διάλογο ως μέσο για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Προσπαθεί λοιπόν, με επιχειρήματα να εξηγήσει στον γονέα ότι αυτό θα μπορούσε να συμβεί σε οποιονδήποτε και από οποιονδήποτε μαθητή (όχι δηλαδή συγκεκριμένα από έναν ρομά). Είναι πολύ σημαντικό λοιπόν σε τέτοιες περιπτώσεις ο διευθυντής να βρίσκει τον κατάλληλο τρόπο και μέσο ώστε να διαχειρίζεται τέτοιου*

είδους καταστάσεις. Κάτι ανάλογο όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ των γονέων επιβεβαιώνει και ο Δ1 ο οποίος πιστεύει πως οποιαδήποτε σύγκρουση και αν δημιουργηθεί με τα παιδιά έχει της ρίζες του σε αυτούς. « Έχουμε δηλαδή αντιρρήσεις όσον αφορά την συνύπαρξη των μαθητών από τους γονείς και αυτές οι αντιθέσεις μεταφέρονται στους μαθητές. Αυτό είναι και η μεγαλύτερη πρόκληση, το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε.»

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε πως η επικοινωνία των ρομά γονέων δεν είναι τόσο συχνή. Οι λόγοι όπως προαναφέραμε ποικίλουν από περίπτωση σε περίπτωση(πχ. οικονομικοί). Αυτό το οποίο είναι σημαντικό να επισημάνουμε είναι πως τόσο σε συγκεντρώσεις όσο και στις σχολικές γιορτές είναι παρόντες. Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο διαπίστωσης, είναι πως οι μη ρομά γονείς αρκετές φορές γίνονται φορείς προκαταλήψεων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συγκρούσεις στο χώρο του σχολείου.

Δράσεις ένταξης

Όσον αφορά τον τομέα των δράσεων αυτό το οποίο παρατηρήσαμε είναι πως σε όλα τα σχολεία στα οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα γίνονται αξιοσημείωτες προσπάθειες για την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου. Όλοι οι διευθυντές ανεξαιρέτως, ο καθένας με τον δικό του τρόπο κάθε φορά, φρόντιζαν για την ομαλή φοίτηση των παιδιών. Άλλοι διευθυντές εστίαζαν πιο πολύ στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, άλλοι στην ψυχαγωγία, άλλοι στη βελτίωση του μαθησιακού επιπέδου των ρομά και τέλος μερικοί προσπαθούσαν να τα εντάξουν όλα αυτά σε μια ευρύτερη κατηγορία και να δημιουργήσουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Στη συνέχεια θα δούμε ποιές δράσεις πραγματοποιήθηκαν σε κάθε σχολείο αλλά και τους φορείς με τους οποίους συνεργάστηκαν ώστε να τις πραγματοποιήσουν. Σύμφωνα με τον Δ1 οι δράσεις που πραγματοποιήθηκαν ήταν οι εξής «Έχουμε λοιπόν τα προγράμματα σίτισης, τμήματα μουσικής, τμήματα εικαστικών, στα οποία συμμετέχουν μαθητές Ρομά και μη Ρομά. Γενικά προσπαθούμε μέσα από τις δράσεις, οι μαθητές να τρώνε μαζί, να ζωγραφίζουν μαζί, να διαβάζουν μαζί, να τραγουδούν μαζί. Δημιουργούμε καθημερινά ευκαιρίες ώστε να έρθουν κοντά οι μαθητές.» Βλέπουμε λοιπόν πως ο συγκεκριμένος διευθυντής δίνει μεγάλη βαρύτητα

στη λέξη « μαζί». Στόχος του είναι λοιπόν οι μαθητές να συνεργάζονται και να συνυπάρχουν αρμονικά. Ο ίδιος συμπληρώνει πως οι φορείς με τους οποίους συνεργάζεται είναι « η Μητρόπολη Δημητριάδος και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας» Προσθέτει ακόμη πως « Εκτός από αυτά τα προγράμματα που σας ανέφερα συνεργαζόμαστε και με άλλους φορείς ώστε να μοιράζομαι ενδύματα και υποδήματα στους μαθητές, τους εξασφαλίζουμε όλα τα σχολικά είδη μέσω της Μητρόπολης. Δεν υπάρχει περίπτωση να χάσει μολύβι, στυλό, γόμα, τετράδιο ή να μην έχει τσάντα, σάκα που λέμε και εμείς και να μην τα εξασφαλίσει το σχολείο. Είτε έχει το σχολείο, είτε δεν έχει πάντα με τη βοήθεια αυτών των φορέων (ιδιαίτερα της Μητρόπολης) έχουμε να τους δώσουμε. Υπάρχει μόνο ένα πρόγραμμα του πανεπιστημίου το οποίο εφαρμόζεται μόνο για τους Ρομά μαθητές και αυτό εκτελείται έξω από το σχολικό πρόγραμμα. Επίσης, η συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες, πηγαίνουμε εκδρομές και αν κάποια παιδιά δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα, δε φέρνουν χρήματα αλλά συμμετάσχουν κανονικά στις εκδρομές. Εμείς όπου μπορούμε να πάμε εκδρομή στην ευρύτερη περιοχή, πηγαίνουμε. Συγκεντρώνει το σχολείο χρήματα και κάποια παιδάκια τα οποία δεν έχουν συμμετέχουν και αυτά στις σχολικές εκδρομές. Δεν αποκλείεται κανείς από τις δραστηριότητες και τις εκδρομές αυτές, να το ξεκαθαρίσουμε.» Στο συγκεκριμένο λοιπόν απόσπασμα, γίνεται λόγος για τις αξίες που προωθεί το σχολείο, όπως της αλληλεγγύης και της συλλογικότητας. Ο Δ1 τονίζει πως στο σχολείο του δεν θέλει να γίνονται διακρίσεις και στοχεύει στην ενσωμάτωση των ρομά μαθητών. Από την άλλη πλευρά όσον αφορά τις δράσεις του σχολείου ο Δ2 αναφέρει πως «Καταρχάς οι δικοί μας οι Ρομά, τα παιδιά δεν είναι γραμμένα πουθενά. Δεν έχουν τίποτα. Δεν έχουν παρακολουθηθεί από γιατρούς κλπ. Κάθε χρόνο παίρνουμε τα παιδάκια, κλείνουμε ραντεβού στο νοσοκομείο, εγώ ο ίδιος μαζί με τους συναδέλφους. Στις δομές υγείας που υπάρχουν τις κρατικές πηγαίνουμε τα παιδιά εκεί προκειμένου να αποκτήσουν μια περίθαλψη στην πρωτοβάθμια υγεία, να κάνουν τα εμβόλια τους. Από την άλλη, χωρίς χρήματα τα οποία βάζουμε εμείς, τα παιδάκια συμμετέχουν σε όλες τις δράσεις του σχολείου δηλαδή κινηματογράφο, θέατρο κλπ. Από την άλλη λειτουργούμε στα τμήματα ένταξης και ο κάθε δάσκαλος που έχει μαθητή ρομα στο σχολείο μας κάνει πράγματα πολύ παραπάνω από όσα είναι υποχρεωμένος να κάνει προκειμένου να βοηθήσει τα παιδιά στον γνωστικό τομέα. Σε ένα κενό βοηθάει το παιδί στη γλώσσα. Κάνει και μια εξατομικευμένη προσέγγιση. Γιατί θέλουμε όλοι μας τα παιδιά εδώ της γειτονιάς να ενσωματωθούν γνωστικά, κοινωνικά με όλες τις δράσεις που έχουμε επίσης στις αθλητικές δραστηριότητες τα παιδιά ρομα συμμετέχουν

τα κατεβάζουμε στους αγώνες κλπ. Και κατά το παρελθόν είχαμε και διακρίσεις... από μια ρομά μαθήτρια. Ιδιαίτερη έμφαση εκτός από τα προγράμματα, δίνει στον « αγώνα» του δασκάλου. «Η καθημερινότητα του δασκάλου, ο οποίος βοηθάει τα παιδάκια. Αυτό το θεωρώ πολύ σημαντικό και θα σας παρακαλούσα στην έρευνα να το καταγράψετε σαν μια υποσημείωση η οποία είναι άποψη των μάχιμων δασκάλων που κάνουν αυτή τη δουλειά.» Όταν ρωτήθηκε με ποιους φορείς συνεργάζεται η απάντηση που λάβαμε ήταν πως «Συνεισφέρει η εκκλησία. Στη αρχή της χρονιάς, αναλαμβάνει τα τετράδια τους σάκου, τα πάντα. Και αγοράζει κάθε Σεπτέμβριο η εκκλησία και δίνει στα παιδάκια ό,τι χρειάζονται.» Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και ο Δ3 ο οποίος ο οποίος κάνει αναφορά για συνεργασία με το δημοτικό σχολείο στο Αλιβέρι και δίνει έμφαση κυρίως στο πολιτιστικό κομμάτι των δράσεων « Συνεργαζόμαστε πάρα πολύ με το 10 ο πάνω στο Αλιβέρι, με τις δομές που υπάρχουν εδώ στη Νέα Ιωνία και ασχολούνται με τους ρομά. Είχαμε ενταχθεί και στο πρόγραμμα που υλοποιούσε το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας για τους ρομά. Γενικώς όποια δράση υπάρχει και υλοποιείται από τοπικές δομές ή από δομές των ρομά συμμετέχουμε και εμείς ενεργά. Όλο το σχολείο δηλαδή όχι μόνο τα ρομά παιδιά που υπάρχουν. Τα 3 τελευταία χρόνια, παίρναμε μέρος σε εκδηλώσεις που διοργανώνονται στο πολιτιστικό κέντρο της Νέας Ιωνίας που αφορούν τους ρομά με εικαστικά, με τραγούδια με τέτοια πράγματα και συμμετέχει όλο το σχολείο.» Επίσης, όσον αφορά δράσεις που σχετίζονται με το μαθησιακό επίπεδο ο Δ4 δηλώνει πως «φροντίσαμε να υπάρχουν δυο τάξεις υποδοχής στις οποίες φοιτούσαν οι ρομά και οι αλλοδαποί μαθητές, ενισχυτική διδασκαλία είχαμε, το πρόγραμμά μας βοήθησε πάρα πολύ γιατί αρχικά η ενισχυτική διδασκαλία στη γλώσσα και στα μαθηματικά για τα ρομά παιδάκια γινόταν εκτός ωραρίου στην πορεία γινόταν μέσα στην τάξη και δώσαμε κυρίως έμφαση στην Α' τάξη και στην Στ' τάξη, η πρόωμη παρέμβαση με κάποιο τρόπο και ο μαθητής της ΣΤ' στα πλαίσια της ομαλής του μετάβασης στο Γυμνάσιο να έχει μια μεγαλύτερη δυνατή υποστήριξη. Άρα λοιπόν ήταν οι υποστηρικτικές δομές στην τάξη, ενισχυτική διδασκαλία.. δεν είχαμε εμείς φροντιστηριακά τμήματα δεν λειτουργούσαν, δεν χρειάστηκε γιατί είχανε την τάξη υποδοχής, το πρόγραμμα και τέλος το ολοήμερο σχολείο. Φροντίσαμε, προσπαθήσαμε αρκετοί ρομά μαθητές να παρακολουθούν το ολοήμερο σχολείο όπου εκεί γινόταν η μελέτη τους, για τα μικρά παιδάκια στη γλώσσα και στα μαθηματικά και έτσι δεν είχαμε την δυσκολία μας λένε γονείς ρομά ότι εγώ δε πήγα σχολείο, δε ξέρω δε μπορώ να βοηθήσω το παιδί μου. Αυτή η βοήθεια γινόταν από τους εκπαιδευτικούς στο χώρο του σχολείου.» Συμπληρώνει επίσης πως « Το σχολείο είχε επτά τμήματα δύο τάξεις

υποδοχής και ολόημερο τμήμα. Είπαμε ότι είχαμε το πρόγραμμα. Είχαμε την ψυχολόγο, την θεατρολόγο, κάποια εικαστικών εκπαιδευτικό και ενισχυτική διδασκαλία. Αυτά. Βασικά εγώ πηγαίνοντας στο συγκεκριμένο σχολείο δεν ξέρω αν έπαιξε ρόλο το ότι προέρχομαι και από το χώρο της ειδικής αγωγής. Ο στόχος μου ήταν ότι έπρεπε να προσαρμοστούν οι μαθητές και να ευαισθητοποιηθούν οι υπόλοιποι μαθητές. Δηλαδή, στόχος ήταν ένα σχολείο για όλους. Επίσης, θα ήθελα να σας πω ότι είχαμε και έναν Ρομά μαθητή με προβλήματα όρασης τύφλωσης. Είχαμε και τμήμα ένταξης στο σχολείο φέτος. Γενικότερα ο Δ4 τονίζει πως ήταν σημαντική η συμβολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, της εκκλησία καθώς και του Δήμου «Συνεργαζόμαστε με το Πανεπιστήμιο, με την εκκλησία, με το Δήμο και με τα κέντρα στήριξης Ρομά Το προγράμματα του Πανεπιστημίου βέβαια είναι το πιο σημαντικό. Ότι θα μπορούσαν να έχουν γίνει κι άλλα πράγματα, σαφώς και θα μπορούσαν να έχουν γίνει. Όπως κάποια στιγμή σε επίπεδο του δήμου και σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο είχε συζητηθεί το θέμα της διασποράς των Ρομά μαθητών. Στην πράξη δεν πραγματοποιήθηκε παρόλο που έγιναν κάποια βήματα και είχαν γίνει αρκετές συναντήσεις. Επίσης μία άλλη σκέψη τότε που είχε αναδειχθεί, είναι ότι πολύ σημαντικό θα ήταν τα σχολεία στα οποία φοιτούν αρκετοί Ρομά μαθητές να γίνουν σχόλια μαγνήτες. Να έχουν κάτι διαφορετικό, ξεχωριστό. Να κρατούν ή και να φέρνουν και μη Ρομά μαθητές. Αυτό δεν προχώρησε.»

Καταληκτικά, μπορούμε να πούμε πως σε ένα γενικότερο πλαίσιο γίνονται δράσεις. Δράσεις που αφορούν τόσο την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, την βελτίωση του γνωστικού επιπέδου τους αλλά και δράσεις κοινής συνύπαρξης των μαθητών. Βρισκόμαστε όμως, στη δυσάρεστη θέση να τονίσουμε πως οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες διευθυντές στοχεύουν μόνο στην ενσωμάτωση των μαθητών. Κυριαρχεί μέσα από τα λεγόμενα τους η αντίληψη πως οι ρομά μαθητές είναι ένα κατώτερο κεφάλαιο με ελλειμματική ταυτότητα. Δυστυχώς οι δράσεις που προαναφέρθηκαν δεν έχουν ως στόχο την ανάδειξη των ρομά ως δρώντα - ενεργά υποκείμενα που μπορούν να συνεισφέρουν και αυτοί με τον δικό τους τρόπο, αλλά έχουν ως μοναδικό στόχο την προσαρμογή και την ενσωμάτωσή τους.

Συμμετογή στη σχολική ζωή: η περίπτωση των σχολικών εορτών

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες διευθυντές, αυτό το οποίο αποδεικνύεται, είναι πως όλοι οι μαθητές ,ανεξαιρέτως, συμμετέχουν στις σχολικές γιορτές με ευχάριστη. Δεν υπάρχει κανένας απολύτως διαχωρισμός όσον αφορά τα παιδιά σε ρομά και μη ρομά. Σύμφωνα μάλιστα με τον Δ1 *«Τα παιδιά συμμετέχουν σε όλες τι γιορτές χωρίς καμία διάκριση και στις εθνικές και στις θρησκευτικές και στις σχολικές! Δεν υπάρχει δραστηριότητα η οποία να αφορά μόνο μια ομάδα μαθητών»* το ίδιο επισημαίνει επίσης και ο Δ2 παραθέτοντας μάλιστα και ένα παράδειγμα *« Συμμετέχουν και έχουμε και ένα κοριτσάκι στην Δ' δημοτικού που στο χορευτικό είναι πρώτο»* Εξίσου συμφωνεί και ο Δ3 *«Ναι συμμετέχουν όλα τα παιδιά κανονικά»* όπως και ο Δ4 *«Συμμετέχουν όλοι και ρομά και μη ρομά».*

Ένα άλλο στοιχείο το οποίο μπορούμε να επισημάνουμε από την έρευνα είναι πως κανένας από τους διευθυντές δεν ενσωματώνει πολιτισμικά στοιχεία των ρομά μαθητών. Αυτό μπορούμε να το αντιληφθούμε σε βάθος μέσα από τις απαντήσεις τους. Ο Δ1 μας αναφέρει πως *«Να σας πω την αλήθεια , αυτό γίνεται μόνο στα προγράμματα. Δηλαδή, στη μουσική τα παιδιά μαθαίνουν και Ρομά τραγούδια – μεικτά τραγούδια. Στα εικαστικά γίνεται επίσης αυτό, και όπου αλλού δίνει την ευκαιρία το μάθημα, αλλά γενικά στην 25^η Μαρτίου δεν έχουμε βάλει στοιχεία από τους Ρομά. Όπου το μάθημα το επιτρέπει , φυσικά βάζουμε στοιχεία. Η χορωδία για παράδειγμα, έχει στο ρεπερτόριο της καθαρά Ρομά τραγούδια , με Ρομά λόγια. Οι μαθητές είναι σχετικά ευχαριστημένοι. Σε αυτά τα προγράμματα τμήματα όμως δεν συμμετέχει όλο το σχολείο. Είναι εθελοντικά από όλες τις τάξεις συμμετέχουν ορισμένοι μαθητές. Δεν υποχρεώνουμε κανέναν να έρθει. Υπολογίζουμε ότι το ποσοστό είναι 20-30 %.»* Από την άλλη πλευρά ο Δ2 όταν ρωτήθηκε αν ενσωματώνει στοιχεία από άλλους πολιτισμούς τονίζει πως *« Όχι.. Λες κάποια πράγματα τους μιλάς αλλά δεν βάζουμε στοιχεία».* Ενώ ο Δ3 προσθέτει πως *« Όχι ιδιαίτερα γιατί δεν το θέλουν και αυτοί να βάζουμε. Δεν έχουν κάτι διαφορετικό πχ στην 25^η Μαρτίου ή στα ποιήματα ή στα τραγούδια. Στις παρελάσεις συμμετέχουν κανονικά. Στις γιορτές μας συμμετέχουν κανονικά. Δεν κάνουμε κάτι ξεχωριστό γι' αυτούς.»* Με τη σειρά του ο Δ4 επισημαίνει μια διαφορετική προσέγγιση του θέματος -αν και με την ίδια κατάληξη- καθώς τα πολιτισμικά στοιχεία των ρομά δεν ενσωματώνονται στις σχολικές εορτές- πως *«Εμάς οι γιορτές που κάναμε ήταν η γιορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου και της 25^{ης} Μαρτίου, κάναμε τα Χριστούγεννα και ανεβάσαμε ένα θεατρικό, και στην λήξη της σχολικής χρονιάς. Δεν*

μας δόθηκε η ευκαιρία να κάνουμε κάποια γιορτή στην οποία θα αναδεικνύαμε πολιτισμικά στοιχεία των ρομά μαθητών και των μη ρομά. Αν το κάναμε αυτό δε θα αναδεικνύαμε. Σε αυτό είμαι κάθετη. Δε θα αναδεικνύαμε τον πολιτισμό μόνο των ρομά. Γιατί θεωρούσαμε ότι αυτό είναι ρατσιστικό αυτομάτως. Θα αναδεικνύαμε τον πολιτισμό όλων των ομάδων. Δηλαδή αν είχαμε μαθητές από Αλβανία που είχαμε, από Ρουμανία που είχαμε, Ρομά και Ελλήνων. Κάποια στιγμή που το συζητήσαμε αυτό, ίσως να παρουσιάζαμε έναν γάμο τσιγγάνικο, αυτομάτως όμως θα παρουσιάζαμε και έναν μη τσιγγάνικο. Θεωρούσαμε λοιπόν ότι όταν υπερτονίζουμε κάτι, δρούμε ρατσιστικά.»

Τέλος, όσον αφορά την ανταπόκριση των σχολικών εορτών από τους γονείς, σ' αυτό το οποίο καταλήγουμε είναι πως σε γενικές γραμμές παρευρίσκονται στις γιορτές σχεδόν πάντα. Μόνο 1 στους 4 διευθυντές έδωσε αρνητική απάντηση για την αποδοχή των γονέων στις εορτές. Πιο συγκεκριμένα ο Δ2 εξέφρασε πως «Οι γονείς δεν υπάρχουνε. Δεν υπάρχουνε. Μερικές φορές δεν υπάρχουνε και κυριολεκτικά.» Από την άλλη πλευρά ο Δ1 επισήμανε πως «Όταν κάνουμε γιορτή όλο το θέατρο γεμίζει. Πρόσφατα είχαμε τη σχολική γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου. Ήρθαν όλοι οι γονείς. Τα παιδιά συμμετέχουν χωρίς διακρίσεις.» , καθώς και ο Δ3 «Ναι, ναι έρχονται κανονικά γιατί το θεωρούν και αυτοί ότι είναι κάτι πέρα από τα καθημερινά» και τέλος ο Δ4 παραθέτοντας ένα παράδειγμα μας έδωσε την εικόνα μιας γιορτής με θερμό κοινό «Ας πούμε μία χρόνια είχαμε θεατρολόγο από το πρόγραμμα και κάναμε την Χριστουγεννιάτικη γιορτή στο πολιτιστικό κέντρο στη νέα Ιωνία που είναι στο πάρκο στο Λυκοδρόμιο. Εκεί υπήρχε ένας χώρος όπου υπήρχε η σκηνή. Η θεατρολόγος σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς παρουσίασαν την Χριστουγεννιάτικη ιστορία με τον Scrooge. Το θεατρικό το παρουσίασαν οι μαθητές της πρώτης και της δευτέρας. Όλος ο σύλλογος γονέων είχε ετοιμάσει και διάφορα γλυκίσματα. Ήταν ένα άνοιγμα του σχολείου προς ένα χώρο πολιτισμού και προς την κοινωνία. Είχαν έρθει στην εκδήλωση και οι σχολικοί σύμβουλοι και από το Πανεπιστημίο και από την Εκκλησία και από το Δήμο. Μας είχε κάνει φοβερή εντύπωση πως παρόλο που η μετακίνηση είχε κάποια δυσκολία ήρθαν όλοι οι Ρομά γονείς, αν και δεν είχαν αυτοκίνητα, κάποια παιδάκια τα έφεραν ακόμη και οι παππούδες. Ήρθαν όλοι και η αίθουσα γέμισε. Εντυπωσιαστήκαμε και ήταν μια πετυχημένη προσπάθεια του σχολείου.»

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε πως οι περισσότεροι μαθητές ρομά συμμετέχουν ενεργά στις σχολικές εορτές, όπως προαναφέραμε, πρωταγωνιστούν σε παραστάσεις,

παίρνουν μέρος σε πολιτιστικές εκδηλώσεις κτλπ. Παρόλα αυτά κανένας από τους ερωτηθέντες διευθυντές δεν ενσωματώνει στις σχολικές εορτές τα δικά τους πολιτισμικά στοιχεία. Στο συγκεκριμένο σημείο τονίζουμε την ανάγκη πως για να αναπτύξουμε σχέσεις εμπιστοσύνης με τους ρομά μαθητές και να τους βοηθήσουμε να εξελιχθούν ως προσωπικότητες, οφείλουμε να γνωρίσουμε τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά αυτών των παιδιών που βρίσκονται « δίπλα μας» και όχι «απέναντί μας». Συνεπώς, η ενεργή συμμετοχή στις σχολικές εορτές δεν είναι αρκετή, αν ο κάθε μαθητής δεν μπορεί να εκφράσει τον δικό του πολιτισμικό κόσμο.

Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παρούσα ερευνητική εργασία τα συναισθήματα τα οποία προκύπτουν είναι ανάμεικτα. Κι αυτό γιατί παρατηρήθηκε πως τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις τόσο από τους εκπαιδευτικούς- διευθυντές , πολλές φορές ακόμη και άθελα τους, όσο και από τους έλληνες γονείς ,έχουν βρει έδαφος στο ελληνικό διαπολιτισμικό σχολείο. Σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να πούμε ότι δεν γίνονται προσπάθειες για την ενσωμάτωση των ρομά μαθητών στο διαπολιτισμικό σχολείο. Εκεί όμως όπου θα ήθελα να επικεντρωθούμε περισσότερο είναι στο γεγονός ότι αυτές οι προσπάθειες δεν αναδεικνύουν τους ρομά μαθητές ως ενεργά υποκείμενα τα οποία μπορούν να εξελιχθούν και να προσφέρουν με την δική τους πολιτισμική ταυτότητα, αλλά έχουν ως μοναδικό στόχο την ενσωμάτωσή τους. Ένα άλλο στοιχείο που παρατηρήσαμε από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων διευθυντών είναι πως « Η αιτιολογημένη αδιαφορία των γονέων έρχεται ως απάντηση στην προχειρότητα της παιδαγωγικής αγωγής» (Ζαν- Πιερ – Λιεζουα , Ρομά Τσιγγάνοι Ταξιδευτές, 213, 1999). Πολλές φορές επιρρίπτουν ευθύνες τόσο στους γονείς όσο και στην πολιτισμική κουλτούρα των ρομά για να απαλλαχθούν από τις παιδαγωγικές τους ευθύνες.

Αναλυτικότερα, είδαμε ότι αυτό το οποίο κατέληξαν όλοι οι διευθυντές είναι η παιδαγωγική πρόκληση της αρμονικής συνύπαρξης. Μιλήσανε, μάλιστα για αντιθέσεις μεταξύ ρομά και μη ρομά και πολλοί εξέφρασαν την άποψη ότι αυτές οι αντιθέσεις είναι μεταξύ των γονέων και μετέπειτα μεταδίδονται και στα παιδιά. Παρατηρήθηκε ότι πολλές φορές οι μη ρομά γονείς γίνονται φορείς στερεοτύπων με αποτέλεσμα να δημιουργείτε ένα μη φιλικό και έντονο κλίμα στο χώρο του σχολείου.

Καταληκτικά, αναφέραμε πολλές πτυχές που αφορούν τους προβληματισμούς της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Θίξαμε θέματα όπως το ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ γονέων- διευθυντών- εκπαιδευτικών- μαθητών. Δυστυχώς, πολλά στοιχειά τα οποία έχουν αναφερθεί στο θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας τα οποία σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά τόσο του διαπολιτισμικού σχολείου όσο και με τα χαρακτηριστικά του διευθυντή ηγέτη δεν τα βρήκαμε στις απαντήσεις των ερωτηθέντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι πως όλοι οι διευθυντές άφησαν να ειπωθεί από τα λεγόμενα τους ότι δεν έχουν ίσες προσδοκίες όσον αφορά τη σχολική επίδοση των ρομά μαθητών. Ακόμη ένα σημαντικό στοιχείο είναι πως στην

περίπτωση των σχολικών εορτών τα πολιτισμικά στοιχεία των ρομά δεν εντάσσονται σε αυτές. Πράγμα το οποίο δηλώνει ότι τελικά είμαστε «απέναντ» στον άλλον και όχι «δίπλα». Και το ερώτημα το οποίο γεννιέται είναι αν τελικά το σχολείο βοηθάει τους μαθητές ρομά ή τους στιγματίζει;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γκόβαρης Χ., Θεοδωροπούλου Ε., Κοντάκος Α. (2007). *Η Παιδαγωγική Πρόκληση της Πολυπολιτισμικότητας: Ζητήματα θεωρίας και πράξης της Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*, Αθήνα
- Παρθένης Χ., Φραγκούλης Γ. (2015). *Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση απέναντι σε νέες προκλήσεις: Ρομά. Μια θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Γκόβαρης Χ.(2011). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Ζεφύρι, Διάδραση.
- Γκόβαρης Χ. (2011). *Κείμενα για τη διδασκαλία και τη μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο*. Ζεφύρι, Διάδραση.
- Γκόβαρης Χ. (2016), Εκπαιδευτική δικαιοσύνη στο σχολείο της μεταναστευτικής κοινωνίας –Η εκδοχή της Δικαιοσύνης Αναγνώρισης (Anerkennungsgerechtigkeit).
- Χατζηπαναγιώτου Π. (2007). *Ο ρόλος της κουλτούρας στην αποτελεσματικότητα του σχολικού οργανισμού*.
- Σαραφίδου Γ. (2011) *Συνάρθρωση Ποσοτικών & Ποιοτικών Προσεγγίσεων: Η Εμπειρική Έρευνα*, Αθήνα.

Ματζαράκης Ι., (2004) *Συγγραφή – Διαμόρφωση – Παρουσίαση επιστημονικών εργασιών: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ*, Θεσσαλονίκη.

Παλαιολόγου Ν. , Παπάνης Ε.(2007, Σεπτέμβριος) *Διαπολιτισμικές Προσεγγίσεις στην Εκπαίδευση ανήλικων*, http://epapanis.blogspot.gr/2007/09/blog-post_575.html.

Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (1999). *Εκπαιδευτική Διοίκηση, Ανάπτυξη και Πολιτική: Η Δευτεροβάθμια Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και η Περιφερειακή της διάσταση στην Ελλάδα (1980-1990)*. Αθήνα: Έλλην.

Δημητρόπουλος, Ε. (1999). *Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Everard, B. & Morris, G. (1999). *Αποτελεσματική Εκπαιδευτική Διοίκηση*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Cameron Kim, S. και Quinn Robert, E. (1999). *Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework*. Λονδίνο: Addison-Wesley.

Learning to lead. Glasgow: Herper Collins Book Manufacturing. Morgan, G. (1996). Empowering human resources. In C. Riches, & C. Morgan (Eds), Human

Resource Management in Education (pp. 32-37). London: The Open University.

Ζαν – Πιερ – Λιεζουα (1999) , *POMA* , *ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ* , *ΤΑΞΙΔΕΥΤΕΣ* , Αθήνα .

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1^Η (Δ1)

Φύλο : Άντρας

Ιδιότητα : Διευθυντής Δημοτικού Σχολείου

-Αγαπητέ κύριε Α. θα μπορούσατε να μου πείτε ποια είναι η σύσταση του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου σας;

- Η σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού είναι 363 μαθητές εκ των οποίων οι 260 είναι Ρομά , 4 αλλοδαποί και οι υπόλοιποι Έλληνες. Συνυπάρχουν δηλαδή Ρομά και μη Ρομά μαθητές. Η ιδιαιτερότητα του σχολείου είναι ότι τα 2/3 του μαθητικού πληθυσμού είναι Ρομά.

- Ποιες είναι η προκλήσεις για σας ως διευθυντής ;

- Βασικότερη πρόκληση είναι η αρμονική συνύπαρξη των μαθητών , με τρόπους , δράσεις και πρακτικές μέσα από προγράμματα ώστε να αμβλύνουμε τις αντιθέσεις μεταξύ των Ρομά και μη Ρομά μαθητών. Όλο αυτό που προαναφέραμε γίνεται για την ομαλή συνύπαρξη μαθητών και γονέων και για την αποφυγή πολλών προβλημάτων. Συνεπώς αναλαμβάνουμε πολλές δράσεις.

- Ποιες δράσεις αναλαμβάνετε;

- Έχουμε λοιπόν τα προγράμματα σίτισης, τμήματα μουσικής, τμήματα εικαστικών, στα οποία συμμετέχουν μαθητές Ρομά και μη Ρομά.

-Πως επιτυγχάνονται όλα αυτά , με ποιους φορείς συνεργάζεστε ;

-Συνεργαζόμαστε με διάφορους φορείς όπως είναι η Μητρόπολη Δημητριάδος και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

- Ποιοι είναι οι στόχοι σας;

- Γενικά προσπαθούμε μέσα από τις δράσεις , οι μαθητές να τρώνε μαζί , να ζωγραφίζουν μαζί, να διαβάζουν μαζί , να τραγουδούν μαζί. Δημιουργούμε καθημερινά ευκαιρίες ώστε να έρθουν κοντά οι μαθητές.

-Ποια είναι τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει το σχολείο σας;

-Το βασικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το σχολείο είναι η συνύπαρξη των παιδιών. Επίσης, η συνεργασία των γονέων είναι πολύ μεγάλο πρόβλημα. Πιστεύω πως οι αντιθέσεις που υπάρχουν στα παιδιά , είναι αντιθέσεις των γονέων. Δεν είναι αντιθέσεις αυτών κάθε αυτών των μαθητών. Δηλαδή οι γονείς είναι αυτοί οι οποίοι εκφράζουν κάποιες αντιρρήσεις όσον αφορά την συνύπαρξη των μαθητών. Και αυτό

συμβαίνει και από τις δυο πλευρές γονέων , Ρομά και μη Ρομά. Έτσι δηλαδή έχουμε αντιρρήσεις όσον αφορά την συνύπαρξη των μαθητών από τους γονείς και αυτές οι αντιθέσεις μεταφέρονται στους μαθητές. Αυτό είναι και η μεγαλύτερη πρόκληση, το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε.

- Κάνετε συχνά συγκεντρώσεις γονέων ;

- Κάνουμε συχνά συγκεντρώσεις για την ενημέρωση των μαθητών. Εκτός δηλαδή απ αυτές που προβλέπει το νομικό πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου, εμείς κάνουμε και άλλες επιπρόσθετες εκδηλώσεις. Ήδη αυτή τη στιγμή τρέχει ένα πρόγραμμα στο σχολείο, όπου κοινωνική λειτουργός και ψυχολόγος έχουν τοποθετηθεί στο σχολείο και μιλούν στους γονείς όλων των μαθητών για θέματα που αφορούν τη συνύπαρξη, τα όρια και τη συμπεριφορά των μαθητών.

-Παρευρίσκονται όλοι οι γονείς;

- Παρευρίσκονται όλοι οι γονείς , Ρομά και μη Ρομά. Αυτό είναι και η βασική μας επιδίωξη. Από την άλλη βέβαια, οι γονείς των Ρομά συμμετέχουν λιγότερο σ' αυτές τις δράσεις. Εμείς κάνουμε ο, τι είναι δυνατόν από εκδηλώσεις, προσκλήσεις παραινέσεις δικές μου για να έρχονται και οι γονείς Ρομά και να συμμετέχουν κανονικά όπως και οι υπόλοιποι γονείς.

- Ποία είναι η σχέση εκπαιδευτικών με μαθητές Ρομά;

- Εντάξει , ο κάθε εκπαιδευτικός έχει και την προσωπικότητα του. Ο καθένας διαχειρίζεται τα θέματα αυτά με τον δικό του τρόπο. Γενικά όμως μπορώ να πω ότι είναι καλοί. Αρκεί να σας πω , ότι υπάρχουν εκπαιδευτικοί οι οποίοι είναι πολλά χρόνια εδώ και συνεχίζουν να θέλουν να είναι στο σχολείο, αν και είχαν την δυνατότητα, έχοντας τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα να μετακινηθούν και να πάνε σε άλλα σχολεία. Αυτοί παραμένουν στο σχολείο και συνεχίζουν να συνεισφέρουν χωρίς κανένα πρόβλημα. Γενικά, δεν έχουν προβλήματα με τους μαθητές. Σε όλα τα σχολεία υπάρχουν προβλήματα με μεμονωμένους μαθητές. Για παράδειγμα, ορισμένοι έχουν προβλήματα συμπεριφοράς, άλλοι έχουν μαθησιακά κτλ. Όσον αφορά τα προβλήματα υπάρχει αντικειμενικά διαφοροποίηση. Απλά ο κάθε εκπαιδευτικός με την προσωπικότητα του , χτίζει, άλλος περισσότερο , άλλος λιγότερο και διαχειρίζεται αυτά τα προβλήματα. Τέτοια φαινόμενα έχουμε αρκετά. Δηλαδή πολλές φορές ο κάθε εκπαιδευτικός αντιμετωπίζει διαφορετικά θέματα, με διαφορετικό τρόπο.

- Πιστεύετε ότι το σχολείο ανταποκρίνεται πλήρως στις απαιτήσεις των παιδιών;

Το σχολείο ανταποκρίνεται πλήρως στις απαιτήσεις των παιδιών. Αρκεί να σας πω , ότι το σχολείο το παρέλαβα με 120 μαθητές και έφτασε στους 363 μαθητές. Παλιά ήμασταν

ένα 8θέσιο σχολείο, τώρα είμαστε ένα 15θέσιο λειτουργικά. Που σημαίνει ότι το σχολείο πέτυχε την εγγραφή των μαθητών εδώ. Δεν υπάρχει αποστροφή.

-Πως πιστεύετε ότι το πέτυχε αυτό ;

- Αυτό το πέτυχε και με τις δράσεις , και με τη συμπεριφορά και με τη διαχείριση των προβλημάτων μέχρι στιγμής. Επίσης, οι μαθητές οι οποίοι ήρθαν από άλλα σχολεία είτε γιατί έπρεπε να αλλάξουν περιβάλλον είτε για άλλους λόγους, όλοι αυτοί προσαρμόστηκαν στο σχολείο και δεν έχουμε καμία μα καμία απώλεια. Θα σας πω όμως κάτι σημαντικό. Για να καταλάβετε τι εννοώ υπήρχαν γονείς μαθητών οι οποίοι είχαν την δυνατότητα να πάρουν τα παιδιά από δω και να πάνε σε άλλα σχολεία. Εκτός ελαχίστων , οι υπόλοιποι επέστρεψαν στο σχολείο γιατί το ήθελαν οι μαθητές. Κι αυτό να καταγραφεί ως κάτι σημαντικό. Είναι ένα σχολείο ευέλικτο και ανεκτικό. Διαχειρίζεται τα προβλήματα καλά με τη συμπαράσταση και των άλλων φορέων . όπως σας είπα, το Πανεπιστήμιο και η Μητρόπολη μας συμπαραστέκεται αρκετά. Αν δεν υπήρχε εξωτερική βοήθεια τα στηρίγματα αυτά, το δίκτυο των ανθρώπων και το σχολείο δεν θα μπορούσε αντικειμενικά να τα βγάλει πέρα με 363 παιδιά. Ένα από τα μεγαλύτερα σχολεία ίσως και στην επικράτεια. Ακόμη ένα πρόβλημα το οποίο δεν σας ανέφερα είναι πως στο σχολείο μας υπάρχουν πολλά επίπεδα. Μπορώ να σας ισχυριστώ ότι κάθε μαθητής έχει το δικό του επίπεδο. Σχετικά όμως το επίπεδο τους είναι χαμηλό. Δηλαδή είναι οι μαθητές οι οποίοι έχουν τα περισσότερα μαθησιακά προβλήματα και αυτό έχει τις ρίζες του στο ότι δεν έχουν καλή , ομαλή σχολική φοίτηση. Έχουν μεγάλα διαστήματα σχολικής διαρροής, με αποτέλεσμα να έχουν ασυνέχεια στην εκπαιδευτική διαδικασία.

-Πιστεύετε πως υπάρχουν και άλλοι λόγοι που το επίπεδο τους μαθησιακά είναι χαμηλό;

- Άλλος λόγος είναι το οικογενειακό τους περιβάλλον. Ίσως ακόμη οι μαθητές να μην έχουν αποκτήσει τη σωστή σχέση με το σχολείο αξιακά. Πιο συγκεκριμένα, στην αξιακή τους κλίμακα την εκπαίδευση την έχουν χαμηλά. Βλέποντας έναν μαθητή, από πίσω βλέπουμε και μια οικογένεια που κρύβεται. Οι προσδοκίες του , οι αξίες του, ο πολιτισμός δεν τον καθορίζουν αλλά τον επηρεάζουν.

-Οι μαθητές Ρομά απουσιάζουν συχνά από το σχολείο;

-Ναι, ένας μεγάλος αριθμός απουσιάζει συχνά. Και το θέμα δεν είναι ότι απουσιάζουν συχνά αλλά απουσιάζουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα λόγω της δουλειάς των γονέων , λόγω των μετακινήσεων , λόγω του γεγονότος ότι δεν έχουν τοποθετήσει το

σχολείο αξιακά με τον κατάλληλο τρόπο. Έχουμε λοιπόν το πρόβλημα της σχολικής διαρροής.

- Ποιες πρωτοβουλίες παίρνετε εσείς;

- Εκτός από αυτά τα προγράμματα που σας ανέφερα συνεργαζόμαστε και με άλλους φορείς ώστε να μοιράζομαι ενδύματα και υποδήματα στους μαθητές, τους εξασφαλίζουμε όλα τα σχολικά είδη μέσω της Μητρόπολης. Δεν υπάρχει περίπτωση να χάσει μολύβι, στυλό, γόμα, τετράδιο ή να μην έχει τσάντα, σάκα που λέμε και εμείς και να μην τα εξασφαλίσει το σχολείο. Είτε έχει το σχολείο, είτε δεν έχει πάντα με τη βοήθεια αυτών των φορέων (ιδιαίτερα της Μητρόπολης) έχουμε να τους δώσουμε. Είναι μαθητές οι οποίοι θα τους δώσεις ένα μολύβι, τετράδιο και πιθανόν την επόμενη μέρα να το ξαναζητήσουν. Γιατί ξέρετε είτε τα χάνουν, είτε τα καταστρέφουν, δεν τα προσέχουν με αποτέλεσμα εμείς τουλάχιστον για τους μαθητές που έχουν συχνή φοίτηση δεν θέλουμε να υπάρξει κανένα απολύτως πρόβλημα με τη φοίτηση τους. Αυτό ισχύει για όλους τους μαθητές, Ρομά και μη. Εδώ ότι κάνουμε το κάνουμε για όλα τα παιδιά και η σίτιση είναι όλα τα παιδιά και τα μουσικά προγράμματα και τα εικαστικά. Δεν υπάρχει κάτι ξεχωριστό που να αφορά τους Η τους μη Ρομα μαθητές. Υπάρχει μόνο ένα πρόγραμμα του πανεπιστημίου το οποίο εφαρμόζεται μόνο για τους Ρομά μαθητές και αυτό εκτελείται έξω από το σχολικό πρόγραμμα. Επίσης, η συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες, πηγαίνουμε εκδρομές και αν κάποια παιδιά δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα, δε φέρνουν χρήματα αλλά συμμετάσχουν κανονικά στις εκδρομές. Βέβαια ακόμη και αν έχουν την οικονομική δυνατότητα δεν προσφέρουν για τις εκδρομές, με την έννοια, ότι δε θεωρούν ότι έχουν μεγάλη αξία για τη σχολική τους επίδοση, αυτές του είδους οι δραστηριότητες. Παρόλα αυτά, εμείς όπου μπορούμε να πάμε εκδρομή στην ευρύτερη περιοχή, πηγαίνουμε. Συγκεντρώνει το σχολείο χρήματα και κάποια παιδάκια τα οποία δεν έχουν συμμετέχουν και αυτά στις σχολικές εκδρομές. Δεν αποκλείεται κανείς από τις δραστηριότητες και τις εκδρομές αυτές, να το ξεκαθαρίσουμε.

- Τι σκέφτεστε για το μέλλον;

- Για το μέλλον όσον αφορά το σχολείο δεν μπορείς να προγραμματίσεις και πολλά. Κι αυτό γιατί είναι πολλά τα προβλήματα που πρέπει να διαχειριστείς. Πάντως, είναι γεγονός πως ότι κάνουμε έχουμε σκοπό να το διατηρήσουμε γιατί έχουν αποδώσει και βλέπουμε ότι είναι ενεργητικό και για τους μαθητές και για το σχολείο. Τώρα κάτι ιδιαίτερο δεν σκέφτομαι για να πω την αλήθεια!

- Όσον αφορά το μέλλον των Ρομά μαθητών, τι σκέφτεστε;

-Για το μέλλον κανενός παιδιού δεν μπορείς να είσαι σίγουρος. Βέβαια, εγώ θα σας πω το εξής, έχοντας μια εμπειρία 6-7 χρόνων στο σχολείο αυτό, βλέπω γενικά όσον το δυνατόν περισσότεροι μαθητές συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία και ενώ παλιότερα το πρόβλημα ήταν πως θα έρθουν οι μαθητές στο δημοτικό σχολείο , τώρα έχουμε εξασφαλίσει έναν σημαντικό αριθμό και η επιδίωξη μας είναι όσο το δυνατόν περισσότεροι μαθητές , να πάνε στην επόμενη βαθμίδα που είναι το Γυμνάσιο. Εμπειρικά , κάθε χρόνο παρατηρούμε ότι περισσότεροι μαθητές πηγαίνουν πλέον στο γυμνάσιο, και όχι μόνο τα αγόρια αλλά και τα κορίτσια. Γιατί στα κορίτσια έχουμε μεγαλύτερο πρόβλημα. Ίσως και αυτός να είναι ένας μελλοντικός στόχος. Όσον το δυνατόν περισσότερα παιδιά να μην σταματούν στο δημοτικό αλλά να πηγαίνουν και στο Γυμνάσιο. Πάντως είναι γεγονός με βάση τις προσπάθειες, δυστυχώς το ποσοστό που πηγαίνει στο γυμνάσιο είναι μικρό. Όμως αν συνυπολογίσουμε ότι αυτά τα παιδιά ζουν σε καταυλισμούς, έχουν σημαντικά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι , αναγκάζονται να δουλεύουν και πολλές φορές το χρόνο φεύγουν για να εξοικονομήσουν χρήματα για να ζήσουν , τότε πιστεύω ότι αυτή η τάση αν συνεχιστεί να πηγαίνουν τα παιδιά στο γυμνάσιο θα είναι καλό αποτέλεσμα και για αυτούς αλλά και για την εκπαίδευση.

-Υπάρχουν διενέξεις μεταξύ Ελλήνων μαθητών και Ρομά;

-Έχουμε διενέξεις , κατά διαστήματα. Μπορούμε να πούμε ότι υπάρχουν διενέξεις σε Ρομά και μη Ρομά μαθητές , αλλά αυτό αφορά ένα μικρό ποσοστό. Δηλαδή υπάρχει μεγάλη ένταση , αλλά δεν είναι μια ένταση που αφορά όλο το σχολείο. Κάποιοι μαθητές ερχόμενοι από τους γονείς τους , δημιουργούν εντάσεις και στα παιδιά αναμεταξύ τους. Αλλά αυτό δε σημαίνει τίποτε . ένταση υπάρχει και μεταξύ Ρομά και Ρομά μαθητών. Γενικά θεωρώ ότι τα παιδιά αυτά δημιουργούν τις εντάσεις και φέρνουν τη βία από τις οικογένειες τους. Δηλαδή είναι ένα πλέγμα. Δεν αφορά αποκλειστικά Ρομα και μη Ρομά μαθητές. Δεν υπάρχει κάτι γενικευμένο. Έξω από το χώρο του σχολείου πιθανόν να κυριαρχούν άλλες απόψεις, σχέσεις. Εδώ γενικευμένη ένταση ανάμεσα στα παιδιά δεν υπάρχει.

-Θα μπορούσατε να μου μιλήσετε πως διοργανώνετε τις σχολικές γιορτές;

- Τα παιδιά συμμετέχουν σε όλες τις γιορτές χωρίς καμία διάκριση και στις εθνικές και στις θρησκευτικές και στις σχολικές! Δεν υπάρχει δραστηριότητα η οποία να αφορά μόνο μια ομάδα μαθητών.

-Οι γονείς έρχονται να παρακολουθήσουν τις γιορτές αυτές;

-Όταν κάνουμε γιορτή όλο το θέατρο γεμίζει. Πρόσφατα είχαμε τη σχολική γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου. Ήρθαν όλοι οι γονείς. Τα παιδιά συμμετέχουν χωρίς διακρίσεις.

-Βάζετε στοιχεία και από τους δικούς τους πολιτισμούς η όχι;

-Να σας πω την αλήθεια , αυτό γίνεται μόνο στα προγράμματα. Δηλαδή, στη μουσική τα παιδιά μαθαίνουν και Ρομά τραγούδια – μεικτά τραγούδια. Στα εικαστικά γίνεται επίσης αυτό, και όπου αλλού δίνει την ευκαιρία το μάθημα, αλλά γενικά στην 25^η Μαρτίου δεν έχουμε βάλει στοιχεία από τους Ρομά. Όπου το μάθημα το επιτρέπει , φυσικά βάζουμε στοιχεία. Η χορωδία για παράδειγμα, έχει στο ρεπερτόριο της καθαρά Ρομά τραγούδια , με Ρομά λόγια. Οι μαθητές είναι σχετικά ευχαριστημένοι. Σε αυτά τα προγράμματα τμήματα όμως δεν συμμετέχει όλο το σχολείο. Είναι εθελοντικά από όλες τις τάξεις συμμετέχουν ορισμένοι μαθητές. Δεν υποχρεώνουμε κανέναν να έρθει. Υπολογίζουμε ότι το ποσοστό είναι 20-30 %.

-Είστε ευχαριστημένος από το ρόλο της πολιτείας;

-Είναι αυτονόητο ότι η πολιτεία θα έπρεπε να μας στηρίζει περισσότερο. Σήμερα με την κρίση ειδικά. Βέβαια σήμερα, ακόμη και το πρόγραμμα του πανεπιστημίου είναι κάτι το παρά πάνω το οποίο έχει σταματήσει. Δηλαδή, αντί να έχουμε κάτι παραπάνω από αυτό που είχαμε , έχουμε κάτι λιγότερο. Ένα πισωγύρισμα όσον αφορά τη στήριξη του σχολείου. Βέβαια, εμείς εφαρμόζουμε το πρόγραμμα με εθελοντές φοιτητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, οι οποίοι έρχονται όσο δε λειτουργεί το πρόγραμμα και στηρίζουν τις τάξεις. Δηλαδή κάνουνε κάποιο είδος παράλληλης στήριξης.

- Τι θα θέλατε να ζητήσετε από την πολιτεία;

- Από την πολιτεία θα μπορούσαμε να ζητήσουμε προσωπικό, διότι τα τμήματα υποδοχής τα περιμένουμε από τα Χριστούγεννα και τα παιδιά τα οποία χρειάζονται στήριξη δεν την έχουν. Να φανταστείτε αν σταματήσει να μας προσφέρει χρήματα η Μητρόπολη , το Πανεπιστήμιο η οποιοσδήποτε άλλος φορέας , θα βρεθούμε χωρίς τη δυνατότητα να στηρίζουμε τα παιδιά. Χρειάζονται και χρήματα και εποπτικό υλικό. Όσον αφορά το υποστηρικτικό υλικό δε πάσχουμε πάρα πολύ. Έχουμε και υπολογιστές και διαδραστικούς πίνακες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2^Η (Δ2)

Φύλλο : Άντρας

Ιδιότητα : Διευθυντής Δημοτικού Σχολείου

-Αγαπητέ κύριε Α. θα μπορούσατε να μου πείτε ποια είναι η σύσταση του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου σας;

- Στο σχολείο μας έχουμε 11 μαθητές Ρομά και έχουμε και μερικούς μαθητές οι οποίοι είναι αλλοδαποί. Συνολικά το σχολείο έχει 129 μαθητές.

- Ποιες είναι η προκλήσεις για σας ως διευθυντής ;

- Σε ότι αφορά τη διαπολιτισμική διάσταση της καθημερινότητας της εκπαιδευτικής η πρόκληση η βασική μας είναι η ένταξη των μαθητών ρομά μέσα στο γίνεσθαι του σχολείου και γενικά στο εκπαιδευτικό και κοινωνικό γίνεσθαι. Οι μαθητές Ρομά που φοιτούνε στο σχολείο μας , κατοικούνε σε έναν συνοικισμό με αυτοσχέδια σπίτια. Έχουνε δηλαδή αν μου επιτρέψετε την έκφραση « μια τοπική φαβέλα ». Οι γονείς συνήθως ζούνε στο Βόλο, αλλά πηγαionoέρχονται και στη Χαλκίδα, με αποτέλεσμα κάποιες φορές να υπάρχει μια μειωμένη παρουσία των μαθητών μετά από κάποια διαστήματα να έχουν ένα κενό, κάποιες απουσίες, επειδή με τους γονείς τους πηγαίνουν κυρίως στην Χαλκίδα. Το ζητούμενο για μας είναι, αυτά τα παιδιά να αισθανθούν οικεία μέσα στο σχολικό περιβάλλον , να αισθανθούν εμπιστοσύνη και ισοτιμία μαζί με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους και φυσικά να τους μεταδώσουμε γνώσεις και να αναπτύξουμε το γνωστικό τους επίπεδο. Αυτές είναι οι μεγάλες προκλήσεις και κοινωνικές και φυσικά δεν αναιρούμε και τον γνωστικό παράγοντα.

- Κάποιοι κάνουν αναφορά σε αντιθέσεις μεταξύ Ρομά και μη Ρομά: περί τίνος πρόκειται, ποιες είναι αυτές οι αντιθέσεις ;

- Όχι αντίθεση δεν έχουμε καμία μεταξύ των μαθητών. Μάλιστα, αυτό το οποίο πρέπει να σημειώσουμε είναι , επειδή το έχω δει πολλές φορές και επειδή εδώ είναι γειτονιά, υπάρχει ένα πάρκο στη πλατεία της Νεάπολης, άμα πάτε το απόγευμα στο πάρκο θα δείτε ,τους μαθητές τους μη Ρομά να παίζουνε ποδόσφαιρο μαζί με τους μαθητές Ρομά, οι οποίοι διανύουνε μια Α απόσταση προκειμένου να παίξουν το απόγευμα και μπάλα και μπάσκει με τους συμμαθητές τους εκτός σχολικού ωραρίου. Μέσα στο σχολείο όλα αυτά τα χρόνια που είμαι εγώ δεν έχω δει καμία ένταση μεταξύ μαθητών Ρομά και μη Ρομά με αυτό το κριτήριο, λειτουργούν αρμονικά, παίζουν αρμονικά. Υπάρχει βέβαια

το ζητούμενο του γλωσσικού ελλείμματος. Αυτό το οποίο έχω εντοπίσει εγώ είναι ότι όταν τα παιδιά Ρομά μεγαλώνουν κυρίως τα κοριτσάκια και φτάνοντας στη Ε' και ΣΤ' δημοτικού εκεί συνειδητοποιούμε την ετερότητά τους και ιδίως τα κοριτσάκια απομονώνονται. Αυτό είναι πάρα πολύ κακό γιατί τα κοριτσάκια Ρομά έχουν πολύ καλές επιδόσεις στα μαθήματα συγκριτικά με τα αγοράκια. Και με στεναχωρεί το γεγονός ότι δεν συνεχίζουν στο Γυμνάσιο. Έχουμε κάνει πολλές προσπάθειες, εμείς εδώ οι δάσκαλοι κάναμε παραστάσεις στο διευθυντή του γυμνασίου και δεν είδαμε συμπαράσταση ιδιαίτερη. Πήγαμε επανειλημμένως στον συνδικισμό τους δάσκαλοι κι εγώ και η κοινωνική λειτουργός προκειμένου να πείσουμε, τα παιδάκια να συνεχίσουν στο γυμνάσιο. Μέχρι στιγμής δεν έχουμε δει αποτέλεσμα και όσα κι αν μας υποσχέθηκα ότι του χρόνου θα τα πάνε.

- Πως είναι οι σχέσεις των αγοριών με των κοριτσιών Ρομά όσον αφορά τη μαθησιακή διαδικασία.

- Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η επίδοση των κοριτσιών είναι καλύτερη απ' ό,τι των αγοριών.

- Ποιες δράσεις αναλαμβάνετε;

- Αναλαμβάνουμε τις εξής δράσεις. Καταρχάς οι δικοί μας οι Ρομά, τα παιδιά δεν είναι γραμμένα πουθενά. Δεν έχουν τίποτα. Δεν έχουν παρακολουθηθεί από γιατρούς κλπ. Κάθε χρόνο παίρνουμε τα παιδάκια, κλείνουμε ραντεβού στο νοσοκομείο, εγώ ο ίδιος μαζί με τους συναδέλφους. Στις δομές υγείας που υπάρχουν τις κρατικές πηγαίνουμε τα παιδιά εκεί προκειμένου να αποκτήσουν μια περίθαλψη στην πρωτοβάθμια υγεία, να κάνουν τα εμβόλια τους. Από την άλλη, χωρίς χρήματα τα οποία βάζουμε εμείς, τα παιδάκια συμμετέχουν σε όλες τις δράσεις του σχολείου δηλαδή κινηματογράφο, θέατρο κλπ. Από την άλλη λειτουργούμε στα τμήματα ένταξης και ο κάθε δάσκαλος που έχει μαθητή ρομα στο σχολείο μας κάνει πράγματα πολύ παραπάνω από όσα είναι υποχρεωμένος να κάνει προκειμένου να βοηθήσει τα παιδιά στον γνωστικό τομέα.

- Πιο συγκεκριμένα μπορείτε να μου αναφέρετε τα πράγματα τα οποία κάνει ο κάθε εκπαιδευτικός;

- Ναι βεβαίως... Σε ένα κενό βοηθάει το παιδί στη γλώσσα. Κάνει και μια εξατομικευμένη προσέγγιση. Γιατί θέλουμε όλοι μας τα παιδιά εδώ της γειτονιάς να ενσωματωθούν γνωστικά, κοινωνικά με όλες τις δράσεις που έχουμε επίσης στις αθλητικές δραστηριότητες τα παιδιά ρομα συμμετέχουν τα κατεβάζουμε στους αγώνες κλπ. Και κατά το παρελθόν είχαμε και διακρίσεις... από μια ρομά μαθήτριά.

-Με ποιους φορείς συνεργάζεστε ;

-Συνεισφέρει η εκκλησία, στη αρχή της χρονιάς , αναλαμβάνει τα τετράδια τους σάκους, τα πάντα. Και αγοράζει κάθε Σεπτέμβριο η εκκλησία και δίνει στα παιδάκια ό, τι χρειάζονται δηλαδή.

- Ποια είναι τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει το σχολείο σας ;

-Κοιτάζτε να δείτε είναι μια διαφορετική κοινωνία , πολύ διαφορετική κοινωνία .

-Διαφορετική ως προς σε τι ;

- Έχουμε μια διαφορετική κουλτούρα, κι αυτή τη διαφορετική κουλτούρα προσπαθούμε κάπου να την παντρέψουμε. Κάπου να δείξουμε ότι σεβόμαστε τον άλλον, γιατί τους σεβόμαστε. Τα προβλήματα είναι ότι δεν έχουμε καμία επικοινωνία με τους γονείς, καμία επικοινωνία. Ο, τι κάνουμε το κάνουμε μόνοι μας. Θέλουμε να πάνε τα παιδάκια για εμβόλιο , εμείς τους αγοράζουμε βιβλιάρια προκειμένου να τα σφραγίσει το σχολείο. Δε μπορούμε να επικοινωνήσουμε με τους γονείς. Με έναν γονέα μόνο αυτά τα 10 χρόνια καταφέραμε να συνεννοηθούμε, με κανέναν άλλον. Δε μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Πηγαίνουμε στον καταυλισμό μαζεύουμε τα παιδάκια που δεν έχουν γονείς για να έρθουν εδώ. Τα ζυπνάμε εμείς.

- Πως είναι το επίπεδο των μαθητών ρομά μαθησιακά ;

- Είναι πολύ χαμηλό το επίπεδο.

-Που πιστεύετε ότι οφείλετε αυτό ;

-Σίγουρα οφείλετε στους γονείς, όχι όμως απαραίτητα. Είναι και το γεγονός ότι ως κοινότητα, κοινωνία έχουν απαξιωμένη την εκπαιδευτική διαδικασία.

- Τι πιστεύετε ότι θα μπορούσε να κάνει το σχολείο γι αυτό;

-Τίποτα. Τίποτα παραπάνω από αυτό που κάνουμε εμείς. Ίσως η κοινωνία, ο κρατικός παράγοντας θα μπορούσε να κάνει. Μια πρόταση η οποία στα πλαίσια της διαπολιτισμικότητας είχε απορριφθεί ήταν , τα παιδιά τα οποία ζουν στους συνοικισμούς όχι τα αστικοποιημένα , για τα πρώτα δυο η τρία χρόνια να μαθαίνουν τις βασικές γνώσεις της γλώσσας, των μαθηματικών σε ένα σχολείο μέσα στη γειτονιά τους, μέσα στη κοινωνία τους . Την ίδια στιγμή να συμμετείχαν σε κοινωνικές και αθλητικές δράσεις με το κοντινότερο σχολείο , να πηγαίνουν μαζί σε θέατρα, να κάνουν μαζί αθλητικές δράσεις, να κάνουν μαζί γιορτές και μετά τη Τετάρτη δημοτικού να ερχόντουσαν σε αυτό το σχολείο, προκειμένου αυτή η διετία η τριετία να αποτελέσει έναν προθάλαμο. Αυτός ήταν ο θεσμικός παράγοντας, το σχολείο τα έχει κάνει όλα.

-Συνεπώς, πιστεύετε ότι το σχολείο έχει πετύχει τους στόχους του;

- Κοιτάζτε να δείτε, οι στόχοι είναι κάτι πάρα πολύ σχετικό γιατί ,το σχολείο ασκεί μια δράση. Το κατά πόσον επιτεύχθηκε ο στόχος είναι διαφορετικό. Και βέβαια πρέπει να ορίσουμε και τον στόχο. Αν θεωρήσουμε ως στόχο ότι στα 10 παιδάκια ρομά στη Στ' δημοτικού, τα 8 να είναι στο επίπεδο που είναι ο μέσος μαθητής, όχι αυτός ο στόχος δεν επιτυγχάνεται. Δεν μπορούμε να λέμε ψέματα.

-Απουσιάζουν συχνά από το σχολείο;

- (χαχα..) Ε βέβαια απουσιάζουν. Δεν τα ζυπνάει κανένας.

- Όσον αφορά το μέλλον των μαθητών Ρομά τι σκέφτεστε;

- Δε σκέφτομαι τίποτα. Εμείς έχουμε κάνει μια προσπάθεια για του χρόνου ώστε να προχωρήσουν στην επόμενη βαθμίδα. Τώρα θα δούμε..

-Υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ ρομά και μη ρομά;

- Εμείς δεν έχουμε το απόγεμα άμα πάτε κατά τις 8 στο πάρκο θα δείτε παιδιά και ρομα και μη ρομά να παίζουν μαζί μπάλα. Δεν έχουμε τέτοιες συγκρούσεις. Μεταξύ τους μαλώνουν πιο πολύ και μαλώνουν και άσχημα.

- Όσον αφορά τις σχολικές γιορτές οι μαθητές ρομά συμμετέχουν κανονικά ;

- Συμμετέχουν και έχουμε και ένα κοριτσάκι στην Δ' δημοτικού που στο χορευτικό είναι πρώτο .

-Στις γιορτές επιλέγεται στοιχεία και από τους δικούς τους πολιτισμούς ή όχι ;

- Όχι.. Λες κάποια πράγματα τους μιλάς αλλά δεν βάζουμε στοιχεία.

- Οι γονείς δεν παρευρίσκονται στις γιορτές ;

- Οι γονείς δεν υπάρχουνε. Δεν υπάρχουνε. Μερικές φορές δεν υπάρχουνε και κυριολεκτικά.

- Όσον αφορά το ρόλο της πολιτείας, είστε ευχαριστημένος ;

-Εύκολος είναι ο κατάγγελτικός ρόλος. Η πολιτεία μέσω δομών ή όπως το Πανεπιστήμιο προσπαθεί να βοηθήσει. Το ζητούμενο είναι ότι αν ο άλλος δεν θέλει να βοηθηθεί , δε μπορούμε να καταγγείλουμε την πολιτεία.

- Θα θέλατε να ζητήσετε κάτι συγκεκριμένο από την πολιτεία ;

- Όποιον και να ρωτήσετε ,θα σας πει πως θέλει ενίσχυση. Έτσι και εμείς ζητάμε πόρους. Μέχρι στιγμής τα βγάζουμε πέρα εξ ιδίων και με την βοήθεια της εκκλησίας.

- Υπάρχει περίπτωση το σχολείο να αναπαράγει στερεότυπα και προκαταλήψεις όσον αφορά τους Ρομά ;

- Καμία απολύτως περίπτωση. Αμα θέλετε να πάμε μια βόλτα στους καταυλισμούς να το δείτε και μόνη σας. Παίζουν μια χαρά. Όποτε θέλετε να πάμε μαζί στους συνοικισμούς.

Αυτό θα είναι μια καλή εμπειρία για να την καταγράψετε και να βγάλετε τα συμπεράσματά σας.

- Υπάρχουν προσπάθειες για την επιμόρφωση των ρομά;

-Υπάρχουν.

-Πιο συγκεκριμένα ;

-Τα προγράμματα τα οποία γινόντουσαν , σε εμάς το τμήμα ένταξης, σε άλλα σχολεία οι ζώνες υποδοχής και η καθημερινότητα η οποία δεν καταγράφεται θεσμικά. Η καθημερινότητα του δασκάλου , ο οποίος βοηθάει τα παιδάκια. Αυτό το θεωρώ πολύ σημαντικό και θα σας παρακαλούσα στην έρευνα να το καταγράψετε σαν μια υποσημείωση η οποία είναι άποψη των μάχιμων δασκάλων που κάνουν αυτή τη δουλειά.

-Σε περίπτωση ύπαρξης συγκρούσεων ποιος πιστεύεται ότι ευθύνεται κυρίως για αυτές ;

- Δεν είχαμε καμία σύγκρουση. Όταν λέμε καμία, μα καμία.

- Ποιοι είναι οι στόχοι σας ως διευθυντής για το μέλλον ;

-Να έρχονται τα παιδιά. Να ερχόμαστε σε επαφή με τους γονείς και να ακούμε αυτά τα οποία τους λέμε και να προσπαθούν και αυτά για να τα βοηθήσουμε και εμείς οι δάσκαλοι. Και τους στόχους θα τους δείτε αν πάμε μαζί στους συνοικισμούς. Να καταγράψετε τη μη θεσμική προσπάθεια και αγώνα που κάνει ο μάχιμος δάσκαλος. Γιατί ο μάχιμος δάσκαλος έχει ορκιστεί να υπηρετεί την Ελλάδα σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της και όλα τα παιδιά του ελληνικού λαού. Ο μέσος δάσκαλος το κάνει με τον καλύτερο τρόπο. Τιμάει τον όρκο του , τιμάει τη δουλειά του , τιμάει την καθημερινότητα του. Αυτό να καταγράψετε . Το ζητούμενο είναι η ψυχική στήριξη και απελευθέρωση του μάχιμου δασκάλου ώστε να κάνει την δουλειά του όπως την ξέρει.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 3^Η Δ3

Φύλλο : Άντρας

Ιδιότητα : Διευθυντής Δημοτικού Σχολείου

-Αγαπητέ κύριε Α. θα μπορούσατε να μου πείτε ποια είναι η σύσταση του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου σας;

- Το σχολείο μας έχει 230 παιδιά. Μαθητές ρομά αυτή τη στιγμή είναι γύρω στους 25 με 30. Φέτος έχουμε πιο λίγα από όλες τις φορές. Παλιότερα είχαμε περισσότερους. Αλλά επειδή η περιοχή από το σχολείο μας δεν πιάνει καθόλου προς τα πάνω, προς το Αλιβέρι, έχουν μειωθεί πάρα πολύ οι μαθητές.

- Ποιες είναι η προκλήσεις για σας ως διευθυντής ;

- Καταρχάς να φροντίσω την φοίτηση τους, να είναι τακτικοί, να έρχονται στο σχολείο. Το δεύτερο είναι, να φροντίζω όταν φεύγουν, που πηγαίνουν κυρίως στην Αμαλιάδα οι δικοί μου, να παίρνω τις κάρτες φοίτησης και να φοιτούν στο σχολείο εκεί πέρα, ή στο 4^ο Αμαλιάδας ή στο 2^ο ανάλογα σε ποια περιοχή πηγαίνουν. Ιδιαίτερα προβλήματα άλλα δεν έχουμε. Δηλαδή 5 χρόνια που είμαι εγώ διευθυντής εδώ τα πιο δύσκολα σημεία της φοίτησης των ρομά ήταν αυτά. Η τακτική φοίτηση, να τους κυνηγάμε να έρχονται και όταν φεύγουν, να φεύγουν με κάρτα φοίτησης για να πηγαίνουν στα αντίστοιχα σχολεία στην Αμαλιάδα.

- Απουσιάζουν συχνά από το σχολείο;

- Ναι, ναι απουσιάζουν. Υπάρχουν μάλιστα κάποια παιδιά που δεν έρχονται καθόλου. Για παράδειγμα, φέτος έχουμε στην Στ' έναν μαθητή ο οποίος ήρθε πέρυσι, σταμάτησε κάποια στιγμή επανέλαβε την τάξη και φέτος μετά από τα Χριστούγεννα δεν έχει έρθει γιατί μάλλον έχει παντρευτεί.

- Τυχαίνει συχνά να παντρεύονται ρομά μαθητές;

- Ναι, ναι αρκετά συχνά.

- Ποιες δράσεις αναλαμβάνετε;

- Συνεργαζόμαστε πάρα πολύ με το 10 ο πάνω στο Αλιβέρι, με τις δομές που υπάρχουν εδώ στη Νέα Ιωνία και ασχολούνται με τους ρομά. Είχαμε ενταχθεί και στο πρόγραμμα που υλοποιούσε το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας για τους ρομά. Γενικώς όποια δράση

υπάρχει και υλοποιείται από τοπικές δομές ή από δομές των ρομά συμμετέχουμε και εμείς ενεργά. Όλο το σχολείο δηλαδή όχι μόνο τα ρομά παιδιά που υπάρχουν.

- Πιο συγκεκριμένα ;

- Τα 3 τελευταία χρόνια , παίρναμε μέρος σε εκδηλώσεις που διοργανώνονται στο πολιτιστικό κέντρο της Νέας Ιωνίας που αφορούν τους ρομά με εικαστικά , με τραγούδια με τέτοια πράγματα και συμμετέχει όλο το σχολείο.

-Θα μπορούσατε να μου μιλήσετε πως διοργανώνετε τις σχολικές γιορτές;

- Ναι συμμετέχουν όλα τα παιδιά κανονικά.

-Βάζετε στοιχεία και από τους δικούς τους πολιτισμούς;

- Όχι ιδιαίτερα γιατί δεν το θέλουν και αυτοί να βάζουμε. Δεν έχουν κάτι διαφορετικό πχ στην 25^η Μαρτίου ή στα ποιήματα ή στα τραγούδια. Στις παρελάσεις συμμετέχουν κανονικά. Στις γιορτές μας συμμετέχουν κανονικά. Δεν κάνουμε κάτι ξεχωριστό γι' αυτούς.

- Παρευρίσκονται οι γονείς των ρομά στις γιορτές;

- Ναι, ναι έρχονται κανονικά γιατί το θεωρούν και αυτοί ότι είναι κάτι πέρα από τα καθημερινά.

- Ποιοι είναι οι στόχοι σας ως διευθυντής ;

- Οι στόχοι του σχολείου είναι να καταφέρουμε τα παιδιά αυτά να έρχονται , να φοιτούν κανονικά , παίρνουν κανονικά το απολυτήριο τους και να συνεχίσουν στο Γυμνάσιο. Αυτός είναι ο βασικός μας στόχος. Γιατί, άλλα προβλήματα δεν έχουμε στο σχολείο μας δηλαδή τα παιδιά έχουνε προσαρμοστεί, έχουνε παρέες.. και τα υπόλοιπα παιδιά δεν το βλέπουν σαν κάτι ξεχωριστό, δηλαδή ότι είναι ένας άλλος πολιτισμός ή ότι.. τίποτα άλλο.

-Κάποιοι έχουν κάνει λόγο για αντιθέσεις μεταξύ ρομα και μη ρομά. Εσάς ποια είναι η γνώμη σας περί τούτου;

-Νομίζω ότι όταν σε ένα σχολείο υπάρχει ένα κλίμα συνεργασίας και αποδοχής και προσαρμοστικότητας, όλα λύνονται. Μόνο όπου υπάρχουν περιβάλλοντα πολύ ανταγωνιστικά, νομίζω παρουσιάζονται τέτοια πράγματα.

- Εσείς δεν βλέπετε κάτι τέτοιο;

- Όχι, όχι. Εμείς εδώ τουλάχιστον 5 χρόνια που είμαι εγώ διευθυντής δεν έχουμε δει κάτι.

- Κάνετε συχνά συγκεντρώσεις γονέων;

-Ναι.

- Παρευρίσκονται οι γονείς των ρομά;

- *Εε.. συνήθως όχι. Γιατί είναι πρωινές οι ώρες. Βέβαια, τους παίρνουμε εμείς τηλέφωνο , κανονίζουμε ραντεβού άλλες μέρες που μπορούνε. Οι περισσότεροι έρχονται όμως. Έρχονται στα ραντεβού που τους κλείνουμε εμείς μετά. Γιατί όταν δίνουμε βαθμούς , δουλεύουν οι περισσότεροι το πρωί. Ενδιαφέρονται όμως για τα παιδιά τους.*

- Ποια είναι η σχέση των εκπαιδευτικών με τους ρομά;

- *Μια χαρά, οι καλύτερες.*

- Πιο συγκεκριμένα;

- *Δεν αντιμετωπίζουν κανένα ιδιαίτερο πρόβλημα.*

- Όσον αφορά το επίπεδο των ρομά μαθησιακά , πως είναι ;

- *Ε. Υπάρχουν παιδιά τα οποία είναι πάρα πολύ καλά , 10 κυριολεκτικά για το 10 και υπάρχουν και κάποια άλλα που έχουνε πάρα πολλά προβλήματα. Εξαρτάται από το πόσο ενδιαφέρον δείχνει η οικογένεια στο να τα βοηθήσουν.*

- Πιστεύετε λοιπόν ότι ο βασικός λόγος που είναι χαμηλά μαθησιακά είναι η οικογένεια ;

- *Δεν μπορώ να πω σίγουρα. Και η οικογένεια και το σχολείο. Πρέπει από κοινού αυτά τα δυο στοιχεία τέλος πάντων, οι δυο θεσμοί να συνεργάζονται και να βοηθάνε. Δεν μπορούμε να πούμε ότι κάποιος έχει περισσότερο ή ότι κάποιος έχει λιγότερο ευθύνη. Νομίζω ότι και οι δυο ευθύνονται το ίδιο.*

- Ποια είναι η σχέση των κοριτσιών ρομά συγκριτικά με των αγοριών ρομά μαθησιακά;

- *Είναι πιο δύσκολη. Είναι πιο δύσκολη. Δηλαδή πολλές φορές παλεύουμε με τα κορίτσια για να πάνε στο Γυμνάσιο. Συνήθως μόλις τελειώνουν την Στ' σταματάνε. Σταματάνε, άλλα παντρεύονται.. Μας έχουν καλέσει και σε γάμους τα προηγούμενα χρόνια. Σταματάνε και ασχολούνται είτε με τις δουλειές του σπιτιού είτε με τη δουλειά που κάνουν οι γονείς. Πάντως δεν πάνε στο Γυμνάσιο και αυτό είναι ένα θέμα που το παλεύουμε κάθε χρόνο.*

- Το να εισαχθούν στην επόμενη βαθμίδα;

- *Ναι. Εκεί φαίνονται οι πολιτισμικές διαφορές. Σου λένε ότι εμείς το χουμε αλλιώς , για τα κορίτσια ειδικά.*

- Πιστεύετε ότι το σχολείο άθελα του δημιουργεί στερεότυπα και προκαταλήψεις;

- *Άθελα του ναι μπορεί να το κάνει κάποιες φορές , αλλά νομίζω ότι όταν υπάρχει μια συγκεκριμένη πολιτική από το σχολείο τέτοια ζητήματα δεν παρουσιάζονται. Δηλαδή*

κατά λάθος το σχολείο να κάνει μια ενέργεια που θα θίξει ή που θα τονίσει κάποια στερεότυπα ότι οι ρομά είναι έτσι ή ότι οι ρομά είναι αλλιώς, οι ρομά κάνουν φασαρία κλπ.

- Υπάρχουν διενέξεις μεταξύ των μαθητών ρομά και μη ρομά;

- Εε.. διενέξεις υπάρχουν γενικά μεταξύ των μαθητών όχι συγκεκριμένα. Έχουμε και διενέξεις μεταξύ των ρομά έχουμε και διενέξεις μεταξύ των υπολοίπων. Και όταν υπάρχουν αυτές οι διενέξεις δεν έχουν σαν αντικείμενο, δεν έχουνε μάλλον σαν υπόβαθρο ότι ο ένας είναι ρομά και ο άλλος δεν είναι. Είναι αυτά που τσακώνονται όλα τα παιδιά στο σχολείο , για τα παιχνίδια, για τα πράγματά τους , για διάφορα.

-Όσον αφορά το μέλλον των Ρομά μαθητών, τι σκέφτεστε;

- Επειδή ήμουν σχολικός σύμβουλος 4 χρόνια και είχα τον καταυλισμό εκεί των ρομα στην δική μου την περιφέρεια και ένα 12θέσιο με 500 παιδιά μέσα και άλλα τόσα απ' έξω δεν είμαι και πολύ αισιόδοξος , γιατί πρέπει να γίνουνε πολύ συντονισμένες ενέργειες από πολλούς φορείς μαζί μόνο το σχολείο και η οικογένεια δεν αρκεί. Χρειάζεται να δραστηριοποιηθούν περισσότερο κρατικές υπηρεσίες, οι οποίες να βοηθήσουνε την φοίτηση για να μπορέσουνε αυτοί οι μαθητές να πάνε και στο λύκειο και να περάσουν και σε μια πανεπιστημιακή σχολή και να κάνουν κάτι διαφορετικό από αυτό που τέλος πάντων βλέπουν στις οικογένειες τους.

-Πιο συγκεκριμένα μπορείτε να μου πείτε τι ακριβώς κάνουν οι εκπαιδευτικοί όσον αφορά τους ρομά μαθητές ;

- Περισσότερη επαφή με τις οικογένειές τους από ότι πιθανόν έχουν με τις οικογένειες των άλλων παιδιών. Αφιερώνουν πολύ περισσότερο χρόνο με τα παιδιά ρομά, να τους εξηγήσουν κάτι παραπάνω , να συμπληρώσουν μια άσκηση που δεν έκαναν στο σπίτι , να ενδιαφερθούν για πράγματα πέρα από το σχολείο, δηλαδή, και όσον αφορά τα προσωπικά τους. Αν έχουν παρέες, αν δεν έχουνε, αν παίζουνε, αν δεν παίζουνε, που πάνε. Τέτοιες ενέργειες κάνουν.

- Είστε ευχαριστημένος από το ρόλο της πολιτείας;

- Γενικά από τον ρόλο της πολιτείας όχι. Δεν θα μπορούσα να πω ότι είμαι ευχαριστημένος , αλλά περισσότερο βάρος δίνουμε στο τι μπορούμε να κάνουμε εμείς , οπότε δεν ασχολούμαστε με τα άλλα. Ο, τι μας δώσουνε καλό είναι , αλλά και να μην μας το δώσουνε, εντάζει πάλι καλό είναι . Εμείς κάνουμε αυτό που μπορούμε και στο μέτρο των δυνατοτήτων μας.

- Τι θα θέλατε να ζητήσετε από την πολιτεία;

- Θα ζητούσα μεγαλύτερη ευελιξία και μεγαλύτερο ενδιαφέρον στα θέματα που αφορούν τη φοίτηση των ρομά στα σχολεία. Δηλαδή, σε θέματα απουσιών, σε θέματα εμβολίων, σε θέματα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, σε θέματα μετακίνησης όταν φεύγουν από το ένα σχολείο και πηγαίνουν στο άλλο. Τέτοια πράγματα θα ήθελα να κοιτάζει η πολιτεία και να προσπαθήσει να τα λύσει.

- Πιστεύετε ότι το σχολείο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις αυτών των παιδιών ;

- Πλήρως δεν ανταποκρίνεται. Και δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί γιατί πάντα πάμε στον μέσο όρο, αλλά υπάρχει πολύ μεγάλη προσπάθεια στο να φτάσουμε σε ένα καλό επίπεδο, σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο. Πάντα θέλει προσπάθεια.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4^Η Δ4

Φύλο : Γυναίκα

Ιδιότητα : Διευθύντρια Δημοτικού Σχολείου

-Θα μπορούσατε να μου πείτε ποια είναι η σύσταση του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου σας;

- Εγώ όταν μπήκα στο σχολείο το 38 % των μαθητών ήταν ρομά. Στη πορεία όμως το ποσοστό αυξήθηκε και έφτασε σχεδόν το 50%. Δηλαδή το σχολείο ήταν μισό μοιρασμένο. Είχε μισούς ρομά μαθητές και μισούς μη ρομά.

- Ποιοι είναι οι στόχοι σας ως διευθύντρια ;

- Λοιπόν, ένα τέτοιο σχολείο σαφώς και πρέπει να είναι ένα δημοκρατικό σχολείο και ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία. Εμένα στόχος μου ήταν, να μην μείνει κανένα παιδί εκτός σχολείου. Όλα τα παιδιά να έρθουν στο σχολείο, να συνεκπαιδευτούν με αυτοεκτίμηση και να τους καλλιεργηθεί η αυτοσεβασμός, η επικοινωνία, η συνεργασία. Να δείξουμε όλοι οι εκπαιδευτικοί σεβασμό στις εκπαιδευτικές ανάγκες του κάθε μαθητή μας και επίσης να σεβαστούμε κάθε διαφορετικό στοιχείο του μαθητή μας, γιατί ο καθένας έρχεται κουβαλώντας την κουλτούρα του και τις εμπειρίες του και εφαρμόζοντας πάντα την νομοθεσία περί ισότητας όλων των ανθρώπων κάνοντας πράξη αυτό δηλαδή που προβλέπει η νομοθεσία.

-Κάποιοι έχουν κάνει λόγο για αντιθέσεις μεταξύ ρομα και μη ρομά. Εσάς ποια είναι η γνώμη σας περί τούτου;

- Είναι γεγονός ότι για να συνυπάρξουμε όλοι αρμονικά , αυτό ξεκινάει από την κοινωνία. Αρχικά πρέπει να γίνει δουλειά με την κοινωνία και με τους ενήλικες. Γιατί , ένα παιδί έρχεται στο δημοτικό σχολείο στα 6 του χρόνια και πάει στα προ νήπια στα 4 ή 5 του και ήδη έχει διαμορφώσει μια προσωπικότητα που συμβάλλουν βέβαια οι εμπειρίες του και οι στάσεις του προσωπικού του περιβάλλοντος. Εγώ αυτό που αντιμετώπισα ως διευθύντρια, ήταν ένας προβληματισμός των μη ρομά μαθητών γονέων. Οι μη ρομά γονείς δηλαδή φοβόντουσαν ότι ερχόμενα τα παιδιά του στο συγκεκριμένο σχολείο , θα μείνουν πίσω στα μαθήματα, γιατί οι ρομά μαθητές υποτίθεται ότι , υποτίθεται λέω , γιατί δεν ισχύει αυτό πάντα ότι υστερούν , μέσα στην νοοτροπία των γονέων ότι υστερούν στο κομμάτι το μαθησιακό, και ένας άλλος φόβος και προβληματισμός που υπήρχε σε περίπτωση που οι ρομά μαθητές έμεναν για περισσότερα χρόνια στο δημοτικό σχολείο είχαν διαφορά ηλικία με τα υπόλοιπα παιδιά και έχοντας υπόψη τους ότι τα πολιτισμικά στοιχεία κάποιων οικογενειών ρομά και των περισσότερων λειτουργούν – είναι τελείως διαφορετικά από τα δικά μας ανησυχούσαν ας πούμε μήπως κάποιο ρομα ενοχλήσει το κορίτσι και δημιουργηθούν κάποια προβλήματα. Έλεγαν ας πούμε κάποιες μαμάδες : « πω πω το παιδί μου εμένα ένα κατά δυο χρόνια μεγαλύτερο μπορεί να το πονηρέψει ή μπορεί να συμβεί κάτι την ώρα του διαλείμματος ή στο σχόλασμα ή στην τουαλέτα.» Υπήρχε αυτός ο φόβος. Εγώ αυτό το οποίο προσπάθησα ας πούμε να τους πείσω είναι ότι το σχολείο σέβεται τις εκπαιδευτικές ανάγκες του κάθε μαθητή και βοηθά τον κάθε μαθητή στο κομμάτι το μαθησιακό , να φτάσει ως εκεί που μπορεί να φτάσει. Επομένως, υπήρχε ο στόχος από πλευρά μας πέρα από τα κλασικά τμήματα , να υπάρχουν και υποστηρικτικές δομές και συνεργασίες οι οποίες θα βοηθούσαν τους γενικότερα αδύναμους μαθητές και πιθανότατα αρκετοί από αυτούς να ήταν και κάποιοι ρομά μαθητές. Στο μαθησιακό λοιπόν κομμάτι βοήθησε πάρα πολύ το ότι οι συνάδελφοι δουλεύαμε εξατομικευμένα, αν κάποιος είχε την δυνατότητα να δουλέψει και εξατομικευμένη διδασκαλία, ήταν το ιδανικό, ομαδοσυνεργατικά δηλαδή ομαδοποιούνταν μαθητές ρομά και μη ρομά. Έτσι λοιπόν προσπαθήσαμε να παλέψουμε το κομμάτι το μαθησιακό μέσα στην τάξη. Μετά φροντίσαμε να υπάρχουν δυο τάξεις υποδοχής στις οποίες φοιτούσαν οι ρομά και οι αλλοδαποί μαθητές, ενισχυτική διδασκαλία είχαμε, το πρόγραμμα μας βοήθησε πάρα πολύ γιατί αρχικά η ενισχυτική διδασκαλία στη γλώσσα και στα μαθηματικά για τα ρομά παιδάκια γινόταν εκτός ωραρίου στην πορεία γινόταν μέσα στην τάξη και δώσαμε κυρίως έμφαση στην Α' τάξη και στην Στ' τάξη, η πρόωγη παρέμβαση με κάποιο τρόπο και ο μαθητής της ΣΤ' στα πλαίσια της ομαλής του μετάβασης στο Γυμνάσιο να έχει μια

μεγαλύτερη δυνατή υποστήριξη. Άρα λοιπόν ήταν οι υποστηρικτικές δομές στην τάξη, ενισχυτική διδασκαλία.. δεν είχαμε εμείς φροντιστηριακά τμήματα δεν λειτουργούσαν, δεν χρειάστηκε γιατί είχανε την τάξη υποδοχής, το πρόγραμμα και τέλος το ολοήμερο σχολείο. Φροντίσαμε, προσπαθήσαμε αρκετοί ρομά μαθητές να παρακολουθούν το ολοήμερο σχολείο όπου εκεί γινόταν η μελέτη τους, για τα μικρά παιδάκια στη γλώσσα και στα μαθηματικά και έτσι δεν είχαμε την δυσκολία μας λένε γονείς ρομά ότι εγώ δε πήγα σχολείο , δε ξέρω δε μπορώ να βοηθήσω το παιδί μου. Αυτή η βοήθεια γινόταν από τους εκπαιδευτικούς στο χώρο του σχολείου.

- Πώς ήταν το επίπεδο των ρομά μαθησιακά;

-Υπήρχαν ρομά μαθητές οι οποίοι ήταν καλοί , υπήρχαν ρομά μαθητές οι οποίοι υστερούσαν σε σχέση με τους υπόλοιπους. Εκείνο που θεωρώ εγώ ανασταλτικό παράγοντα στο κομμάτι τι εκπαίδευσης είναι το κομμάτι της φοίτησης. Αν φοιτούσαν ανελλιπώς θεωρώ ότι δεν θα υπήρχαν τα εκπαιδευτικά κενά τα οποία τους δημιουργούνταν και βέβαια για να μην έχουμε απουσίες και οι συνάδελφοι παρακολουθούσαν , παίρνανε παρουσίες , τους κατέγραφαν σε περίπτωση που ένας μαθητής έλειπε 3 μέρες αυτομάτως επικοινωνούσαμε με την οικογένεια. Σε περίπτωση που δεν ήταν εύκολη η οικογένεια χρησιμοποιούσαμε τον διαμεσολαβητή , ενεργοποιούσαμε, δραστηριοποιούσαμε τον διαμεσολαβητή ο οποίος έψαχνε την οικογένεια για να μας ενημερώσει και σε περιπτώσεις μαθητών που χρειάστηκε να μετακινηθούν χρησιμοποιούσαμε την κάρτα φοίτησης. Εκδίδαμε την κάρτα φοίτησης επικοινωνούσαμε με τους υπόλοιπους στο καινούριο σχολείο στο οποίο θα βρισκόταν ο μαθητής , πήγαινε η κάρτα φοίτησης εκεί, βρισκόμασταν σε επαφή και επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς από το άλλο σχολείο και στο τέλος το σχολείο στο οποίο ήταν εγγεγραμμένος ο μαθητής έπαιρνε την κάρτα φοίτησης και παρακολουθούσε γενικά το θέμα της φοίτησης. Τώρα βέβαια και με το my school όλα αυτά γίνονται πιο γρήγορα γιατί γίνονται και ηλεκτρονικά.

- Ποιοι πιστεύετε είναι οι λόγοι που απουσίαζαν οι μαθητές ρομά από το σχολείο;

- Εγώ νομίζω ότι αυτό λίγο έχει σχέση με την πιο χαλαρή φιλοσοφία των ρομά γονέων . Δηλαδή αυτό που έβλεπα ήταν ότι να χθες είχαμε έναν γάμο , είχαμε μια γιορτή , αργήσαμε να κοιμηθούμε, δεν ξυπνήσαμε το πρωί μας πήρε ο ύπνος ή λείπαμε ταξίδι και ποιος θα τα ξυπνήσει τα παιδιά. Πολλές φορές τα παιδιά έμεναν με τον παππού ή την γιαγιά. Ο παππούς και η γιαγιά πιο δύσκολα καλούσε το χατίρι ή πίεζε ας πούμε τον μαθητή. Και οι καιρικές συνθήκες επηρέαζαν την φοίτηση. Το κρύο ή η βροχή δεν τους έκανε να ξυπνούν νωρίς . Μετά τις διακοπές υπήρχε ένα χαλαρό κλίμα το οποίο

πρόκειται να συνεχιστεί. Και γι αυτό το λόγο πάντα επικοινωνούσαμε με τον διαμεσολαβητή και του έλεγα ότι κύριε τάδε την Δευτέρα ξεκινάει το σχολείο , ενημερώστε τα παιδάκια , επικοινωνήστε με τις οικογένειες λίγο να ξέρουν να έρθουν στο σχολείο. Ήθελαν αυτό , μια παρακίνηση ας πούμε. Να βρίσκετε κανείς σε ετοιμότητα και εγρήγορση. Βέβαια, υπήρχαν οικογένειες οι οποίες επένδυναν στην μόρφωση των παιδιών τους υπήρχαν οικογένειες που είχανε και κάποιου άλλου τύπου δυσκολίες τώρα με την κρίση, δούλευαν οι γονείς, έμεναν μακριά , αναγκάζονταν να μετακινηθούν οι ίδιοι. Ένα γονιός μου είχε πει «εγώ θέλω να στείλω το παιδί μου στο σχολείο αλλά αυτήν τη στιγμή έχω οικονομικά προβλήματα , το πρώτο μου μέλημα είναι το βιοποριστικό» Και εντάξει υπήρχαν και κάποιες οικογένειες, θεωρώ πως ήταν μικρότερο αυτό το ποσοστό, που γενικά δεν ήταν έτσι στην κουλτούρα της οικογένειας το σχολείο και η εκπαίδευση. Δηλαδή, ήταν πιο δεμένοι με την νοοτροπία ότι ε μεγαλώνει το κορίτσι μου 12 χρονών να το παντρέψω ας πούμε.

- Συναντούσατε συχνά το « φαινόμενο» του γάμου σε αυτήν την ηλικία;

-Εμείς αυτό που είχαμε φροντίσει είναι πέρα από την υποστήριξη στο κομμάτι της εκπαίδευσης για να μη έρθουν οι προβληματισμοί και οι σταθμοί των μη ρομά γονέων, φροντίσαμε να μην μένουν μαθητές, να μην επαναλαμβάνουν την τάξη. Να μην ξεπερνούν το ηλικιακό όριο που είναι το σχολείο , ώστε να έχουν και οι ίδιοι την ευκαιρία να πάρουν και μια γεύση από την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ,να τελειώνουν αν μη τι άλλο.. ο στόχος ήταν να μπουν στο γυμνάσιο. Κάποια στιγμή είχαμε έναν μαθητή ο οποίος ήταν παντρεμένος. Μαθήτριά δεν διέκοψε την φοίτησης γιατί παντρεύτηκε αυτά τα χρόνια που είμαι στο σχολείο. Ωστόσο αδερφή μαθήτριάς , η οποία είχε παντρευτεί δεν μας πολύ ερχόταν στο σχολείο γιατί έλεγε: «εγώ τώρα περιμένω το ανιψάκι μου». Και εντάξει εκεί πάντα ενοχλούσαμε την οικογένεια να μας φέρει το παιδάκι στο σχολείο.

- Πως ήταν συγκριτικά το μαθησιακό επίπεδο όσον αφορά τη σύγκριση αγοριών κοριτσιών;

- Μπορώ να μπω καλύτερα ότι υπερτερούσαν τα κορίτσια. Δεν είμαι όμως κάθετη σε αυτό. Υπήρχαν ρομά μαθήτριάς καλές που συνεχίζουν και στο γυμνάσιο και μαθαίνω τα νέα τους και αγόρια επίσης. Μάλλον τα κορίτσια.

- Περίπου τι ποσοστό μαθητών ρομά πήγε στην επόμενη βαθμίδα;

- Συνέχισαν όλοι. Δεν ξέρω αν στην πορεία διέκοψαν κάποιοι. Είχαμε κάνει σε συνεργασία με την ψυχολόγο του προγράμματος , πρόγραμμα ομαλής μετάβασης στο γυμνάσιο. Δηλαδή, είχαμε επισκεφθεί με την δασκάλα τους, όλοι οι μαθητές της ΣΤ'

τάξης και με την ψυχολόγο η οποία είχε προετοιμάσει το έδαφος, ώστε να νιώσουν οικεία με το περιβάλλον και να συνεχίσουν πιο άνετα. Κάποια κορίτσια ναι ξέρω ότι διέκοψαν. Κάποιοι διέκοψαν επειδή δεν τα κατάφεραν στην Α' Γυμνασίου, το θέμα των απουσιών και νομίζω και των γάμων για κάποιες οικογένειες.

-Υπήρχαν διενέξεις ρομά και μη ρομά μαθητών;

-Δεν νομίζω ότι συγκρούονταν. Υπήρχαν φιλίες ρομά και μη ρομά μπορώ να πω και συγκρούσεις μπορώ να πω ότι μπορεί να υπήρχαν μεταξύ των ρομά μαθητών. Όχι αντιπαλότητες ρομά και μη ρομά. Αλλά όσον αφορά να ρθούν οι προκαταλήψεις θεωρώ ότι παίζει μεγάλο ρόλο το πώς θα χειριστεί κάποια πράγματα ο διευθυντής , οι εκπαιδευτικοί νομίζω ότι χρειάζεται συνεργασία με τον σύλλογο γονέων, συνεργασία με τους γονείς γενικότερα.

-Υπάρχει περίπτωση το σχολείο να αναπαράγει στερεότυπα και προκαταλήψεις;

- Αυτό είναι στο χέρι του σχολείου να μην το κάνει. Θυμάμαι κάποια φορά, δεν ξέρω αν έχει αξία αυτό.. Λοιπόν χάλασε ο σκελετός από τα γυαλιά ενός μαθητή . Τον χάλασε ένας ρομά μαθητής, ενώ αυτός που φορούσε τα γυαλιά ήταν μη ρομά. Μπήκε ο ρομά μαθητής στην τάξη αμέσως μετά το διάλειμμα και εκεί πήγε να τον διώξει ο μη ρομά μαθητής, ψιλό-πάλεψαν και έτσι χάλασε ο σκελετός. Μετά ο μη ρομά μαθητής παραπονέθηκε στον δάσκαλό του , ήρθε κάποια στιγμή εκεί πέρα μου έκανε και εμένα παράπονα. Κάναμε μια επικοινωνία με τον πατέρα του ρομά μαθητή, ο οποίος μου λέει: «κυρία τάδε πόσα χρήματα κάνει ο σκελετός του μαθητή να τον φτιάξω;». Με εντυπωσίασε η στάση του γονέα. Εν τω μεταξύ , η μητέρα του μη ρομά μαθητή όταν είχε έρθει στο σχολείο άρχισε να λέει « και βέβαια ο ρομά μαθητής έσπασε το σκελετό, και τι γίνεται κτλπ.» Όταν της εξήγησα ότι δεν αντιμετωπίζουμε τους μαθητές ως ρομά και μη ρομά, θα μπορούσε να το έκανε ο διπλανός του ή ο οποιοσδήποτε μου είπε ύστερα ότι « καταλαβαίνω ήταν μια άτυχη στιγμή, κι εγώ φοράω γυαλιά κ μπορεί να σπάσουν κτλπ» . Όταν όμως είδε τη στάση του γονέα ο οποίος πήγε να φτιάξει τα γυαλιά , πραγματικά εντυπωσιάστηκε. Και έφτασε στο σημείο να παραδεχτεί ότι αυτό ίσως δεν το έκανα οι μη ρομά γονείς.

- Πως οργανώνετε τις σχολικές γιορτές ;

- Συμμετέχουν όλοι και ρομά και μη ρομά. Εμάς οι γιορτές που κάναμε ήταν η γιορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου και της 25^{ης} Μαρτίου, κάναμε τα Χριστούγεννα και ανεβάσαμε ένα θεατρικό, και στην λήξη της σχολικής χρονιάς. Δεν μας δόθηκε η ευκαιρία να κάνουμε κάποια γιορτή στην οποία θα αναδεικνύαμε πολιτισμικά στοιχεία των ρομά μαθητών και των μη ρομά. Αν το κάναμε αυτό δε θα αναδεικνύαμε. Σε αυτό είμαι κάθετη. Δε θα

αναδεικνύαμε τον πολιτισμό μόνο των ρομά. Γιατί θεωρούσαμε ότι αυτό είναι ρατσιστικό αυτομάτως. Θα αναδεικνύαμε τον πολιτισμό όλων των ομάδων. Δηλαδή αν είχαμε μαθητές από Αλβανία που είχαμε, από Ρουμανία που είχαμε, Ρομά και Ελλήνων. Κάποια στιγμή που το συζητήσαμε αυτό, ίσως να παρουσιάζαμε έναν γάμο τσιγγάνικο, αυτομάτως όμως θα παρουσιάζαμε και έναν μη τσιγγάνικο. Θεωρούσαμε λοιπόν ότι όταν υπερτονίζουμε κάτι, δρούμε ρατσιστικά.

- Τι σκέφτεστε για το μέλλον των ρομά μαθητών ;

- Θεωρώ πολύ σημαντικό το να κατάφερναν να τελειώσουν το Γυμνάσιο. Ήδη οι οικονομικές δυσκολίες έχουν κάνει τους ρομά γονείς να συνειδητοποιούν την αναγκαιότητα των απολυτηρίων του δημοτικού σχολείου και του γυμνασίου στο πλαίσιο της εξεύρεσης εργασίας. Και μάλιστα το πρόγραμμα που αφορούσε τους γονείς ρομά είχε κάνει μαθήματα σε ενήλικες με σκοπό να δώσουν εξετάσεις και να πάρουν το απολυτήριο. Πραγματικά, το είχαν καταφέρει αρκετοί γονείς. Σαν διευθύντρια του σχολείου έβλεπα επειδή ερχόντουσαν πολλοί γονείς να πάρουν κάποια βεβαίωση καθώς τη χρειαζόταν κάποιος για να υποβληθεί και επειδή τώρα η οικοδομή που εργαζόταν πολλοί τέλειωσε, κάποια επαγγέλματα δηλαδή άρχισαν να χάνονται και αναζητούσαν αλλού εργασία. Έτσι έβλεπαν ότι χρειάζεται να έχουν κάποια χαρτιά και εκείνοι όπως όλοι οι άλλοι και έμπαιναν στη διαδικασία να προβληματίζονται και να λένε: « πω πό αν με κνηγούσε η μάνα μου ή ο πατέρας μου τώρα θα είχα και το απολυτήριο του δημοτικού σχολείου, θα μπορούσα να βγάλω και ένα επαγγελματικό δίπλωμα» ή έλεγαν «στην προκήρυξη του δήμου για πρόσληψη ανθρώπων καθαριότητας έχω μόρια γιατί είμαι πολύτεχνός, είμαι άνεργος, αλλά χρειάζεται και ένα χαρτί» και μάλιστα κάποιοι επειδή κατάφεραν να πάρουν το απολυτήριο του δημοτικού σκέφτονταν να συνεχίσουν και στο σχολείο δεύτερης ευκαιρίας. Τώρα για το μέλλον των παιδιών, εγώ θα ευχόμουν να τελειώσουν και μακάρι να καταφέρουν να συνεχίζουν και στο λύκειο. Και να καμαρώνουμε και για Ρομά μαθητές διακρίσεις. Να αποφοιτούν και από τα πανεπιστήμια, γιατί είναι έξυπνα παιδιά.

- Είστε ευχαριστημένοι από το ρόλο της πολιτείας;

-Η πολιτεία κάνει προσπάθεια. Νομίζω ότι και με τη νομοθεσία που έχει δημιουργήσει με τις εγγραφές των μαθητών το Ρομά. Αυτές λοιπόν γίνονται αλλά υπάρχει κάποια ελαστικότητα ως προς την προσκόμιση κάποιων δικαιολογητικών. Ακόμη διαθέτει την κάρτα φοίτησης και ένα επίδομα που δίνεται στους Ρομά γονείς. Επιδοτείται η φοίτηση

και αυτό είναι ένα κίνητρο. Έχει κάνει πράγματα. Έχει κάνει πράγματα σημαντικά με το πρόγραμμα, το πανεπιστήμιο, με τους φορείς που συνεργαζόμαστε.

- Με ποιους φορείς συνεργαζόσαστε;

- Συνεργαζόμαστε με το Πανεπιστήμιο, με την εκκλησία, με το Δήμο και με τα κέντρα στήριξης Ρομά. Τα προγράμματα του Πανεπιστημίου βέβαια είναι το πιο σημαντικό. Ότι θα μπορούσαν να έχουν γίνει κι άλλα πράγματα, σαφώς και θα μπορούσαν να έχουν γίνει. Όπως κάποια στιγμή σε επίπεδο του δήμου και σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο είχε συζητηθεί το θέμα της διασποράς των Ρομά μαθητών. Στην πράξη δεν πραγματοποιήθηκε παρόλο που έγιναν κάποια βήματα και είχαν γίνει αρκετές συναντήσεις. Επίσης μία άλλη σκέψη τότε που είχε αναδειχθεί, είναι ότι πολύ σημαντικό θα ήταν τα σχολεία στα οποία φοιτούν αρκετοί Ρομά μαθητές να γίνουν σχολία μαγνήτες. Να έχουν κάτι διαφορετικό, ξεχωριστό. Να κρατούν ή και να φέρνουν και μη Ρομά μαθητές. Αυτό δεν προχώρησε.

- Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το σχολείο σας;

- Εγώ έτυχε να βρεθώ στο συγκεκριμένο σχολείο σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Βέβαια η εκκλησία σε μαθητές που δεν είχαν την οικονομική ευχέρεια, έδινε το κολατσιό. Και σε αλλοδαπούς μαθητές και σε μη Ρομά. Η εκκλησία επίσης έδωσε και σχολικά είδη στους μαθητές. Το πρόγραμμα ακόμη έδινε και σχολικές τσάντες, τετράδια κτλ. Ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζαμε ήταν όταν επρόκειτο να κάνουμε μετακινήσεις μαθητών για εκπαιδευτικές επισκέψεις. Εκεί επειδή η νομοθεσία προβλέπει ότι πρέπει να συμμετέχουν τα 3/4 των μαθητών κάθε τμήματος πραγματικά δίναμε μεγάλο αγώνα. Όταν το ποσοστό των Ρομά άγγιζε το 50 % έπρεπε να καταβάλουμε μεγάλη προσπάθεια, ώστε να συγκεντρώσουμε αυτό τον αριθμό, για να έχουμε τα 3/4 ανά τμήμα. Οι λόγοι που δεν συμμετείχαν ήταν οικονομικοί κυρίως. Γιατί όταν ένας γονιός Ρομά ας πούμε είχε τρία παιδιά και για να πάμε στη θεατρική παράσταση έπρεπε να έχει 3 επί 3, 9 ευρώ. Ήταν ένας λογαριασμός μεγάλος για μια οικογένεια με πολύ περιορισμένα τα οικονομικά. Εκεί πραγματικά το παλεύαμε και το καταφέραμε με πολύ κόπο. Δηλαδή, πάρα πολλές φορές και οι συνάδελφοι έλεγαν στα παιδάκια, να έχουν ένα κουμπάρα να μαζεύουν λίγα - λίγα χρήματα, να μη παίρνουν κολατσιό από το μαγαζάκι κάθε μέρα ή από το περίπτερο, να παίρνουν κάτι από το σπίτι, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν. Και κάποιες φορές υπήρχε και ο φόβος και η αγωνία από την πλευρά των γονέων οι οποίοι δεν εμπιστευόταν τα παιδιά τους, ιδιαίτερα τα πιο μικρά παιδάκια. Είχαμε όμως καταφέρει να κάνουμε το έξης: συντονίζονταν όλοι οι συνάδελφοι μεταξύ τους. Δηλαδή, ήθελε ένα τμήμα να πάει στο μουσείο το

αρχαιολογικό, το άλλο θα πήγαινε στο μουσείο του Κίτσου Μακρή, κάποιοι άλλοι θα πήγαιναν στον Άγιο Κωνσταντίνο. Όλοι θα πήγαιναν προς την ίδια κατεύθυνση. Βάζαμε όλα τα παιδάκια σε ένα λεωφορείο. Προγραμματίζαμε κοινή μετακίνηση ώστε να είναι χαμηλό το κόστος μετακίνησης των παιδιών για να μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε όσες περισσότερες εκδρομές μπορούμε. Επίσης, φροντίζαμε σε κάθε σχολική χρονιά να πάμε να δούμε μία θεατρική παράσταση. Το καταφέραμε αυτό.

- Είχατε προβλήματα τους γονείς ρομά ;

-Χρειάζεται δουλειά. Δηλαδή ευθύς εξ αρχής θεωρώ ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει την οικογένεια, τις δυσκολίες και να βρίσκεται έτσι σε μια διαρκή εγρήγορση και επικοινωνία.

-Παρευρίσκονταν συχνά οι γονείς όταν κάνετε συγκεντρώσεις;

Σε συγκεντρώσεις γονέων κάποιοι συμμετείχανε, κάποιοι όμως όχι.

-Ποια ήταν η σχέση των εκπαιδευτικών με τους Ρομά;

-Πολύ καλή. Δεν τους αντιμετώπιζαν διαφορετικά. Δηλαδή δεν έκαναν διακρίσεις Ρομά και μη Ρομά. Οι συνάδελφοι ήταν εκπαιδευτικοί οι οποίοι εργάζονταν αρκετά χρόνια στο σχολείο ή ήταν εκπαιδευτικοί που είχαν δηλώσει το συγκεκριμένο σχολείο και ήθελαν να έρθουν σ' αυτό.

-Γενικότερα πιστεύετε ότι το σχολείο πέτυχε τους στόχους του;

- Εγώ θεωρώ πως τους πέτυχε, με αρκετό κόπο, αλλά εντάξει ,τίποτα δε πετυχαίνεται χωρίς κόπο. Ας πούμε μία χρονιά είχαμε θεατρολόγο από το πρόγραμμα και κάναμε την Χριστουγεννιάτικη γιορτή στο πολιτιστικό κέντρο στη νέα Ιωνία που είναι στο πάρκο στο Λυκοδρόμιο. Εκεί υπήρχε ένζας χώρος όπου υπήρχε η σκηνή. Η θεατρολόγος σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς παρουσίασαν την Χριστουγεννιάτικη ιστορία με τον Scrooge. Το θεατρικό το παρουσίασαν οι μαθητές της πρώτης και της δευτέρας. Όλος ο σύλλογος γονέων είχε ετοιμάσει και διάφορα γλυκίσματα. Ήταν ένα άνοιγμα του σχολείου προς ένα χώρο πολιτισμού και προς την κοινωνία. Είχαν έρθει στην εκδήλωση και οι σχολικοί σύμβουλοι και από το Πανεπιστημίο και από την Εκκλησία και από το Δήμο. Μας είχε κάνει φοβερή εντύπωση πως παρόλο που η μετακίνηση είχε κάποια δυσκολία ήρθαν όλοι οι Ρομά γονείς, αν και δεν είχαν αυτοκίνητα, κάποια παιδάκια τα έφεραν ακόμη και οι παππούδες. Ήρθαν όλοι και η αίθουσα γέμισε .

Εντυπωσιαστήκαμε και ήταν μια πετυχημένη προσπάθεια του σχολείου. Αλλά λέω η θεατρολόγος ήταν από το πρόγραμμα.

- Τι διέθετε το σχολείο;

- Το σχολείο είχε επτά τμήματα δύο τάξεις υποδοχής και ολοήμερο τμήμα. Είπαμε ότι είχαμε το πρόγραμμα. Είχαμε την ψυχολόγο, την θεατρολόγο, κάποια εικαστικών εκπαιδευτικό και ενισχυτική διδασκαλία. Αυτά. Βασικά εγώ πηγαίνοντας στο συγκεκριμένο σχολείο δεν ξέρω αν έπαιξε ρόλο το ότι προέρχομαι και από το χώρο της ειδικής αγωγής. Ο στόχος μου ήταν ότι έπρεπε να προσαρμοστούν οι μαθητές και να ευαισθητοποιηθούν οι υπόλοιποι μαθητές. Δηλαδή, στόχος ήταν ένα σχολείο για όλους. Επίσης, θα ήθελα να σας πω ότι είχαμε και έναν Ρομά μαθητή με προβλήματα όρασης τύφλωσης. Είχαμε και τμήμα ένταξης στο σχολείο φέτος. Στο τμήμα ένταξης είχαμε και Ρομά μαθητές οι οποίοι ο ένας είχε και γνωμάτευση από το κέδη και οι άλλοι δύο είχαν γνωμάτευση από το Κέντρο Ψυχικής Υγείας. Είχανε, δηλαδή, πιστοποιημένες μαθησιακές δυσκολίες. Για τον τυφλό μαθητή θέλω να πω ότι πραγματικά η συνεργασία και των εκπαιδευτικών με τη δασκάλα της τάξης ήταν φοβερή.

- Πως του συμπεριφερόταν οι συμμαθητές του;

- Είχαμε καταφέρει να μην είναι κανείς διαφορετικός από τους άλλους. Και μάλιστα όταν ρωτούσε κανείς τα παιδιά υπάρχει κανείς διαφορετικός; Κανένα δεν έκανε αναφορά στο ότι ο Μπάμπης δε βλέπει. Η αναφορά ήταν ότι κάποιος γράφει με διαφορετικό τρόπο. Αυτό.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000125728

